

UR DAGENS KRÖNIKA

TIDSTAFLOK

UNDER MEDVERKAN AF

ANGELO DE GUBERNATIS, ALFREDO MAZZA,
A. CANTOR, C. L.

M. FL. SVENSKA OCH UTLÄNDSKA FÖRFATTARE

UTGIFNA AF

ARVID AHNFELT

ANDRA ÅRGÅNGEN

TREDJE OCH FJERDE HÄFTENA

— H H H —

STOCKHOLM
OSCAR L. LAMMS FÖRLAG.

Norrköping 1882. M. W. Wallberg & Comp. Boktryckeri.

ANDRA ÅRGÅNGENS INNEHÅLL.

Första häftet.

	Sid.
Stockholms teatrar januari 1882	1.
Situationen i Danmark, af A. CANTOR	36.
Richard Cobden och frihandeln, af HELEN ZIMMERN	50.
Henrik Ibsen och hans "Gengangere", af MARCELLUS	78.
Apropos "Gengangere", af GUSTAF GULLBERG	91.
Anekdoter och karaktersdrag: En politisk gåta, fjolårsminne från London af en resande landsman	98.
Dikt och sanning i operan "Nordens stjärna"	105.

Andra häftet.

Från 1882 års riksdag:

1. Svenska folkets representanter och religionsfriheten, af ÆMILIUS PAULUS	1.
2. Till frågan om den kostnadsfria undervisningen, af AUGUST STRÖMBÄCK	21.
Den senaste danska politiken, af A. CANTOR	40.
I tegel, i lera och på duk, af CLAUDIUS	52.
Om realism, af AUG. STRINDBERG	104.

Tredje och fjerde häftena.

Nytt och gammalt i literaturen. Med exempel ur hr C. D. af Wirséns författarskap, af A. HARALDSON	1.
Emilie Zolas författarskap, bedömdt af Albert Wolff. Med sär- skild anledning af "Bättre slödder", af C. BJÖRKMAN	13.
Från Italien:	
1. Den politiska pånyttfödelsens afspeglning inom tidskrifts- literaturen. Originalbidrag till Dagens Krönika af ANGELO DE GUBERNATIS (öfvers. från förf:s italienska handskrift af H. Sandström)	23.
2. Ett blad ur den nyare italienska skönliteraturen. Original- uppsats för Dagens Krönika af ALFREDO MAZZA (öfvers. från förf:s italienska handskrift af H. Sandström, med poem, öfversatta af Edv. Fredin)	53.

	Sid.
Från England:	
Den irländska frågan. Originalbidrag till Dagens Krönika af M. E. HARKNESS (öfvers. från förf:s engelska handskrift af A. F. Åkerberg)	51.
Bernhard von Beskow om Tegnér m. fl. uttalanden i bref till landshöfdingen frih. Ridderstolpe	78.
Kungliga barnsöl och en kunglig risbastu	87.
Nya bidrag till H. C. Andersens karakteristik	97.
Från Ryssland:	
Nihilisternas edsförbund. Öfversättning åt Dagens Krönika från ryskt manuskript	195.
Episoder ur Fr. Crusenstolpes lefnad. Derjemte en minnesruna på hans grift	113.
Något om den politiska stämningen i Norge. Studie af C. L.	155.
Den danska politiken af A. CANTOR	171.
Odette. En oppositionel teaterstudie, af P. STAAFF	184.
<i>Anekdoter och karaktersdrag:</i>	
1. Huru polisen och magistraten i Malmö förhöll sig på 1760-talet	194.
2. Huru domkapitlet i Lund på 1830-talet värderades af David Munck af Rosenschöld	199.
3. Huru arkiatern Afzelius för Karl XIV Johan förklarade vissa intressanta omständigheter	200.

Nytt och gammalt i literaturen.

Med exempel ur hr C. D. af Wirséns författarskap.

Det har funnits tider, då literaturen var uttrycket för allt som rörde sig hos folket, då dettas hela tanke- och känslolif afspeglat sig i diktningen så troget, att man af denna kan sammanfatta en totalbild, hvars alla smådrag bära verklighetens prägel. Man kallar dem literaturens blomstringsperioder. Vårt land var då framme i utvecklingens främsta leder. Skälet kan hafva varit en bildningsälskande konung eller en fri författning, alstrad af stora olyckor och drifvande pånyttfödelsens friska böljor till palats och kojor: jag vill ej tvista derom, nog af, sådana perioder ha funnits.

Då ha vi uppfylts af beundran för våra store och de hafva för oss blifvit mönster, så mycket trognare följda, som vårt lilla land knappast haft plats för literära dissenters. Vi ha en lång, allt för lång tid lefvat på samma andliga innehåll, dyrkat de ideal, som en gång voro nya och de bästa, emedan de voro uttryck för den tidens högsta sträfvan. Literaturen har stått stilla, medan lifvet gått sin gång framåt. Så vakna vi en dag och finna oss i kulturens eftertrupp, vi ha idislat medan andra arbetat, vi ha femtio år att taga igen. Den stöt som väckt oss kan ha kommit från andra sidan Köl och Sund eller längre ifrån. Ungdomen ryckes upp ur sina drömmar, en hel ny verld af idéer och känslor tränger sig in på dess mottagliga sinne. Stundom är det blott en tillfällig hänförd känslöstämning, som

maktlös sjunker tillbaka, stundom har den under sitt korta lif alstrat ett enstaka utbrott. Men hos en och annan slår den rot, han tar modigt fatt på det nya och börjar arbeta för att tillägna sig det. Är det då en man af äkta halt och tillräckligt stark natur, lär han slutligen beherska det nya väldiga stoffet. Det går ej på en dag, men det går dock, och han finner sig ha kamrater i arbetets skola: en dag framträda de på litteraturens fält, de stå bland kultu-rens främste och så rycka de utvecklingen framåt de femtio åren, under mycket skrik från deras sida, som störts i sin slummer och med förvåning finna, att de icke längre erkännas som banérförare.

Vi lefva nu i förarbetets tid, och naturvetenskaperna, som i våra dagar tagit ledningen, ha äfven hos oss hunnit med. Tack vare den svenska vetenskapen och den utländska literaturen har det gått så, att moderna idéer fylla luften omkring oss. Vi hafva därför den egendomliga förete-elsen af en literatur, som icke blott är årtionden efter andra folks literatur, utan som till och med tillhör ett gånget stadium i vårt eget folks lif. Det är tillräckligt märkvärdigt för att förtjena några ord till belysning, om det än icke är så exempellöst, som man skulle tro.

Utom den starka exklusiva makt en literär riktning med snillrika representanter hos oss så lätt vinner äfven öfver följande generationer, finnas flere andra omständigheter som samverka att hindra en ny literatur. Bland dem är svenska akademien. Sin literära roll har denna inrättning visserligen spelat ut och den gör i mycket blott det komiska intryck, som det gamla alltid gör, när det med sitt föräldrade skick vill göra sig gällande i nya förhållanden, då det ej längre har något berättigande. Men akademien är utrustad med en gammal makt, i kraft af hvilken hon ännu spelar en roll. Hon har att bestämma öfver alla de medel svenska staten använder till litteraturens understöd, och då dessa med naturnödvändighet måste af henne användas i den gamla li-teraturens tjenst, kan hon komma att ställa en ung förfat-

tare i dilemmat att antingen svika sig sjelf eller svikas af nödvändigt materiellt understöd.

En annan olycka, så väl för literaturen som för mycket annat i vårt land, är universitetens läge i småstäder, der både lärare och ungdom så lätt sjunka ned till småstadssynpunkter och kråkvinkelintressen. Det stora talet om studentens höga kall har visserligen med rätta fallit i löjets vida graf, och studenten liksom hvarje annan ung man har måst nöja sig med den anspråkslösare rollen att vara en möjlighet. Men det ligger dock i sakens natur, att i regeln måste från ett lands högsta bildningsanstalter dess flesta förmågor, de som skola göra't, utgå.

Den vid dessa högskolor samvetsgrant inlärdas s. k. svenska filosofien har äfven sin del i, att vi kommit sent med. Den står nämligen i den fullständigaste motsats mot den moderna bildningen och har ända till för få år sedan spelat en i betraktande af dess innehåll alldeles opropor-tionerligt betydande roll.

Den kanske viktigaste orsaken till ifrågavarande förhållanden är dock beskaffenheten hos sjelfva den lifsåskådning, som skall bära vår moderna litteratur. Öfvergången från det gamla till det nya är nästan ett salto mortale. Aldrig har afståndet varit så stort, aldrig skilnaden så grundvä-sentlig. Den omfattar alla problem, alla tillvarons sidor. Religion, konst, politik, samhällslif, allt får en ny grundval. Saker och idéer, som man aktat höga och heliga, sjunka ned till det obetydliga; förbisedda och ringaktade förhållanden tränga sig fram och fordra uppmärksamhet. En så-dan pånyttfödelse i utvecklingen göres ej i en hast, och har den enskilde valt det nya, har han ännu otaliga gengångare att dagligen bekämpa. Han har en både lång och smärt-sam skola att genomgå innan han får det lugn, som kräfväs för konstnärlig formning. Vidare behöfväs det mycket mod för att bryta det nyas bana. Han har nästan inga bunds-förvandter: delningen i konservativa och liberala gagnar honom föga, han kan ej svära till något af programmen.

Han har åsigter, som den mest reaktionäre politiker knapt vågar hviska för sig sjelf, och han har en uppfattning af andra frågor, som liberalismen skulle stena med lika ifver som denne och med fasa visar från sitt "sansade" program.

Och dock måste denna nya litteratur komma; man kan nästan med visshet förutsäga att den icke länge skall dröja att äfven hos oss skapa kanske en orons och stridens, säkert en livvets period.

Den nya riktningen kallar sig sjelf och kallas af andra realism, den gamla kallar sig åtminstone sjelf idealism och anser sig hafva till särskild uppgift att hålla idéens fana högt. Noga taget betecknas med dessa namn en formskilnad, en olikhet i smak: den nya skolan och den gamla använda olika medel för åstadkommande af sitt mål, och detta är en så allmän regel, att man till och med på allvar påstått, att de olika medel, med hvilka de verka, skulle vara det skolorna särskiljande. Det faller dock lätt i ögonen, att den olika formen blott är uttrycket för den olika åskådningen: innehållet är och blir hufvudsaken.

För att karakterisera skilnaden så väl till form som innehåll, låta vi den äldre skolan passera revy för den nya. Helt naturligt hafva vi då att bland våra äldre författare hålla oss till herr C. D. af Wirsén. Han är nämligen inom vår litteratur den mest karakteristiska typen för sin riktning. Dessutom har han så ofta och så länge från sin synpunkt bedömt de unga, att han mindre än någon annan kan beklaga sig, om en realist en gång skärskådar hans diktning från sin enskilda synpunkt.

Först må vi höra, huru Wirsén uppfattar skaldekonsten, särskildt hur han fattar sin uppgift.

Tag mitt löfte! Jag vill lindra,
Hvar jag mäktar, till mitt sista,
Med min sång mitt slägtes nöd,
Jag vill sjunga Edens stränder,
Jag vill ge den fallne vingar,
Lif åt den, som synes död.

Det är ju rätt vackert, skada blott att det icke är särdeles klart. Att lindra släktets nöd är en uppgift, som i viss mån hvar och en med mera än egoistiska intressen, sätter sig. Söka vi då utforska huru Wirsén med sina sånger gjort detta — svaret orsakar någon förlägenhet. Uppgiften är tydligen för allmänt satt. En närmare bestämning skall då ligga i att han vill sjunga Edens stränder och ge den fallne vingar, den döde lif. Allt beror då på hvad som menas med Eden, hvarom som bekant herska olika meningar. Nedslående nog, ha vi således tills vidare ingenting fått veta: vi kunna på sin höjd sluta, att Wirsén sannolikt vill nå sitt mål icke genom att söka åstadkomma en förbättring af verkligheten eller en klarare insigt om densamma, utan genom att fly från den till fantasiens och längtans land. På andra ställen säger han ock tydligare, att det just är meningen. Det gör oss ondt. Så många hafva redan försökt den utvägen och deras arbete har dermed till största delen varit för menskligheten förloradt. All denna längtan förefaller oss onyttig och skadlig. Den har aldrig satt en tum till människosjälens växt, men ofta dragit den ifrån den väg, som ensam kan föra till målet: arbetets.

Vi kunna ju med namnet romantik beteckna denna riktning, som trycker sin pregel på hela Wirséns skaldskap.

Först naturuppfattningen. I och för sig är för Wirsén naturen icke poetisk, han lägger in deri hvarjehanda fantastiska drömmar, och det är detta fantastiska, som tilltalar honom. Han ser den därför helst icke i solens klara ljus. Inne i djupa skuggade skogen, eller ännu bättre i månskenet, der de bestämda konturerna upphävas och flyta öfver i hvarandra, der känner han sig hemma. Hörom dikten "Förkärlek":

Älskar jag vandra öfver
 Doftande äng af klöfver — — —
 Är mig dock mera förtrogen,
 Långt mera ljuflig skogen — — —
 Tjärnen som sabbat firar — — —

Der, hvart jag blicken vänder
 Vimlande stå legender,
 Sagor ur forndagstron,
 Der i de höga träden
 Brusar i djupa qväden
 Vindarnes orgelton.

Eller ur skildringen af Merlin, sedan hvars tid "naturen är andelös vorden":

Rosors andning och pyrolans doft bland träden,
 Vaggande blad och humlornas lätta surr,
 Näktergalarnes dämpade kärleksqväden,
 Svärmande, ömma dufvornas trånadskurr
 Och vestans sus
 Och skogens brus
 Om lifvets gåta hviska här,
 Om tingens heliga mystèr,
 Och lilja så vit, vildnejlika röd
 Begrunda förtroligt lefnad och död.

Det är detta Wirsén kallar poetisk uppfattning af naturen, det är den natursanning och naturtrohet han finner förenlig med idealismen, "hvilken, i betydelsen af tro på att den sanna, ursprungliga verkligheten är af andlig art, är konstens lifsluft".

För de unge ställer sig saken något annorlunda. De hafva aldrig haft förmånen att lära känna denna sanna, ursprungliga verklighet af andlig art, och de våga ändå tro på konstens lif. De tro helt enkelt att, om en skald har Wirséns uppfattning af naturen, så kan det bero derpå, att denne icke lefvat nog i och med naturen; de ha iakttagit mången stackars "idealist", som förlorat den omedelbara mottagligheten och så länge drömt naturen i stället för att ega densamma, att, då han kommer i dess sköte, den försvinner för honom och han ser blott sina egna drömmar stirra emot sig. De finna naturen i och för sig kunna vara stor och skön och äro böjda att förklara inläggande af en mystisk symbolik deri för ett sjukdomssymptom. Och det tjenar till intet att söka omvända den unga generationen till

en annan uppfattning af den högre verkligheten genom Boströmsk filosofi, ty de studera denna icke som man fordom gjorde med vördnad utan med en skepticism, som till och med ofta får en anstrykning af det föraktfulla: den eger på långt när icke samma intresse som Vedasångerna. Och söker man öfvertyga denna ungdom, att Wirséns uppfattning är för djup och poetisk för deras prosa, så svarar den med att kalla oklart hvad som skulle vara djupt — så vidt den svarar alls.

Då därför Wirsén går så långt att sjelfva ordet mystisk, underbar, blir uttrycket för det högsta af skönhet och poesi, då han finner månens sken "underbart" och att "underbart väller källans våg", eller då han talar om en lind som

"— drömmer dessa lugna drömmar,
I hvilka trädens lif består",

så anslår han dermed ingen sträng i de unges hjertan.

Med lika liten sympati, men kanske med mindre likgiltighet, möter man Wirséns framställning af menniskolifvet. Ur den redan anförda dikten "Förkärlek", som i uppriktighet lemnar intet öfrigt att önska, kunna vi se det.

Han älskar att stanna vid ett barns läger och lyssna på andedragen, att när månskenet faller in genom fönstret på den lilles gunghäst tänka på hvad af det barnet månde blifva. Mera än sängen om hur hjälten skär bragdernas friska lager, älskar han sången om undergången.

Älskar jag se en tärna
Stråla som festens stjerna,
Älskarns pokal kredensa,
Blända och öfverglänsa,
Varm som en Tizians bild —
Hellre jag går till vården
Borta på kyrkogården,
Lyssnar på almens sus — — —

Man iakttaga, hur det här genomgående icke är lifvet utan sina egna drömmar han älskar: gossen innan han är ute i lifvet och sedan han lemnat det — sjelfva lifvet, verk-

ligheten kan ej för honom jämföras med fantasteriet om, hvad gossen kan blifva och hvad hjälten varit. Och tärnan, "varm som Tizians bild", först sen hon är död, börjar hon få intresse.

Att det skulle vara poesien, är för den moderna anden ofattligt. Man kan förstå den poesi, som är uttryck för den glada känslan af livvets härlighet, som är ett omedelbart utflöde ur det fröjdejublande hjertats öfversvallning. Eller å andra sidan, den djupa sorgen, den gränslösa smärtan öfver alltings oändliga förgänglighet och den kalla förtviflan, åt hvilken Leopardi gifvit uttryck, då

In noi di cari inganni,
Non che la speme, il desiderio è spento.

Den ena födes den glada tid, då människan ännu är barn, då allting ter sig skönt och vänligt, och man blott ser livvets dagar eller tror dess skuggor kunna jagas bort genom en trollformel. Den andra diktarten födes, då man ej längre är barn, då man stött emot livvets orubbliga lagar, och öfvergår från det oändliga glada hoppet till en lika oändlig förtviflan. Wirsén tillhör ej den förra riktningen och söker komma undan den senare genom att fly livvet och han gör anspråk på att sålunda vara en verkligt kristlig skald; han tillhör med andra ord dem som tro klosterlivet vara kristendomens blomma. Det är denna uppfattning, som i våra dagar är ofattlig. Den är för oss uttryck för dådlöshet. Då vi insett de högsta problemens svårighet, är blott ett att göra: att arbeta på deras lösning. Och i denna det rastlösa arbetets tid skulle skalderna, de som säga sig vara eliten bland människorna, ej hafva annan uppgift än att draga oss ifrån detta arbete, söfva oss i behagliga drömmar. De skulle genom att fly livvet och draga de öfrige med, göra tillvaron lycklig. Eller de vårda det evigt-sanna under dagens jägtan? Det sanna, som menskligheten en gång tillkämpat sig, behåller den och den vinner det dagligen mera under arbetet på utvecklingen, medan dessa utanför stående vårdare alltmera förlora det: anden flyr

från dem, det blifver blott den tillfälliga, allt mera gammalmodiga formen, den ruttnande kroppen, de vårda.

Skall poesien för oss hafva något värde, måste den vara medverkande i odlingsarbetet. Den ej det är, är icke poesi, måtte den i än så vackra ord upprepa gamla tankar och än så naivt tala om egen idealism och höghet, och än så väl lämpa sig till sällskapsdam under hvilans stunder. Bristande mod och duglighet att upptaga lifvets kamp låter väl förena sig med veka känslor och "ljuf mystik", men vi vilja icke tillägga den några stolta namn.

Det är egentligen denna olika uppfattning af skaldens ställning, som skiljer den äldre och den nya literära skolan, och någon kompromiss dem emellan synes knappast möjlig. För Wirsén ter sig den nya riktningen såsom en irring, från hvilken literaturen säkerligen snart nog skall vända tillbaka till sitt lugna, kontemplativa skönhetsideal. De unge hafva mindre förtroende till ofelbarheten af egen uppfattning och våga därför ej säga, att deras ideal alltid skola vara de högsta, men de veta sig ha beträdt rätta vägen.

I dikten "Systrarne" har Wirsén ställt emot hvarandra handling och betraktelse, och påminner att de nämdes Martha och Maria i Bethaniens tjäll.

Till väninnor begge mästarn hade
I sin lefnads fröjd och qval;
"Men Maria", så Han sade,
"Gjort det bästa val."

Vi anföra det blott som ett exempel på huru känslorna missleda omdömet. Den, som kommer trött och hungrig till ett tjäll, skulle säkerligen finna den husmoder, som sörjde för hans vederqvickelse, bättre än den, som blott hörde på hans tal. Jemförelsen är för öfrigt i våra dagar ej på sin plats: Maria hade en Kristus att lyssna på.

Det är samma föreställning som går igen i dikten "Klubba och lilja":

Ej kraftens jernbeslagna klubba mäktar
 Att spränga porten till vår längtans land,
 Den springer upp, när barnet endast fläktar
 Derpå med liljan, som det bär i hand.

Realisten finner häri blott den naturliga följden af, att detta längtans land är en barnslig föreställning, som man bör lemna, innan man använder jernbeslagna klubbor.

Sitt starkaste uttryck har Wirséns uppfattning fått i en dikt med omqvädet: "Bevara ren din barndoms ljufva tro, förutan den fins ej på jorden ro", och der han ett annat ställe gifver en forskare lof att fråga, därför att denne på förhand tror på "det Godas himlasvar". Uppmaningen att bevara sin barndomstro förefaller oss besynnerlig och vi komma ofrivilligt att tänka på hvad Wirsén på ett ställe sagt om Victor Hugo: "Är författaren i denna framställning ärlig? Ett jakande svar på den frågan föranleder till antagandet, att han i sin uppfattning är mer än lofligt inskränkt." Det står för oss som en själfklar sanning, att en lifsåskådning för att hafva något värde måste vara själfförvärfvad, och proberstenen är icke hvarken att den är ljuf eller inlärd under barndomen. Och vi finna det vara en dålig kompliment åt en forskare, att han på förhand tror på ett visst svar: har forskaren andra intressen än sanningen, förtjenar han ej detta namn. Skilnaden mellan Wirsén och den motsatta uppfattningen är, kort sagdt, skilnaden mellan dogmatismens och vetenskapens.

Det återstår att tala några ord om formen. Äfven i det hänseendet är Wirsén typisk. Vi hafva redan sett, att han lofvat sjunga om Eden, han försäkrar oss också, att han funnit diktens viol djupt i lundarnes gömma, der i den mörka dagern lyckan är vemodsfager. Sångarn skildras så här:

Som en pilgrim genom verlden,
 Styr den gode sångarn färden,
 Snäckan, som han bär i hatten,
 Återsusar djupa vatten,
 Evighetens stilla haf.

På ett annat ställe talar han om skaldens skimmervinge, och "diktens jungfru har en blick lik aftonstjernans sken". Eller ett exempel från det erotiska området: Han och hon taga sig en promenad. Så här ser hon ut:

Under schäferhattens slöjning
Syntes mossroskindens böjning,
Fin och sammetsartadt len.

Och så "handlingen":

Och till rosens purpurkäril,
Till de röda läppar små
Flög hans längtans sommarfjäril.

Jag vet icke hvad man inom svenska akademien kallar denna stil; vi kalla den estetisk svulst. Vi få icke genom alla dessa skrufvade fraser någon tydligare föreställning af hvad skalden vill skildra, det förefaller oss som motsatsen till natursanning, friskhet och klarhet, och ofta få vi en obehaglig påminnelse om, att det är mera än det sublimala, som blott har ett steg till det löjliga. Vi ha svårt att sätta oss in i den stämning, då

— vördnadsfullt vi se med andaktsfred
En snibbeskål, en väfnad och en sked.

Då nu detta språk icke är undantag utan Wirséns vanliga både på vers och prosa, styrkes deraf än ytterligare det unga Sverges tro, att, om Wirsén är skald, tillhör han en annan generation och en annan bildningsperiod än vår, och då han är fullständigt inskränkt inom den samma, är han för oss utan intresse.

En realists omdöme om Wirsén kunna vi nu kort sammanfatta. Denne skald talar ett konstladt och oklart språk, han saknar sund och frisk uppfattning af natur och lif, han har inga andra idéer än gamla, delvis utlevade.

Det är naturligtvis icke meningen att härmed hafva gifvit en allsidig belysning af Wirséns skaldskap. Uppgiften var rent negativ: att visa hvad som enligt vår mening icke

är poesi, det hvarigenom det gamla och nya skilja sig. Det hvari de äro eniga, vidkommer oss icke här.

Då det varit Wirséns poesi, som satts såsom typ för den äldre riktningen, bör dock erinras, att han är denna riktningens vi vilja icke säga arrabiato, men ytterligast gående anhängare. I den öfriga samtida diktningen, särskildt Snoilskys, känner realisten sig åtskilligt bättre hemma, om han än finner jmförelsen mellan Snoilsky och Runeberg allt för skämtsam. Och äfven hos Snoilsky läser han sig trött på dessa putsade, hundra gånger förut påträffade tankar, dessa korrekta känslor och denna välpolerade form. Han som en gång sjöng:

"Hvad kan en ruin väl vara
För tidernas yngste son?
En kulle, en mullhög bara,
Att se en utsigt ifrån",

han har alltför mycket blifvit en ruinernas sångare. Och utsigten från dessa ruiner är ej alltid behaglig. Äfven "Konstberiderskans" ungdomlige sångare har af de djupa spår en svunnen tids store lemnat låtit inbilla sig, att det var och är vägen till målet.

Gerna erkännes att äfven efterklangspoesi har sitt värde, men om man bjudes endast sådan, födes, i all synnerhet i en så rastlös tid som vår, leda. Det är både naturligt och rättvist, att nutiden vänder sig från skaldekonsten, om denna ej har annat att bjuda än gamla idéer och gamla ideal. Den, som ej har blick för hvad den nya tiden tillkämpat sig, anses med rätta för en medelmåttig ande — och af en sådan blir ingen god skald. För skalden som för hvarje annan gälla Longfellows ord:

Not enjoyment, and not sorrow,
Is our destined end or way;
But to act, that each to-morrow
Find us farther than to-day.

A. Haraldson.

Emile Zolas författarskap.

Med särskild anledning af "Bättre slödder".*

Då detta författarskap ostridigt är en af den samtida litteraturens *händelser*, och då flere arbeten af denne författare, äfven från hans senaste utvecklingskede, äro i öfversättning tillgängliga för den svenska allmänheten, torde det vara lämpligt att här meddela nedanstående från franska tidningsverlden hemtade uppsats, undertecknad med ett namn, Albert Wolff, som eger mycket god klang i den franska, ja, europeiska konst- och literaturkritiken. De vågade uttryck, som möta i denna uppsats, äro en svag antydning blott af hvad man träffar i Zolas senaste roman *Pot-Bouille*, i svensk öfversättning spridd under namnet "*Bättre Slödder*". Dessa uttryck, om än de icke sårat den finbildade pariser-societetens öron, öfverskrida måhända gränsen af hvad ett granntyckt pryderi kan anse tillständigt i svenskt tryck, men de finna sitt berättigande i omöjligheten för kritikern att dem förutan ransaka ett skriftställereri af den art som det ifrågavarande. Och när man insett, att äfven det orena och det osedliga kan offentligt behandlas utan brott mot

* Då vi samtidigt erhållit till införande denna och den föregående uppsatsen, är detta en händelse som nästan ser ut som en tanke. I ena som i andra fallet tyckes oss kritikern hafva med obestridlig talang visat, huruledes ifrågavarande riktning — den ensidigt idealistiska eller den ensidigt realistiska — icke är hållbar inför en sund uppfattning.

Red.

anständighetens lag, om blott det sker i sedligt intresse och på tjenligt sätt, torde man hafva rätt tydt det gamla ordet: *castis omnia casta*.

C. O. D. Björkman.

Ja, jag vet nog, hvad ni än en gång skall säga mig. Ni skall säga mig, att jag gör orätt i att tala om *Pot-Bouille*, att jag ofrivilligt puffar för en förkastlig bok och att jag gjorde bättre, om jag vore stum derom, att tystnaden är ett fruktansvärdt vapen, att Zola ingenting högre åtrår än uppseende, till och med för priset af en upptuktelse af prima sort. För en fiende till Zola vore dessa skäl goda, men för en man, hvilkens penna är egnad åt pariserkrönikan, äro de dåliga. Det är tid att hämnas Paris för Zolas smädelser. Detta är en högre hänsyn, som tager försteget för alla de andra; låte man Zola hållas, skulle främlingen göra sig en skön idé om parisarne. Idel smutsiga svin, efter hvad Zola påstår! Nej, säger jag, nej!

Denna Zolas grymma förnedring, när han sjunker från en sådan höjd till *Pot-Bouilles* pöl, var att förutse; det var sakernas naturliga gång. När jag såg landthuset vid Médan höja sig ur jorden, när jag såg arbetarne klättra på ställningarna som kattor, när jag såg byggherrn beundra sig sjelf i sitt bygge, tänkte jag: det skall sannolikt ingenting ondt hända arbetarne, men husets herre skall kanske en vacker dag göra kullerbytta. Penningdjefvulen hade gripit artisten vid strupen; de digra vinsterna på *l'Assommoir* hade småningom förvandlat skriftställaren till en spekulant; det tycktes mig, att han började skrifva sina böcker tvefaldt och att han i brädden af hvarje sida i sitt manuskript summerade hvad detta kunde komma att inbringa honom; han skref icke längre för de kännare, som ställa så högt i sin aktning *la Conquête de Plassans*, *la Faute de l'abbé Mouret*, *Thérèse Raquin* och denna *Assommoir*, så rik på sköna och lefvande taflor. Nu åter arbetade Zola för murarne,

gipsarbetarne, målarna och takläggarna. Han erkände blott den kritik, som dömer efter exemplarens mängd; han mätte ett arbetes värde efter antalet upplagor och han skref *Nana*, som antyder förfallet, för att sluta med *Pot-Bouille*, som är fallets djup.

* * *

Detta fall är betydande, men det är icke ohjelpigt. Zola är ung; han har bakom sig ett vackert fordom, och en lång framtid väntar honom. Men i alla fall har *Pot-Bouille* beröfvat honom den eröfrade marken, och det kräves ett verk af synnerligt god halt, för att han skall kunna återvinna sin samtids literära aktning. Huru sällsamt! Samme man, som skrifvit volymer öfver naturalism och "menschlig verklighet", har skrifvit *Pot-Bouille*, ett rent fantasistykke. Det är icke en iakttagare, ej heller en parisare, än mindre en skriftställare, som författat denna sällsamma roman; han kunde vara ett verk af någon ilsken skribler i landsorten, en som ingenting känner af Paris och som alltid benämner den stora staden ett modernt Babylon, befolkadt af aderton hundra tusen äktenskapsbrytare, vällustingar och andra odågor af värsta slag; qvinnor, män, alla äro de lösaktiga; det är som en glänsande apoteos af det stora magasinet för sängkläder, en lärd afhandling öfver njutningarne af den elastiska madrassen; det är ett köksbords memoarer, bildande ett motstykke till *Memoires de l'Oeil-de-Boeuf*. Hvilken underlig verld! Det är ju marker från förra seklet, i hvilkas byxfickor kammartjenaren hvar morgon stack en dryg summa för smånöjena, och hvilkas intendent var betrodd med vården af sin herres *petites maisons*. Dessa borgare äro icke "menschlig verklighet", de äro mumier från en förgången tid och af en förgången kast; innan de stiga upp i pigkamrarne böra de påtaga någon gammaldags guldbroderad sammetsfrack och omgjorda sig med en galavärja med stålglänsande knapp. Aldrig har Paris sett en dylik medelklass, och jag hoppas, att det aldrig

skall få göra det. Det är en konstgjord medelklass, ett hjernspöke hos en landsortsförfattare, som aldrig varit ur sitt Kråkvinkel och som tager Paris för ett helvete, därför att en af hans landsmän der förlist.

* * *

Hvilket besynnerligt hus denna fastighet vid gatan Choiseul, der Zola låter folk af parisisk medelklass uppträda på ett sätt, påminnande om *Philosophie du boudoir*. Man måste vara främmande för "menschlig verklighet" för att så handlost störta sig i den rena fantasien. Denna fastighet är belägen vid gatan Choiseul, i hjertat af Paris; författaren uppgifver ej husnumret, hvilket bör vara af egendomlig snitt. I detta parisiska hus känna alla menniskor hvarandra, från bottenvåningen till vindskuporna; hyresgästerna besöka hvarandra, när de icke språka i trappan, hvilken är "storartad". Man kunde tro det vara fråga om ett af dessa rymliga hus, som bebos af folket, och som Zola så ypperligt beskrifvit i *l'Assommoir*. Det är tyvärr sant, att folket lever ett motbjudande samlif; lägenheterna äro små; man försmäktar af värme under takets zink och man har rummets dörr ständigt öppen; hushåll, som blott hafva ett rum, nödgas laga sin mat på trappafsatsen; man ser hvarandra hela dagen, man pratar, man lever ett samfäldt elände, man lånar hvarandra bränsle, olja, verktyg; man umgås från bittida till sent; alla menniskor äro bekanta.

Men man måste aldrig hafva sett Paris för att tro, att sakerna tillgå så i de stora borgerliga husen, vore också trappan än mera storartad än i fastigheten vid gatan Choiseul. Det är blott portvakten, som känner alla hyresgästerna, hvilka sällan råkas. Jag vill vara hängd, om jag känner så mycket som namnet på min granne, hvilken sannolikt är okunnig om mitt. Tvungna att lefva tillsammans i en vid kasern, kunna vi litet hvar värna vår husliga härd, det som engelsmännen benämna *the home*, endast genom att visa stor köld mot granne; man kringgärdar sig i sin bostad

med dess större omsorg, ju närmare faran af ett intrång är; vi parisare lefva alla på sådan fot. I det gemensamma intresset har bruket stadgat en lag, som lyder: man anses icke känna sina grannar, och bekantskapen inskränker sig till en hattaftagning i trappan.

I det märkvärdiga huset vid gatan Choiseul deremot fraternisera invånarne från morgon till qväll. Dessa menniskor äro nästan aldrig hos sig, men väl hos de andra; de vråka sig i alla sängar från entresolen till vindsvåningen; det är ett hus för ömma möten; man tycker, att portvakten icke borde vara i sitt vaktrum, utan på porttröskeln för att tillropa de förbigående: "det bor riktigt vackra flickor här i huset." Och när man lemnar denna bordell vid gatan Choiseul, tycker man att samme portvakt borde be eder om fyrtio sous till att köpa sig ett par handskar för att få njuta af sällskapslifvet. Om äktenskapsbrottet icke försiggår i trappan, är det utan tvifvel för att den är för storartad; annars skulle ingen finna det besynnerligt att mellan entresolen och första våningen träffa på en herre i färd med att språka *Pot-Bouille* med en kökspiga.

* * *

Åh! hvilka kökspigor! Jag vet nog, att de icke alla skrifva som fru de Sévigné och att de icke besitta samma eleganta språk som père Hyacinthe, hvilken för närvarande håller föredrag i Vintercirkus. Också bör man få höra vackra saker i tjänstfolkets rum, när dessa menniskor utan uppfostran öppna sina hjertan för hvarandra. Men tror ni, att man i ett borgerligt hus länge skulle tåla smutsiga qvinnor, som från fönster till fönster, från kök till kök, från den ena ändan af gården till den andra, betitla hvarandra so, skärn, smutskona, och som slå hvarandra "för käften" med afskräden, utan att vare sig i huset vid gatan Choiseul eller bland grannarne någon fäster sig dervid? Det lönade just mödan att skrifva så många volymer öfver "menschlig verklighet", och att skrifva så många artiklar öfver naturalism,

nu samlade i volym under titeln *Une Campagne*, allt detta, säga vi, lönade just mödan för att nedkomma med denna volym, falsk som en spelmark och med synbar jagt efter oanständigheter och plumpa ord; det lönar just mödan att ega en så stor beskrivande talang för att sluta med denna osanna målning af det borgerliga huset och dess invånare. Hvar äro dessa präktiga pariserskildringar ur *l'Assommoir*, dessa sidor, så rika på sant lif och djup forskning, att de skola alltid ega bestånd som profstycken af utsökt literatur? Det var i detta verkligen upplefda verk som Zola nedlade alla minnen från sin ungdom, från den tid, då en modigt buren och genom ihärdigt arbete öfvervunnen fattigdom satte honom i daglig beröring med folket. Der gjorde Zola ett konstverk, emedan han tänkte blott på sin konst. Tålmodigt, mödosamt skref han en god bok, utan att veta det måhända; han gick till väga som dessa begåfvade målare, hvilka skapa sina skönaste verk, när de stå aktgifvande inför naturen, men som mista sin talang, när de prostituera honom i alster af modern förkonstling, för att gäcka åskådaren och vinna mycket penningar och intet annat.

* * *

Det finnes likväl i *Pot-Bouille* ett kapitel, der naturalisten förråder sig, men ett kapitel, som är rent af vämjeligt. Naturalisten är på rätt väg, när han beflitar sig att med omängd sanning skildra ting och karakterer. Men detta kräfver icke nödvändigt beskrifningen af allting i de minsta detaljer, utan nytta för en berättelses gång eller en karakters utveckling. Jag tror icke, att *Gaulois* i sin följetong offentliggjort det helt enkelt snuskiga kapitlet om en tiensteflickas nedkomst i en vindsammare; ingen enskildhet af detta uppträde sparas läsaren. Jag aktar för högt dem, som göra mig äran att läsa mig, för att ens gifva dem en flyktig öfverblick af detta vidriga kapitel. Må de tillgifva mig, om vi lägga under deras ögon den minst smutsiga raden af denna hammorskeliteratur, men må den stanna oss

emellan. Adèle börjar känna de första värkarna, hon tror att hon bara har kolik; hon söker ett nattkärl; hon vet icke rätt, hvarom det är fråga:

Var hon nödig eller var hon icke nödig?

That is the question, skulle Shakespeare hafva sagt. Jag vet icke, om Adèle är nödig, men hvad jag vet är, att ingen annan naturalist skulle ens i feberyra skrivit någonting jemförligt med de tre sidor, som derpå följa: det är en afhandling om barnförlossning, hållen på ett plumpt språk och fullkonligt ovärdig en man, som gör anspråk på sina läsares aktning. Man tror sig höra en buse utan minsta uppfostran och gift med en barnmorska mellan skål och vägg förtälja för andra busar, huru hans hustru arbetar; en man af smak och uppfostran, som af en slump hörde på, skulle säkert få qväljningar. En man af hjerta skulle helt visst med större medkänsla tala om en ko, som nedkommer med en kalf, än Zola gör det om denna flicka, som bragt till verlden en mensklig varelse. Den författare, som skrivit denna smuts, har stält sig utom kritikens lag; han har ingen rätt längre till vår literära aktning. Man måste låta honom kråla i den orenlighet, hvori han med sådan lust vältrar sig. Zolas smickrare hafva någon gång talat om honom som en ny Balzac. Men det är för visso icke den Balzac, hvilkens vida hjerna alstrade snilleverk, icke den Balzac, som grubblade öfver människoslägtet i tystnaden af sitt kabinett: det är *kabinettens* Balzac.

* * *

Ah! hvilket präktigt kapitel man kunde gjort med denna barnsbörd i en vindschammare, ett kapitel, förfärligt i sin sanning, men fullt af lärdomar och af en hög filosofisk bärvidd, om, i stället för en studie öfver ett nattkärl, man hade målat denna flickas belägenhet, hon som, öfvergifven i sitt kyffe, pliktar för sin husbondes utsväfningar och står inför alternativet att antingen bekänna sitt fel och bortköras, eller strypa sitt barn och gå till straffängelset.

Ja, der hade varit ett vackert kapitel att göra för en författare af Zolas talang. Tyvärr har han till den grad tagit för vana att skriva hvad som faller hans penna in, att han mist ända till skymten af omdöme; helt säkert är det fullt ärligt som han tror sig göra ett konstverk, när han berättar den rent djuriska sidan af det uppträde, som försiggår, utan att förskona läsaren från ett enda symptom, en enda snuskighet, alltfrån det första ögonblicket intill stunden för den slutliga förlossningen, då barnet kommer till världen utan att *jama*.

Ni hörde det, det fins ingen skilnad mellan barnet, som födes, och kattungen, som med slutna ögonlock kommer ur sin moders lif. Båda *jama* de! Nej aldrig i mitt lif har jag rönt en sådan leda, följd af en sådan harm; den orenlighet, som modern gjuter i det märkvärdiga kärlet, sprider en vämjelig lukt; en atmosfer, förpestad af all slags röta, dunstar ur dessa onyttiga sidor, som äro helt enkelt oanständiga, mindre likväl genom sina beskrifningar än genom de uttryck, som författaren afsigtligt använder; han påminner om dessa kloakrensare, som genom att andas miasmer mista luktsinnet. Genom att rulla sig i det oanständiga har Zola förslöat ända till förnimmelsen af det anständiga. En literatur, som hamnar i slik skändlighet, är redan dömd. Förut hade lärlingarne öfverträffat grofheterna i Zolas första manér; kanske har han rönt någon harm af att se sina elever bättre än han sjelf traska i smutsen; han har velat bevisa dem, att han alltjemt är deras mästare, och han har gjort det. En sådan ände borde han få, denna klan af unga män, som grupperade sig omkring naturalisten i hans första timme. Alla saknade icke talang, jag tillstår det gerna, men alla tro de sig förbundna att gå längre än mästaren, och detta af idel nitälskan. Af denna literära beblandelse är född en literatur, som ofta är löjlig; det var Zola förbehållet att göra den förkastlig i *Pot-Bouille*. Det har lyckats. De unge männen gjorde bäst i att likt råttorna öfvergifva skeppet vid Médan, som håller på att gå till

botten under handklappningar från alla dem, hvilka värdigheten af deras samtids literatur ligger om hjertat.

* * *

Jag skall icke bestrida Zola någon af hans lysande egenskaper: han har mycken talang och stor kritisk begåfning — det fattas honom blott sundt omdöme. Han gör sig icke reda för hvad äfven den minst finkänslige läsare förmår bära; han ser ingenting annat i qvinnan, som föder ett barn till verlden än ett djur, medelst hvars lidanden man undervisar unga veterinärer. Lika väl som Zola veta vi, att vi icke alltid födas på rosor; jag säger "icke alltid" af aktning för alla öfvertygelser; lika väl som han veta vi, att vår tillkomst till verlden föregås, ledsagas och efterföljes af patologiska företeelser; det förhåller sig så med många andra lifvets funktioner, som tillhöra den rent animala sidan af det menskliga varat. Vi föredraga att glömma det, framför allt när det är fråga om moderskapet. Om blygseln icke drefve oss dertill, borde vördnaden befalla oss det. En qvinnas nedkomst är icke denna osnygga akt, som Zola beskriver; vi quarhålla deraf blott den rent ideala sidan. Vi vilja deraf icke veta af något annat än hvad som står i samband med vår känsla, nämligen att en moder har lidit marter och har vågat sitt lif för att gifva oss vårt. Detta är oss nog för att omgifva moderskapet med en öm vördnad; den materiela, ofta vidriga sidan försvinner och bör försvinna inför det ideal, som hvarje man af hjerta gör sig af modern. Det är icke en ko, som föder en kalf, hvad än herr Zola må tänka derom, det är en varelse, full af ömhet för det barn, som vållar henne så grymma lidanden, och hvilken i afgörandets stund, om det vore nödvändigt att välja, skulle bedja, att man toge hennes lif för att bevara hennes sons. Aldrig får man se sådant hos en ko. Hon bringar någonting lefvande till verlden, som slagturen främtager henne efter åtta dagar, hvarefter djuret fortfar att beta ängarnas gräs; för djuret är allt slut, när det har

fyllt den akt, som Zola beskriver, medan han räknar bloddropparna; för qvinnan är det blott begynnelsen till ett långt lif af ömhet, af hängifvenhet och af försakelse; man kunde icke frántaga henne barnet utan att träffa hennes lifsrot. Det finnes qvinnor, som dö deraf.

Jag ber läsaren om ursäkt, att jag så vidlyftigt ordat om ett arbete, som helt visst icke förtjenar denna ära, men när man är tidningsman, när man har papper, bläck och penna, måste man utgjuta sitt äckel i sin tidning, annars skulle man förgås deraf. Hvad Zola beträffar, beklagar jag honom uppriktigt, djupt: man kan aldrig utan bedröfvelse se en högt begåfvad skriftställare skynda till sin undergång med så lätta steg. Jag uppmanar Zola att samla sig; det gäller för honom hela hans framtida ställning. Må han välja. Med en bok sådan som *la Conquête de Plassans* gör man sitt inträde i biblioteken; med en volym sådan som *Pot-Bouille* hamnar man i kloakerna.

Från Italien.

1.

Den politiska pånyttfödelsens afspegling inom tidskrifts- literaturen.

Originalbidrag till Dagens Krönika af Angelo de Gubernatis. *
(Öfversättning från förf:s italienska handskrift af H. Sandström.)

Anmodad att till en svensk tidskrift lemna bidrag, som afhandla literära förhållanden i Italien, har jag ej funnit något i mitt tycke lämpligare ämne, än den italienska tidskriftsliteraturen i vårt århundrade. Den har spelat en så stor roll i vårt offentliga lif och varit en så trogen tolk af rörelserna inom vårt samhälle, att man genom att studera dess olika faser till en del skall kunna finna grunderna till vårt lands nu varande moraliska, intellektuella och politiska ställning.

Jag vill såsom exempel anföra 1815 års rörelser, då genom Heliga alliansens åtgörande Italien först slets i stycken och sedan sammanfogades med svärdet, på det att denna mosaik ej skulle sönderfalla i småbitar. Heliga alliansen, som i synnerhet inspirerades af Metternich, hvilken hade sagt, att Italien endast var ett *geografiskt begrepp*, lagade så, att detta land skars sönder, såsom kadavret bit

* Grefve Angelo de Gubernatis, professor i Florens, har jemte flera andra af de stora kulturländernas bekanta författare benäget åtagit sig att förse Dagens Krönika med korrespondenser i literära och politiska ämnen.

Red.

för bit styckas af anatomens knif och fördelas till experimenter bland de studerande. Några år senare sjöng Alphonse Lamartine, innan han såsom legationssekreterare begaf sig till Florens för att njuta af denna stads behag och nöjen, att Italien var de dödas land. Han hade ej kunnat tro, att han genast vid sin ankomst till Italien skulle träffa på lefvande, som stälde honom till svars för den oförrätt, han tillfogat italienska folket.

Denna fördom har nu måhända något aftagit; men en lång tid hyste verkligen större delen af de främlingar, som besökte Italien, den åsigten, att vårt land vore en stor och vacker begravningsplats, vid hvars portar man fann ciceroner, hvilkas uppgift det vore att för de vetgirige främlingarne förklara de döda undren, och hvars vägar vimlade af tiggarpöpar och röfvarband, mot hvilka, för att göra den pittoreska taflans effekt fullständig en och annan dominikanermunkkåpa och skägg stucko af. Jag har sett en och annan liten utländsk fjolla, som varit tröstlös öfver, att hon under sina ströftåg i vårt land ej längre funnit all den poesi, hvarmed romanförfattarne, skalderna och de fantastiska resebeskrifningarne hade för henne utmålat Italien. Förhållandet är, att Italien eger 27,000,000 invånare och att, om alla dessa skulle nödgas lefva af utlänningarnes drickspenningar och allmosor samt af det osäkra förvärf, som röfvarlifvet gifver, med visshet 26,999,000 af dem skulle dela grefve Ugolinos öde. Då denna katastrof ej inträffar, måste man foga sig i medgifvandet, att i Italien antalet lefvande är större än af döde, och ej blott att det nu så är, utan att det äfven har varit så, ty eljest skulle man ej kunna finna någon förklaring för den herrliga frihet, vi sedan 22 år njuta under de sabaudiska suveränernes lyckliga auspicer.

Vår tidningslitteraturs historia kan delas i tre perioder: en från 1815—1848, den andra från 1848 till 1859, och den närvarande, som tager sin början från 1860 och ännu fortfar.

Piemont var intill 1848 måhända den stat i Italien, som styrdes med den största despotismen; undervisningen låg i jesuiternas händer, hvilka voro de herskande äfven vid hofvet. Ingen tryckfrihet existerade, en stor försagdhet var rådande, tusen försigtighetsmått mot allt, hvad nyheter hette, vidtogos, den enda röst, hvartill man lyssnade, var *Gazzetta Piemontese's*, der Felice Romani, kritikern och författaren af texterna i Vincenzo Bellinis förnämsta operor, i följetongen behandlade de böcker, som utgåfvos inom de kungliga staterna. Felice Romani var en man med god smak och god omdömesförmåga samt tillräckligt oberoende; hans omdöme i literära ämnen var därför i Piemont af stor betydelse. Men att höra ljudet af denna enda klocka blef i längden tröttsamt. Någon synnerlig omväxling erbjöd ej heller den hederlige abbé Ponza, en ringa skollärare, som fallit på idén att gifva piemontesarne undervisning i språket, i synnerhet dess grammatik, hvilket han på ett högligen pedantiskt sätt gjorde i en liten tidning, hvars namn var *L'Annotare Piemontese*.

Nu framträdde Angelo Brofferio, en liflig natur, advokat, talare, folktribun och demagog, författare af flera skådespel, hvaraf det, som här titeln "I due cugini" (de två kusinerna), är ganska lyckadt, samt af åtskilliga ganska vackra poem på piemontesiska dialekten, hvilka blifvit populära i Piemont hufvudsakligen på grund af sin satiriska hållning och sina politiska anspelningar. Brofferio erhöll tillstånd att utgifva en tidskrift, *Il Messaggero Torinese*, der kritiken sköttes med en viss skärpa men med en liflighet, som småningom väckte de piemontesiska lynnena ur den sömn, hvori de förut befunno sig. Men Brofferio skötte nästan ensam sin tidskrift; han hade större popularitet än anseende och man läste honom mer, än man lyssnade till honom; då dessutom tonen i hans literära polemiker ofta var allt utom hofsam, stötte han många för hufvudet och stod slutligen ganska isolerad. Två illustrerade tidskrifter, den ena med ett uselt tryck, den andra

deremot tryckt med för den tiden utmärkta typer, bidrogo att i Piemont sprida litet allmän bildning. Den ena bar titeln *Teatro Universale* och den andra *Museo Scientifico-letterario*. Deras hufvudsakliga innehåll utgjordes af naturvetenskapliga, geografiska, historiska och biografiska rön samt af notiser om upptäckter och uppfinningar; men af dem var det omöjligt att finna, att Piemont började röra på sig.

Det första lifstecken, som häntydde på den stora rörelse, hvilken höll på att förberedas, gaf den af Lorenzo Valerio grundade tidskriften *Letture Popolari*. Under förvändning att endast sysselsätta sig med frågor, som rörde åkerbruket och undervisningen, att åstadkomma ett bättre jordbruk samt grundlägga nya elementar- och folkskolor, sökte man uppväcka folket till medvetande af sitt eget värde och göra det mottagligt för den bildning, hvarigenom det skulle komma till insigt af, att det vore förtjent af en bättre lott. Det mål, som hägrade för grundarne af denna tidskrift, var ej nationens oberoende, men ernående af en större lokal frihet, utan hvilken hvarje sträfvan och längtan efter nationelt oberoende vore gagnlös. "Letture Popolari", som upprätthölls af jordbruksklubben i Turin, i hvilken alla Piemonts liberalaste män och bland dem många aristokrater ingått, liksom i syfte att samverka med den samma för att åstadkomma en bättre sakernas ordning i politiskt hänseende, utträttade mycket godt genom att bringa många nya idéer i rörelse. Två tidskrifter, *Il Subalpino* och *L'Antologia*, samt illustrerade tidningen *Il Mondo Illustrato*, hvilken 1847 och 1848 utgafs i Piemont, bidrogo äfven att öka den allmänna bildningen derstädes samt väckte den kärlek till studier, som senare, då konung Carlo Alberto förlänade sina stater en liberal konstitution, var nödvändig för ett folk, så moget och sin frihet så värdigt att det ej blott ädelmodigt tog initiativet till den första kampen för Italiens oberoende, utan att det äfven 1849—59, det årtionde, då nya förberedelser vidtogos och då tusentals emigranter från

alla trakter af Italien sökte sin tillflykt i Piemont, kunde genom sitt föredöme uppfostra alla de öfriga italiendarne för det nya frihetslifvet. Under denna för Piemont verkliga ärofulla period hade denna provins tre anmärkningsvärda tidskrifter, alla fyllda af nyttiga lärdomar och viktiga diskussioner af erfarna män, som väl insågo, att den litteratur, hvilken endast är skön och ej nyttig, ej förtjenar att beaktas af någon allvarlig man. Dessa tre utmärkta tidskrifter, en värdig frukt af dessa i Piemonts politiska lif så ärofulla år, voro *Il Cimento*, *Rivista Enciclopedica* och *Rivista Contemporanea*; de båda förstnämnda upphörde redan före 1859; den tredje sammanslogs 1869 med *Rivista Europea*, som jag grundat i Florens och som jag utgaf till och med år 1876. Nu har Piemont ej någon tidskrift af nämnvärd betydelse, måhända med undantag af en veckoskrift vid namn *Rivista Nuova*. Man bör dock ej förtiga, att *Gazzetta Piemontese*, en politisk daglig tidning, som fortfarande utgifves i Turin, var den första italienska tidning, som i likhet med några tyska tidningar, såsom *Allgemeine Zeitung* i Augsburg och *Leipziger Zeitung*, började utgifva ett bihang, utkommande på söndagarne och bestämdt uteslutande för litteraturen. Detta exempel har sedan i Rom följts af de politiska tidningarna *Il Fanfulla* och *L'Opinione* samt i andra städer af andra italienska tidningar, hvilka härmed börjat starkt konkurrera med de rent literära tidskrifterna, som ej likt de politiska tidningarna hafva en stor publik att tillgå.

Literaturtidskrifternas traditioner i Lombardiet äro lysande och ärofulla och borde ingifva den tron, att Milano äfven nu skulle kunna hålla mer än en stor literär tidskrift vid lif. Förhållandet är dock, att man från 1860 intill nu flera gånger försökt i Milano börja utgifvandet af någon stor literär tidskrift, men man har ej på något vis lyckats hålla den vid lif. Den gamla goda *Politecnico*, som ensam egde bestånd till 1860, nödgades då upphöra. *Il Convegno* och *La Rivista Italiana*, två månadsskrifter, som började

utgifvas med de bästa syften, måste upphöra efter ett år; och nu lefver med ringa lif en *Rivista Minima*, hvars utgifvare dock är en man af stor begåfning, måhända den förnämste af våra nu lefvande novellister, nämligen Salvatore Farina, hvars noveller redan blifvit öfversatta på flera främmande språk, bland andra på tyska, holländska, franska, engelska samt, såsom jag tror, också på portugisiska och ryska; jag vet ej, om de äro öfversatta på svenska; men jag är öfvertygad, att vår intagande Dickens' noveller äfven i Sverige skulle röna framgång.*

Om man nu frågade mig om orsaken, hvarför tidskriftslitteraturen ej åter kan spira upp i Milano, skulle jag verkligen vara något förlägen om svaret. Men jag tror, att ett af skälen möjligen kan vara det vinstbegär, som bemäktigat sig det lombardiska och särskildt det milanesiska samhället, den stora värden om de materiela intressena, som sättas öfver de idéela, den stora törsten efter rikedomar, hvilken drifver milaneserna i handelns och industriens armar i stället för i litteraturens. Milanesarne äro utmärkta patrioter; så länge det var fråga om att medelst litteraturen förbereda fosterlandets återupprättande, sysselsatte äfven de sig med stor ifver dermed. Men nu tyckas de anse skriftstället otillräckligt för att frambringa den nationens materiela lycka, som synes i synnerhet ligga dem om hjertat. Hvilken orsaken än må vara, beklagar jag detta sakförhållande; ty ingen stad i Italien är måhända så som Milano i stånd att gifva fart åt alla rörelser; och om denna stad nu såsom förut omhuldade den nationela skriftställareverksamheten, skulle den säkerligen röna ett sådant tillmötesgående af hela det italienska folket, att den samma, om den hade något viktigt att säga oss, med sä-

* En novell af Farina: *Signor Io* ("Herr Jag") var, som åtskilliga af våra läsare torde erinra sig, för några månader sedan intagen i Stockholms Dagblads följetong.

kerhet skulle erhålla en verksam hjälp vid sitt arbete, i följd af denna omotståndliga tjuvningsförmåga, som det med värme sagda ordet alltid eger och som fortplantas med sympatiens makt.

När Österrike 1815 hade återvunnit Lombardiet, den rikaste provinsen i hela kejsardömet, ville det genast gifva sig sken af att bringa den napoleonska despotismen i glömska och stiftade några liberala lagar, som i den lombardo-venetianska provinsen befordrade kulturen i alla riktningar. Bland andra förslag uppkom äfven det att i Milano börja utgifvandet af en stor politisk och literär tidskrift, hvars hufvuduppgift skulle vara att göra den österrikiska regeringen underkunnig om den lombardiska befolkningens behof. Men detta måste ske med stor grannlaghet. Den österrikiska regeringen koncentrerade sig den tiden i furst Metternichs person och han önskade endast på ett visst sätt erhålla kunskap om vissa saker; man påstod en kort tid, för att sprida den tron, att österrikiska regeringen vore frisinnad, att redaktionen af den nya tidskriften skulle anförtros åt den berömde skalden och författaren Ugo Foscolo, känd för sina frisinnade tänkesätt. Men detta var endast bedrägliga förespeglingar. I verkligheten nödgades man sedan i Milano börja utgifvandet af en ny, regeringen mycket underdånig tidskrift med titeln *Biblioteca Italiana*, som dock mellan 1815 och 1830 spelade en viss roll, emedan många förtjenstfulla författare skrefvo deri. Då inga politiska argument inblandade sig deri, kunde den sägas röra sig temligen fritt, om också tidskriftens tendens tydligen framträdde under Montis och Giordanis auspicier, nämligen att bilda en motvigt med de ultraromantiska tendenserna hos de liberale af Manzoni's skola. Dessa tendenser hade på det tydligaste framträdt i en ryktbar tidning, som började utgifvas 1818, men egde bestånd föga mer än ett år. Dess titel var *Conciliatore* och den undertrycktes af Österrike, som ansåg, att den gaf upphof åt revolutionära idéer.

Romantiken ledde som bekant sitt ursprung från det

föregående seklet. Rousseau och Diderot i Frankrike, Lessing, Goethe, Bürger och Schiller i Tyskland hade befrämjat den. Studiet af Shakespeare hade i början inspirerat den romantiska skolan i Tyskland; romantikens framträdande ånyo i Ossians sånger, Walter Scotts romaner och Byrons poemer samt den uppmärksamhet, man vid den tiden började egna folkets sånger, ballader och legender hade upplifvat ej blott folkets fantasi utan äfven skriftstälarnes kallare inbillningskraft. I Italien började romantiken slå larm förr än i Frankrike; Alessandro Manzoni och hans vänner, markis Ermete Visconti, Guglielmo Berchet, Silvio Pellico och Piero Maroncelli inledde kriget mot reglerna, retoriken, pedanteriet, den klassiska stelheten. Conciliatore blef valplatsen; Manzoni skref ej sjelf i den, men var själen i det frispråkiga medarbetarsällskapet; Manzoni lemnade förredömet i sina båda romantiska tragedier, "Conte di Carmagnola" och "Adelchi", hvilka af Goethe erhöillo de största loford och till en del voro föregångare till den revolution inom den franska literaturen, som började med Alexandre Dumas den äldres och Victor Hugos historiska skådespel. Om än Conciliatore var kortlifvad, blifver dess betydelse i vårt århundrades allmänna och literära historia mycket stor. Österrike förutsåg, att en frihet skulle hafva kräft andra, och afhög derför det träd, som skulle kunna en gång blifva besvärligt nog; men det insåg ej, att trädet under sin korta lifsperiod redan satt frukt; den literära romantiken blef synonym med liberalism; nästan alla romanförfattare blefvo liberala och hela den nya generationen i Italien uppväxte med romantiska idéer.

Efter 1830 utvidgade *Ricoglitore* och *Rivista Europea*, som med heder utgafs i Milano till 1847, idéerna i de lombardiska hjernorna, behandlade med allvar och med den större frihet, de åtnjöto, de intressantaste och vigtigaste historiska, literära, pedagogiska och ekonomiska frågor, och understöddes beundransvärdt vid dessa sistnämnda af en annan mycket anmärkningsvärd tidskrift, *Gli Annali di*

statistica, som var, om jag ej misstager mig, den första statistiska tidskrift ej blott i Italien utan i Europa och som bland andra medarbetare räknade de berömde nationalekonomerna Domenico Romagnosi och Melchiorre Gioia.

Sedan Lombardiet 1849 åter underkufvats af Österrike, som af reaktionen gjorts ännu misstänksamare, antog Milanos vetenskapliga och literära tidskriftsväsende en lifligare, rörligare och mer populär hållning liksom för att hålla lombarderna beredd på den snart inträffande befrielsen. *Politico*, som utgafs af Carlo Cattaneo och under förevändning att sysselsätta sig med tekniska, ekonomiska och landbruksämnen äfven ganska ofta slog in på det politiska området; *Crepuscolo*, som med stor talang redigerades af Carlo Cattaneo och stod i förbindelse med alla de öfriga italienska provinserna för att komma lombarderna att inse, att man gemensamt arbetade för en nationel idéns förverkligande; *L'Uomo di Pietra*, en humoristisk tidskrift, utgifven af Leone Fortis, der satiren ofta var politisk; *Nipote del Vestaverde*, en folkalmanacka, der Cesare Correnti i en stil, som, der det var tillåtet, var familiär och, der tillstånd saknades, var orakelmessig, undervisade det lombardiska folket i Italiens geografi och historia; dessa fyra förträffliga lombardiska tidskrifter bidrogo verksamt till vår nationela återuppståndelse.

Bland Venetos tidskrifter böra vi ej glömma *L'Euganeo* och *Il Caffè Pedrocchi*, utgifna i Padua af Guglielmo Stefani. I Neapel hemtade det liberala partiet före 1848 under många år sina idéer ur en relativt liberal tidskrift vid namn *Il Progresso*.

Rom hade ingen annan periodisk tidskrift än sin gamla, sömngifvande och pedantiska *Giornale Arcadico*.

Toscana deremot har i vårt århundrade haft en verkliga förträfflig tidskriftsliteratur. År 1820 började bokhandlaren Giampietro Vieusseux utgifningen af den mest ansedda, mest framstående och liberalaste af alla italienska tidskrifter,

L'Antologia, hvori Italiens ryktbaraste i Toscana födde eller såsom flyktingar sig uppehållande skriftställare, bland dem Leopardi, offentliggjorde sina literära alster. Emellertid började *Antologia* ingifva Österrike farhågor, storkertigen af Toscana trodde sig i sin underdånighet för Österrike böra gifva efter för detta lands önskan och tillät, att denna heliga härd för de nationela idéerna släcktes. Men den nitiske utgifvaren Giampietro Vieusseux var ej länge overksam. Han började snart utgifvandet af tre andra tidskrifter, som hvar och en på sitt sätt uppfostrade för och underblåste tanken på ett Italien. Efter restaurationen 1849 och ända till 1859 visade Toscana inga lifstecken; dock må man ej glömma en god tidskrift *Lo Spettatore italiano*, som utkom en gång i veckan i Florens och redigerades af Celestino Bianchi.

Härmed tror jag mig hafva nämnt de förnämsta härdar, der den nationela lågan hölls vid lif; jag vill dock tillfoga namnen på två små goda tidningar, som utgäfvos vid Italiens gräns, nämligen *La Favilla*, som skalden Francesco Dall' Ongaro utgaf i Triest före 1848, och *L'Annotatore Friulano*, som den framstående publicisten Pacifico Valussi utgaf i Udine före 1859; dessa båda skrifter sökte hålla kärleken till det italienska fosterlandet vid lif äfven bland dem, som befunno sig ytterst vid Italiens östra gräns.

Enligt hvad af det föregående framgår, hade tidskriftslitteraturen i Italien ända till 1860 haft en väsentligen lokal karakter, som måhända förlänade den en större originalitet, än den nu eger, då dess uppgift är att från hvilken plats som helst yttra sig i hela Italiens namn och till dess förman. Den allmänna karakter, de italienska tidskrifterna nu hafva, beröfvar dem den fördel, man alltid har, då man talar till en särskild publik, som man väl känner, som är en sympatisk och med hvilken man har gemensamma intressen. Och detta är måhända ett af skälen, hvarför de italienska tidskrifterna nu för tiden hafva ett mindre antal prenumeranter än flera af de gamla tidskrifterna. Cre-

puscolo i Milano t. ex. räknade på ett år 6,000 prenumeranter, ett betydligt antal på en tid, då tryckalstrens kring-sändande var så svårt, polisen så misstänksam och kommunikationerna så föga utvecklade mot nu. *Nuova Antologia*, säkerligen en af Italiens bästa tidskrifter, som utgifves i Rom hvar fjortonde dag i likhet med *Revue des deux Mondes*, denna *Nuova Antologia* har först för två år sedan lyckats erhålla 2,000 prenumeranter. Det är visserligen sannt, att i våra dagar många flera politiska tidningar existera, som genast sätta de politiska nyheterna i omlopp och med dem många literära; det är ock sannt, att våra gamla tidskrifters största dragningskraft var den deri innehållna politiska tanken, som den patriotiske läsaren gerna der ville finna; nu är den politiska delen af innehållet i tidskrifterna af ringare vigt; de utkomma först sedan de politiska tidningarna uttömt ämnet och dermed minskat intresset. Och dock finnes intet skäl för denna den italienska allmänhetens ligkiltighet för de literära tidskrifterna, som troget redogöra för den intellektuela odlingens tillstånd inom vårt land; det är i sanning förvånansvärdt, att de under sådana förhållanden kunna hålla sig på den höjd, de intaga. Utom *Nuova Antologia* förtjena äfven *La Rassegna Nazionale*, utgifven i Florens af Manfredo Da Passano, att nämnas bland Italiens största tidskrifter, förutom talrika andra af historiskt och filologiskt innehåll. Nästan hvarje större ort i Italien har sin *Archivio storico*; nästan hvarje filologisk förening har sin tidskrift; jag förbigår här alla de talrika arkeologiska och antropologiska vetenskapliga tidskrifterna. Milano är de illustrerade och populära tidningarnas stad; en af de förnämsta bland dessa är den af Emelio Treves utgifna *Illustrazione italiana*, som med framgång täflar med några af de bästa utländska illustrerade tidningarna. Tidningar, som beröra uppfostringsväsendet, saknas ej heller: i Rom utgifver Ferdinando Martini en *Giornale per i Bambini*; jag utsänder sjelf i Florens en tidning för vår qvinliga ungdom, med titeln *Cordelia*. Af

geografiska tidningar utgifver Guido Cora en *Cosmos* i Turin; i Milano utkommer en italiensk upplaga af *Le Tour du Monde*. Lifvet sjuder på alla punkter; i Palermo, der man utgifver en *Rivista Sicula* och der Giuseppe Pitre några år redigerade en literaturtidskrift, benämnd *Nuove effemeridi Siciliane*, har samme väl förtjente belysare af förhållandena på Sicilien börjat utgifningen af en särskild tidskrift för folkets arfsägner.

Man kan sålunda säga, att lifvet pulserar i hvarje trakt af vårt land, men äfven i hvarje literärt och vetenskapligt lärofack. Men då Italien ej såsom andra land eger en brännpunkt, som uppsamlar alla strålarne af det nationela lifvet, falla alla dessa sträfvanden här mindre i ögonen. Rom är Italiens politiska hufvudstad, men ej dess intellektuella; det är sålunda ej af samma betydelse för Italiens andliga lif som Paris för Frankrikes, London för Englands och i viss mån Berlin för Tysklands. Men vi böra ej beklaga oss alltför mycket; detta sakernas tillstånd skall, så länge det räcker, hindra Italiens intellektuella krafter att sammansluta sig liksom till en hjord, och ett undgående af denna fara tyckes mig vara en ej ringa förmån.

2.

Ett blad ur den nyare italienska skönlitteraturen.

Originaluppsats för Dagens Krönika af **Alfredo Mazza**.

(Öfvers. från förf:s italienska handskrift af H. Sandström.)

Då utgifvaren af Dagens Krönika en afton under förliden sommar steg in i en kupé på nattåget från Hamburg till Köln, fästes genast hans uppmärksamhet vid en resande med sydländskt och ovanligt lifligt utseende, hvilken till en början talade italienska, men begagnade äfven andra europeiska tungomål och snart presenterade sig såsom juris dr. Alfredo Mazza från Rom, sekreterare i italienska ministeriet för allmänna arbeten. Vi uppgjorde resällskap på Rhen ned till Mainz och derifrån på tåget till Heidelberg o. s. v. Han lät mig veta, under samtalets lopp, att han i romerska tidskrifter skrivit artiklar i belletristiska ämnen, särskildt i *Rivista Europea*, der han behandlat Victor Hugos "Le Pape"; äfven var han medarbetare i en i Rom utgifven engelsk revy med titeln *Minerva*. Jag i min ordning omtalade då min lilla publikation "Dagens Krönika", framhållande att det lyckats mig vinna flera utländska författare att lemna mig originalbidrag och att jag sålunda egde utsigt att kunna upprätthålla ett slags internationelt literärt och politiskt organ. Då han nu skildrade för mig några af Italiens nyare skönliterära skriftställare, bad jag honom att i Dagens Krönika karakterisera en af de märkligaste, skalden Carducci. Från min nyförvärfvade vän erhöll jag ock för några veckor sedan ett bref, hvori han skriver: "Här har ni den studie, ni begärde af mig vid foten af féen Lorleys klippa". — — Jag inbjuder nu mina läsare att i öfversättning göra bekantskap med denna studie. A. W. A.

Giosuè Carducci föddes den 27 Juli 1836 i den lilla byn Val di Castello i Pisaprovinsen. Hans föräldrar voro Micheli och Ildegonda Celli. Familjen, som leder sitt ursprung från den ryktbare gonfalonieren i Florens Francesco Carducci, hade en tid befunnit sig i goda omständigheter: nu var den till ytterlighet fattig.

Redan vid 10 ålder gåfvo Carduccis poetiska anlag sig tillkänna. Det är anmärkningsvärdt, att de känslor af republikanism och frihet, som han sedan vid mognare år öppet förklarar sig hysa, redan skönjas hos gossen. Dessa känslor underblåstes äfven genom läsningen af Thiers' historia öfver franska revolutionen, som han med passion studerade.

Mellan 1849 och 1853 idkade han studier i Florens, hvarifrån han begaf sig till universitet i Pisa, der han promoverades till doktor i filosofi och literatur.

Kort derefter erhöll han katedern i retorik i S. Miniato, men stannade der endast kort tid, emedan man var nära att anställa en rättegång mot honom, därför att han befanns vara ateist. Han begaf sig nu till Florens, der han uppehöll sig till 1859 med att gifva enskilda lektioner.

Ofvan nämnda år utnämndes han till professor i grekiska och senare i italienska och latin i Pistoia. Här utgaf han några kritiska arbeten. 1860 förflyttades han till Bolognas universitet såsom professor.

Från 1861 till 1867 gjorde Carducci trägna studier i den franska literaturen och 1868 i den tyska. Under denna tid utgaf han äfven sin "Inno a Satana" (Hymn till Satan), som med ens gjorde honom populär. Från denna tid följde hans arbeten på vers och prosa efter hvarandra med förvånansvärd hastighet.*

* Redan tidigt hade han uppträdt med små literaturhistoriska arbeten i tidskrifter och likaledes med en lyrisk samling "*Rime*" (1857). Ett kraftigare uttryck fick författarens originalitet i de följande poetiska serierna: "*Levia gravia*" (1867, ny upplaga 1868) och "*I Decennale*". Här visar han sig såsom en skald af ovanlig frihet, djerfhet och sjelfständighet i tanken. Större framgång hade dock den ofvan nämnda, 1863 skrifna hymnen: "*Inno a Satana*", hvilken han 1865 utgaf under pseudonymen "Enotrio Romano"; vi återkomma i texten till detta märkvärdiga stycke. En mera samlad bild af den genialiske författaren erhåller man i "*Poesie e Cantilene*" (1873) och "*Nuove poesie*" (1875). Ett urval på tyska af Carduccis dikter har utkommit 1880. Den realistiska skolan i Italien erkänner honom

Giosuè Carducci är en man af enkla vanor och tillbringar sin mesta tid med studier... Han är ej lång till växten, men kraftigt bygd.

Efter denna korta redogörelse för de yttre dragen i Carduccis lif vilja vi nu öfvergå till hans värde såsom poet.

Carduccis skaldeverk kunna delas i tre särskilda kategorier. Till den första kunna räknas hans ungdomspoem, som han kallar "Juvenilia" och "Levia Gravia". Den andra innefattar de arbeten, han skrivit mellan 1860 och 1870 och som bära titeln "Decennalia", till en del äfven "Nuove poesie". Den tredje kategorien (enligt vårt omdöme den mest framstående) omfattar en del af "Nuove poesie" och de poem, som till form och innehåll äro en efterbildning af de grekiska och romerska klassiska författarnes arbeten och kallas "barbare".

Ungdomspoemen utgöres af en samling sonetter och sånger. Ämnena äro olika. Än är det Metastasio, eller Goldoni, eller Monti, eller Dante, än en ynglings död, än Apollo och Diana, som inspirera honom. Han vet ännu ej, hurudan hans sånggudinna skall blifva. Han söker åt henne en lifsuppgift.

I dessa första försök tyckes mig den guddomliga gnistan saknas, om man också der finner drag och uttryck, som gifva tillkänna den blifvande skalden.

I poemen af den andra ordningen ändrar författaren alldeles fysiognomi. Han är ej längre en skald, som drömmer om ideal, han är en gladiator, som beträder arenan och är beredd till strid. Arbetena af detta slag, hvilka stå i närmaste samband med Italiens politiska historia från 1850,

som sin mästare, ehuru han håller sig fjerran från allt trivialt. Den djerfve och eldige poeten är derjemte en tålig och outtröttlig arbetare på den italienska filologiens och literaturhistoriens fält. Han har på detta område offentliggjort "*Studi letterarii*" (1875, 2:dra uppl. 1881), "*Bozzetti critici e discorsi*" (1877). Bland hans kritiska arbeten kunna äfven nämnas studierna öfver Alfieri, Lorenzo dei Medici, Salvator Rosa, m. fl.

kunna delas i två underafdelningar: den förra innefattar de poem, som hafva fäderneslandet och dem, som gjort sig väl förtjenta af detsamma, till ämne; den andra dem, som äro riktade mot Italiens fiender.

Skalden gör sig här till domare: han utdelar loford och lager eller klander och förakt. Och han är beundransvärd i denna motsats i idéer, känslor och stil. Den kärlek, han hyser för Rom och Italien, är gränslös. Hvarje gång han berör något af dessa ämnen, tilltager hans stil i ädelhet; fäderneslandet är för vår skald något heligt. Hans sång är ej gråtmild och ljuf som en eolsharpas toner; den är ädel och kraftig som antikens diktkonst.

Bland Italiens fiender är särskildt påfven föremål för Carduccis angrepp. I sin "Inno a Satana" (Hymn till Satan) bekämpar han honom såsom representanten för den teokratiska principen. Detta poem har i literära kretsar åstadkommit de mest förbittrade strider.*

* Red. anser sig här böra göra några jemförelser. I en uppsats om Franzén yttrar Grafström, att då denne under sina tidigare författareår begagnade signaturen F—n, gaf detta anledning till missförstånd, i det man här, enligt det vulgära uttrycket, tänkte sig sjelfva fan, eller såsom Grafström märkvärdigt nog uttrycker sig i en omskrifning: *den minst poetiske af alla andevarelser*. För vår del skulle vi vilja säga att den onda principens personifierade gestalt tvärtom är den mest poetiske af alla andevarelser och ett af de tacksammaste föremål för poesiens skapelser. Det vore lätt nog att visa detta genom att citera en mängd utländska eller inhemska författare, från Milton till C. J. L. Almqvist. Vi nöja oss emellertid med att anföra några rader ur en af George Sands ryktbaraste och bästa romaner. Till *Consuelo* nämligen *Albert af Rudolstadt* någonstädes: "En hemlighetsfull och sällsam sekt drömde bland mycket annat om att återställa i dess rätt köttets lif och att förena i en enda guddomlig princip dessa båda, godtyckligt skilda principer. Den ville sanktionera kärleken, jemnligheten, allas gemenskap, sällhetens elementer. Missbruken och öfverdrifterna häraf vill jag ej nu tala om. Den sökte således åter upphöja ur dess förnedring den föregifna onda principen och tvärtom göra den till det godas tjänare. Satan frikändes och återinsattes af dessa filosofer i de himmelska andarnes kör; och i poetiska tolkningar sökte de framställa Mikael

“O Satan (så börjar Carduccis hymn), jag åkallar dig, festens konung. Vinet gnistrar i bägarne; jorden och solen vexla småleende mot hvarandra kärleksfulla ord. Jag an-

och hans härskara såsom förtryckare och inkräktare af ära och makt. I sanning, detta var en bild af kyrkans öfversteprester och furstar, af dem, som med sina dikter om helvetet hade trampat under fötterna jemnlighetens religion och grundsatsen om sällhet för människoslägtet. Den dystre och sorgsne Lucifer uppsteg ur den afgrund, i hvilken han lik en guddomlig Prometeus, röt i sina fjättrar sedan så många sekler. Hans befriare vågade icke åkalla honom, men i hemlighetsfulla och djupa formler uttryckte de idéen om hans apoteos och hans tillkommande regering öfver människoslägtet, som alltför länge varit detroniseradt, förnedradt och smädat, likasom han sjelf.”

I afseende på den hemlighetsfulla sekt, hvarpå George Sand här anspelar, hafva vi i kyrkohistoriska arbeten (af *Neander*, *Herzog* m. fl., jemför äfven *Encyclopædia britannica*) funnit följande märkvärdiga uppgifter rörande de s. k. *eukiterna*, hvilka ock längre fram erhöllo benämningen *bogumiler*.

Eukiterna framträdde i 11:te århundradet, hufvudsakligen i de slaviska länder som lydde under byzantinska kejsardömet. I 12:te århundradet omtalas de under namnet *bogumiler*. De båda sekternas lära kan icke skiljas.

Enligt deras lära var *Satanael* Guds enfödde son, sittande på fadrens högra hand och begåfvad med universel makt, men han ville bli oberoende, förledde en del af englarne till olydnad och danade med deras tillhjälp en ny värld: jorden och ett nytt slägte, människorna. Men han kunde icke gifva lif och anda åt detta slägte; han bad därför fadern att göra det, mot löfte att människorna skulle ersätta de fallna englarnes plats. Fadern uppfylde hans begäran, och så blefvo människorna lefvande och förnuftiga varelser. Men *Satanael* ångrade sitt löfte; han förförde då *Eva*, som födde honom *Kain*, hvilken blef stamfader för ett ondt slägte, i motsats till det, som härstammade från *Abel*, *Evas* son med *Adam*. Nu utsände Gud sitt *Logos*, erkeengeln *Mikael*, som kom på jorden i en skenkropp och kallades *Kristus*. Han besegrade *Satanel*, som dervid förlorade sina guddomliga egenskaper och störtades från himmelen, hvarefter stafvelsen *El* bortföll från hans namn och han kallades blott *Satan*.

Nu uppkom en modifikation — i afseende hvarpå kyrkohistorikerna dock uttrycka sig i försigtiga och undvikande ordalag —

ropar dig, o Satan, som är det väsentliga i hvarje skapadt ting, dig, som är materie och ande, dig, som är sinne och förnuft.

en modifikation, enligt hvilken satan skulle blifvit störtad genom erkeengeln Mikael, och följaktligen skulle kunna vänta en restitution. Man bör häraf kunna sluta, att *jessidernas* lära vidtagit här.

Jessiderna, en arabisk stam i Mesopotamien i våra dagar, har erhållit benämningen djefvulsdyrkare, men med orätt, ty de tillbedja ej djefvulen, de vilja ej smäda honom, de anse t. o. m. orätt att smäda honom, om han än visat aldrig så stor olydnad mot Gud. Tvärtom böra vi önska — säga de — att han åter må komma till nåd hos Gud; det är bättre, att vi alls icke bekymra oss om djefvulen, eller tadla honom, utan hellre se till att vi sjelfva må vinna Guds nåd. De anse profanerande att hämnna djefvulens namn; då de nämna honom, sker det med mystiska omskrifningar, t. ex. "*den som I kännen*" eller "*I veten hvem han är*", eller "*den som de okunniga och enfaldiga fördöma*". Hans verkliga namn dölja de; ingen oinvid får känna det. De ha ofta varit utsatta för förföljelser, men de ha hellre låtit döda sig, än de velat underkasta sig att smäda djefvulen. Deras lära är hvarken af muhamedanskt eller hedniskt ursprung, utan de synas fast mera hafva sin upprinnelse från någon kristen sekt.

Märkligt nog stå de anförda formlerna i öfverensstämmelse med uttryck i Consuelo om lollarderna, sådana som: "*Mätte den som blifvit förorättad* (d. v. s. djefvulen) *helsa eder!*" Dessa ord skulle blifvit yttrade till Consuelo af en böhmisk bonde, Zdenko, en kvarleva af lollardernas sekt. Då begär Consuelo upplysning af en katolsk prest hvad meningen var och får veta att med de anförda orden åsyftas djefvulen. En närvarande ung flicka anmärker då, att helsningen betyder med andra ord: *Drag åt h—e!* "I sanning en rätt artig komplimang" — tillägger hon —, "men det är ju dock endast en mycket vanlig svordom". Då yttrar presten: "Nej, detta tilltal är i den förvillade människans mun, som nyttjar det, ingen ond önskan, och just deri ligger hädelsen". Derefter har Consuelo det redan anförda samtalet med Albert af Rudolstadt.

Vi vilja nu icke vidare fördjupa oss i de anförda lärorna, genom hvilkas citerande vi blott önskat att väcka våra läsares intresse för en ny sida af Satansbegreppet. Vi skola ytterligare endast återgifva ett egendomligt uttryck af en svensk teolog rörande just den afhandling, genom hvilken han blef antagen till teologie docent i Lund. I ett i k. biblioteket befintligt, hittills otruckyt bref till skalden Dahlgren, skrifver Thomander, den blifvande biskopen, angående sin disputation "*De Antichristo primæ Ecclesiæ*" (1826):

O prest, bort med dina litanior. Satan viker ej för dig, han drager sig ej tillbaka! S:t Mikael's svärd rostar; blixten varder till is i Jehovas hand.

Endast Satan lefver. Han herskar i en qvinnas ögonkast, vare sig hon gör motstånd eller utmanar. Han strålar i det vin, som återställer det flyktande lifvet, som hejdar smärtan, som uppeldar till kärlek. Det är endast du, o Satan, som inspirerar min sång, om min sång bryter ut ur mitt hjerta och utmanar de brottslige påfvares, de brottslige tyrannernas gud.

Dig hafva i alla sekel de anropat som velat resa sig mot dogmen, att människans fädernesland endast vore himlen och ej äfven jorden. Dig hafva våra förfäder anropat under namnet Agramainio, Adone, Astarte; dig anropade folket i *lundarne*, då Kristi religion redan var antagen af stadens folk; dig anropade alkemisten, som vågade kasta sina blickar dit, der presten såg ett brott att forska. Förgäfves sökte Sankt Antonius och Abelard undfly dig: medan de marterade sig med gissel och tagel-skjortor, fyllde du deras celler med qvinnobilder.

Det var du, som kom Arnaldo da Brescia att inbilla sig, att han skulle kunna återställa Roms gamla glans. Det var du, som inspirerade Wicleff, Huss, Savonarola och Martin Luther; du, som är symbolen af striden mot den inskränkta religiösa vidskepelse, hvilken de katolska presterna predika“.

Hymnen slutar sålunda:*

”Jag har för tillfället mycket att göra med Satan. Den djefvulskrånglaren fruktar att jag skall komma honom ondt rykte uppå. Dör jag nu under arbetet, så upprätta åt mig och honom ett gemensamt epitafium”. — Carducci vill icke hafva någon grafskrift åt Satan, för honom kan Satan icke dö, såsom läsaren nu torde inhemta här ofvan (fr. o. m. sid. 39). *Red.*

* Dessa och de följande poetiska tolkningarne äro åt oss utförda af herr *Edv. Fredin.* *Red.*

Människotanke, o!
bräck dina bojor!

Blixtré i flammande
eldskrud din bana!
Res dig, materia,
segrar att ana!

Ser du, han nalkas dig,
ryslig, men fager;
hän öfver hafven han
ljungande drager;

snabb, som vulkanernas
brinnande lava,
stormar han, fjällarnes
värn att begrafva;

styr öfver svindlande
forsar och strida;
skingrar i dälderna
dimmor som bida;

samlade kämparnes
splittrade hopar,
vida kring världen
den väldige ropar.

Som för en hvirfvelvind
altarna ramla — — —
Folken i skälfvande
undran sig samla.

Kännen I Satan, som
fjättrarne lossar,
Satan, förnuftet, som
hämnar och krossar!

Hell dig, o Satan, hell!
Ljusning du bringat!
Presternas Jehova
du har betvingat!

Med denna hemska åkallan slutar sången.

Och hvem har skalden velat förhärliga med denna sång? Han svarar sjelf härpå:

“Jag har skrivit min hymn till de två guddomligheterna (*Naturen och Förnuftet*) i min själ, i din själ och i alla goda och ädla själar: till de två guddomligheter, som den ödsliga och råa asketismen afskyr under namn af *kött* och *verld*, som teokratien bannlyser under namn af *Satan*.

“Satan är för asketikern skönheten, kärleken, välbefinnandet, lyckan. En stackars nunna önskar sig en endivieqvist; på den qvisten sitter Satan. En munk finner behag i en fågel, som sjunger i hans ensliga cell; i den sången dväljes Satan. Det är denna vilda asketism, som förnekat naturen, familjen, staten, konsten, vetenskapen, menniskoslägtet; som till förmån för det kommande lifvet undertryckt det närvarande; som af kärlek till själen gisslat och marterat kroppen . . . Satan är tanken, som flyger, Satan är vetenskapen, som experimenterar, Satan är hjertat, som brinner, Satan är pannan, på hvilken står skrifvet: *Jag böjer mig ej*. Allt detta är sataniskt . . .

“Vi finna Satan i det gamla testamentet. Han är den förste rebellen mot Jehovas despotism i skapelsens öken. Hvad sade då denne ädelmodige frestare åt mannens följeslagarinna? Han visade henne i den tillslutna och enformiga lustgården det hemlighetsfulla träd, som bar kunskapens och lifvets äpple; och han sade: äten af detta och I skolen vara såsom gudar! — Och hvad annat sade i sjelfva verket till oss Pytagoras, Anaxagoras, Sokrates, Plato, Aristoteles? Hvad annat sade Galilei, Newton, Kepler, Descartes, Kant? . . .

“Jag är ingen skeptiker. Jag älskar och jag tror.”

Såsom man finner, har Carducci med denna hymn alldeles icke velat förhärliga det ondas princip. Han tror; han säger det sjelf. Men på hvad? Han skulle måhända ej sjelf kunna säga det, därför att gudinnan Natur och gudinnan Förnuft sjelfva äro skapelser af det ändliga och

derför ej kunna representera det oändliga: vårt förnuft nekar att anse sig sjelft för det eviga absoluta. Det är snarare benäget att tro på intet. Hur det än må vara, visst är, att Carduccis gud ej är presternas gud, mot hvilken han hyser ett blindt, okufligt hat. Religionerna, säger han, hafva alltid ledt till vidskepelse. De hafva framhållit för menniskan: Ditt fädernesland är ej af denna världen. Rikta dina blickar mot himlen. Hvad bekymrar det dig, hur du har det här nere. Du skall ändock dö. Du lider? Vålsigna Herren, som sänder dig dessa lidanden.

Carducci uppträder mot denna teori. Jorden är för honom ej en botgörelse- eller frestelseort: den är platsen för vårt arbete på vår förbättring, för vår utveckling mot en högre tillvarelsegrad. Gud har skapat oss, ej för kontemplation utan för verksamhet; han har ej skapat oss för att sitta med händerna i kors såsom eremiterna, utan han har skapat oss på det att vi må arbeta och i vårt anletes svett söka ernå det högsta goda. Och den gud, på hvilken skalden tror, vill han föreställa sig i besittning af en evig ungdom såsom Greklands gudar, men på en gång sträng och sorgbunden i sin strålande skönhet. Med ett svärd i ena handen och en fackla i den andra uppstiger han från höjd till höjd med blickarna riktade mot höjden: *excelsior* är hans valspråk, såsom det är för Longfellows amerikanske pilgrim.

Satan är sålunda för vår skald ej det ondas genius, utan i dess ställe "varandets omätliga princip". Och då han åt denna sin gud gifvit detta namn, som för öfrigt fört många kritiker på villospar, har han gifvit honom det samma såsom en antites mot presternas gud, mot den gud, som för skalden är autodaféernas och inquisitionens gud, den gud, i hvilkens namn man hängde eller brände Arnaldo da Brescia, Savonarola och Huss, — som dömer Columbus, som torterar Galilei, som (med Gregorius XVI i sjelfva nittonde seklet) förklarar användningen af ångan för en

djefvulsk uppfinning. En motsats till denna gud är skaldens gud.

Hymnen till Satan — skrifver han någonstädes — är lyrisk i den mening, att det var ett plötsligt utbrott af alldeles individuella känslor, som gáfvo sig utlopp ur mitt hjerta, ja verkligen ur mitt hjerta, en septembernatt 1863. Min själ hade nu efter flera års forskningar och tvifvel funnit sin lösen och jublade öfver sitt *heureka*. Då jag lät trycka denna hymn, var jag så långt ifrån att tänka på att göra propaganda, att jag till en början blott drog försorg om några få exemplar, bestämda till privat utdelning bland mina vänner.

Inno a Satana har nu (1882) upplefvat 14 upplagor.

Läser man vidare de poem, som bära titeln "Meminnisse horret", "Heu pudor", m. fl., så finner man, hvilken sarkastisk förmåga författaren besitter och hvilken han använder mot dem, som vanära det italienska namnet, mot fäderneslandets fiender. Men då dessa: Napoleon, påfven och andra, falla, då friheten aflöser förtrycket, då Italien blifvit ett, försvinner ock skaldens bitterhet såsom nattens dimmor försvinna för solen. Och derigenom förklaras äfven den inkonsequens, man förebrått Carducci, såsom då han efter att hafva förbannat den gamle påfven, hvilken låtit strömmar af italienskt blod färga Italiens mark, senare i sin sång "Canto dell' Amore" har ett medömkans ord för den i Vatikanen inspärrade, "sin egen fånge".

Skalden är ej inkonsequent i sin politiska åskådning. Så länge Pio IX förmådde motsätta sig Italiens enhet, hade han för honom endast hatets och hämndens ord; men så snart den gamle gjorts oskadlig och det ideal, hvarom skalden och hans folk drömt, var nådt, är hvarje vredesyttring öfverflödig. Fosterlandet står der som ett marmorblock: *mole sua stat*.*

* Bland de skaldestycken, som tillhöra Carduccis andra diktslag böra de ihågkommas, som bära titlarne "Versaglia" och "Per il

Till Pio nono skriverver skalden då dessa gripande rader:

*O, säg mig gubbe, säg om i ditt sinne,
der nu du stapplar, bruten, mot din gräf,
ej stundom vaknar bleknadt barndomsminne
af Sinigaglius kust vid soligt haf*?*

*Slå upp på gafvel Vatikanens bommar!
och jag vill leda dig ur unken sal — —
Se ut, medborgare! kring vår som blommar,
och töm för friheten en fylld pokal.*

Efter den förfärliga katastrofen i det fransk-tyska kriget förändrade det politiska lifvet i Italien med ens gestalt. Rom tillhör Italien, Napoleon III försvinner från verdsscenen, påfven är fånge i Vatikanen och säljer ej längre åt de troende såsom förut aflat, utan i stället den halm, hvarpå han i sitt usla fängelse hvilar; Italien är befriadt från det franska oket och dess folk arbetar allvarligt och medvetet om sin egen kraft på den ekonomiska pånyttfödelsen, sedan det vunnit den politiska.

Då fosterlandet ej längre behöfver vår skalds kraftiga understöd, hängifver han sig åter åt de ideal, om hvilka han såsom yngling drömt och från hvilka politiken slitit honom. I sitt tredje och sista stadium visar sig skalden såsom en grekisk poet, "en grekernas lärjunge". Han lefver och känner i vårt sekel på samma sätt, som de grekiske klassikerna skulle lefva och känna. Det ser ut, som om vår författare redan från barndomen inandats Greklands rena luft. Men hans hellenism öfverströmnar af känsla; han är innerligt förtrogen med antikens form, men

LXXVIII anniversario della proclamazione della Republica francese". Dessa dikter äro beundransvärda för sitt känslodjup och sin kraftfulla diktion och i dem skönjes mer än i andra det mönster, Carducci gerna följer, Heine.

* Pio nonos födelseort.

uttrycker med den sina egna känslor. I "Odi Barbare" finna vi skaldens själ i dess helhet och själen af en skald, som lefver bland oss, men tänker och känner med andra tankar och känslor än våra.

Carduccis hellenism framträder redan i tredje boken af "Nuove poesie" och i synnerhet i "Primavere Elleniche" (Grekiska vårar), bland hvilka särskildt det första poemet är af en beundransvärd skärhet.

Må våra läsare sjelfva döma:

Hellenisk vår.

*Mot öde pol den kulna vintern flyr
och blomstren gå den flyktade i spåren;
och i mitt hjerta ock, o Nina! gryr
ånyo våren.*

*I rosensken jag ser Olympos' topp
från fjärran lyfta sina hvita drifvor.
Castalia sorlar, glittrande, sitt lopp
bland dalens vifvor.*

*Och lockad, ljuft, af näktergalens sång,
till Delphis lund, der fagra nymfer skalkas,
sin gyllne altartrefot än en gång
Apollo nalkas.*

*Mot helgad nejd, der i förgångna dar
af lagrar skuggad restes tempelmuren,
i solsken länkar han sin gyllne char,
af svanor buren.*

*Kronions bindel glänser i hans hår,
guddomlig fågring strålar ifrån kinden
och älskogsqväden på hans strängar slår
den tjusta vinden.*

*Omkring Cykladerna, hans fosterland,
i rytmisk dans de klara böljor gunga
och blida vindarne på Cyperns strand
sin helsning sjunga.*

*Utöfver blånande egeisk våg
jag ser en farkost efter guden styra:
Alkaios stämmer der med sångrik håg
sjusträngad lyra*

*Och ljumma fläktar smeka Sapphos barm,
der hon i purpurglets skugga blundar
och sjunger, trånande och älskogsvarm,
om fröjd som stundar.*

*Min Nina! kom! De vinka oss, o se:
ett ögonblick de lätta åror hvila — —
Kom — och mot stränderna som fjärran le
vi skola åla.*

*Till Hellas — —! Rodret ligger i min hand,
och plektron klingar, silfvertoner strömma!
Vi fly från blodbesudladt vesterland:
o, låt oss glömma!*

Carducci, som är så fulländad i sin uppfattning af den klassiska antikens skönheter, har ej nöjt sig sig med detta försök, hur väl det än utfallit. Chenier och Foscolo, hvilka studerade den grekiska antiken, hafva endast i sina respektive språks versmått gifvit de grekiska skaldernas skapelser den form, som de tyckte bäst anslå dem. Carducci har velat drifva efterbildningen af de antika mönstren så långt, som det är möjligt. Med sina "Odi Barbare" har han infört något nytt. Han har öfvergifvit det alltifrån Dantes tid använda italienska versmättet, han har uppgifvit rimmet och antagit, så vidt vårt öra det tillåter, den antika metriken, såsom Klopstock gjort i sin "Messias", Goethe i sin "Hermann och Dorothea" och Longfellow i sin "Evangelina".

En följd af denna nyhet är ock, att Carducci antagit en mängd antika vändningar. Måhända har han i detta hänseende någon gång gått för långt och blifvit oklar. Detta är ock ett af skälen, hvarför hans "Odi Barbare" ej genast slå an. Men för den, som läser dem flera gånger, skola de fina drag, hvaraf dessa sånger öfverflöda, säkerligen framträda.

Vi återgifva här endast några verser ur den vackra sången, som behandlar den unge kejsarprinsen Napoleons död:

*Du dystre imperator, Hortensias son,
du trodde ej och anade slik en lott
då du, inför Paris och världen,
döpte en konung af Rom ånyo.*

*Sebastopols-saluten den vaggsång var,
som lullade den lille i fridfull dröm;
och som en fyrbåk kring Europa
strålade härligt Vendôme-kolonnen.*

*Men, ve! decemberkölden är svekfullt grym
och ärans lager vissnar i fryskall natt
och blomstren blekna eller knyta
ofärdsbringande frukt och giftig.*

*Och sörjande i mörkret vid lifvets port
står brutna ättemodern, står Niobe,
och sträcker, gråtande, förtviflad,
skälfvande armar mot öde hafvet;*

*och ropar öfver svallen till britisk strand
och till den heta öknen i Afrika,
längtande i modersarmar
sluta den siste af ätteläggar.*

Bland Carduccis skönaste sånger kunna de räknas, som bära titlarne: *In una chiesa gotica* ("I en götisk kyrka"), *Nella piazza di San Petronio* ("Å San Petronio-platsen"), *Alla stazione* ("Vid stationen"), *Ruit hora* ("Tiden flyktar"), *Dinanzi alle terme di Caracalla* ("Vid Caracallas bad"), *Alla regina d'Italia* ("Till Italiens drottning"), *La Madre* ("Modern"), *Per le nozze di mia figlia* ("Vid min dotters bröllop") och *A. Guiseppe Garibaldi* ("Till G. Garibaldi"). Dessa oden förtjenade vara kända i Sverige.

Carducci åtnjuter, såsom han ock förtjenar, stort rykte i Italien, men enligt min åsigt öfvergå hans förtjenster detta rykte. Måhända ligger orsaken härtill i det dunkel,

genom historiska och mytologiska anspelningar, hvarmed han omgifver sig. Men den läsare, som öfvervinner detta lilla motstånd, måste gripas af beundran för den store skalden. Att demnes rykte ej motsvarar hans höga värde, kan hafva sin grund äfven deri, att människorna äro såsom de fördömde hos Dante, hvilka ej sågo det, som låg dem nära i tiden, men i stället uppfattade det, som föreföll dem vara mer aflägsset: vi förstå ej efter förtjenst hedra våra stora män, förrän tiden och döden helgat deras minne.

Den irländska frågan.*

Originalbidrag till Dagens Krönika af *M. E. Harkness*.

(Öfvers. från förf:s engelska handskrift af *A. F. Åkerberg*.)

Redan så långt tillbaka som 1849 förklarade lord Beaconsfield i ett tal i engelska underhuset, att Irland befann sig i ett tillstånd af social upplösning. Sedan den tiden har ställningen icke förbättrats; hon kan i sjelfva verket sägas ha blifvit värre och värre. Irland är ännu, såsom det alltid varit, en törntagg i Englands sida. Det innevarande årets tilldragelser ha åter lyckats i hög grad rikta allmänhetens uppmärksamhet på Irland. För de fleste engelsmän har detta land börjat blifva det viktigaste samtalsämnet och ett ämne, som man är böjd för att betrakta från ytterliga synpunkter, olika allt efter den betraktandes politiska fördomar. Förkastelseödomar öfver den eller den samhällsklassen i dess helhet omvexla med uttalanden af den icke onaturliga önskan, att sjelfva ön kunde i allsköns lugn förflyttas till den aflägsnaste och mest otillgängliga del af jorden. Men då dess tillvaro och de deraf följande svårigheterna icke kunna på ett så summariskt sätt utplånas,

* Genom Miss Helen Zimmern, den för våra läsare väl bekanta engelska skriftställarinnan, hafva vi erhållit ofvanstående uppsats, hvars författarinna, Miss Harkness, sjelf egentligen irländska, anförvandt till Lord Macaulay, den store häfdatecknaren, gjort sig känd genom bidrag till den framstående engelska tidskriften "Nineteenth Century".

Red.

och då så mycket missförstånd rörande hela frågan råder i utlandet, måste jag framställa några anmärkningar i ämnet och göra en så fördomsfri återblick som möjligt på de äldre tiderna. I en sådan återblick ligger nyckeln till en riktig uppfattning af svårigheterna så till vida, som det till en del var i dessa tider som det väldiga utsäde af irländskt hat till England såddes, hvilket nu bär frukt hundrafaldt. Detta olyckliga land tyckes i sanning, likasom ett Ryssland i smått, vara uppfyllt af hemliga sällskap och upprördt af revolutionära idéer. Orsaken till allt detta, säga de irländska agitatorerna, är vanstyrelse å Englands sida, och de fordra högljudt en inhemsk styrelse (home rule) för Irland, d. v. s. antingen fullkomlig sjelfständighet eller åtminstone en särskild styrelse, hvilken blott skall erkänna den engelska drottningens länshöghet (suzeränitet). England förkastar blotta tanken på en sådan inhemsk styrelse och förklarar, att irländarne äro alltför hetsiga för att styra sig sjelfva, och att en ytterlig anarki och oreda skulle komma att råda efter skilsmessan likasom före de båda rikenas förening. Det står illa nog till nu, mena engelsmännen, det skulle blifva tio gånger värre om Irland blefve sjelfständigt. Vi veta, hvad det irländska parlamentet, som man nu så högljudt ropar på, liknade, då det ännu existerade, en korrumperad, bullersam, ologisk och icke alldeles respektabel församling, som ej var långt ifrån att förverkliga den irländska folksagan om kattorna i Kilkenny, hvilka slogos till dess ingenting fanns kvar af de båda kämparne mer än svansen. Dess medlemmar grälade och stredo sins emellan och lemnade landets angelägenheter vind för våg. Erfarenheten har gifvit England rätt att påstå, att Irland aldrig skulle kunna styra sig sjelft, och att frukta, att om vi upphörde att taga vård om detsamma, någon annan nation skulle taga det i besittning och vi sålunda få en fiende nära våra kuster. I allt annat äro engelsmännen oense med hänsyn till Irlands styrelse; men i en punkt mötas de alla, nämligen att det förenade konungariket Storbritannien måste förblifva

odeladt, hvad än må hända, och att om irländarne ej tycka om detta, måste de tvingas att lyda.

Sådan är, kort och godt, den irländska frågans närvarande ståndpunkt, mycket nedslående för alla, som tänka allvarligt öfver detta ämne, emedan svårigheternas lösning synes vara så aflägsen och hopplös som någonsin. Nästan förgäfves upptages det engelska parlamentets tid — ända till försummande af nästan alla andra göromål — af att diskutera 'irländska problem och behandla lagförslag för Irlands pacificerande och försonande. Bland de senast vidtagna åtgärderna voro en till förekommande af förbrytelser och en till förmån för brukarne (tenants). De irländske medlemmar, som representera sitt olyckliga land i underhuset, förspilla sin tid med hindrandet (obstruction) af göromålen, obekymrade om allt annat än sina egna intressen. Ehuru jag uppriktigt tror, att några af dem verkligen vilja sitt lands bästa, spela de en rol, som kommer världen att tro annorlunda; ty utan att uppställa någon förnuftig operationsplan för sig sjelfva, hindra de, så långt de kunna, alla slags försök till lagstiftning för Irland. De endast upphetsa sina landsmäns sinnen och uppmuntra till revolution samt rättfärdiga sålunda engelsmännens öfvertygelse. att ett Irland, styrdt af irländare, oundvikligen måste sluta med upplösning och förstörelse. I denna kritiska period af Irlands historia är det icke blott intressant utan nödvändigt att blicka tillbaka på landets förflutna historia och försöka uppdaga ursprunget till de nuvarande svårigheterna och förvecklingarna. Källorna till många af dessa ting förlora sig i mörker; men några af dem kunna upptäckas, och af alla tillsammans kan man bilda sig en mycket riktig föreställning om, huru sakernas närvarande ställning uppkommit. För detta ändamål vill jag taga en tillbakaskådande öfverblick af Irland, uppehålla mig vid de förnämsta fakta i dess föregående tillvaro så utförligt som utrymmet medgifver och behandla saker som föreföllo i de tidigaste perioderna af dess historia, men äfven de senaste

händelser, som tilldragit sig på dess jord. Endast på detta sätt, tror jag, kunna vi bilda oss en riktig idé om den irländska frågan och döma rättvist öfver de mycket olika åsikter angående densamma som omfattas af irländare och engelsmän. Endast på detta sätt kunna vi förstå, hvarför Englands regering finner det nästan omöjligt att följa en politik, som kan tillfredsställa Irland, och hvarför irländarne äro så missnöjda med det engelska väldet.

Irlands äldsta historia består af etniska legender. Sedan de äldsta tider fanns i landet en klass, hvilkens särskilda uppgift det var att bevara de förnämsta irländska familjernas släggtaflor, bibehålla minnet af förfäderen, och sålunda hafva långa stamträd och berättelser om "frays" och "bakles" hunnit ända till våra dagar. När irländarne voro omvända till kristendomen och blifvit bekanta med berättelserna om syndafloden, tungomålens förbistring och människoslågtets enhet, försökte suiderna (de vise) fylla svalget mellan sina stamfäder och Noach. Man började nu att i skrift uppteckna stamträden, och då de sålunda för första gången kunde jämföras med hvarandra, var ett vidsträckt fält öppnadt för de skriftlärdes uppfinningsförmåga. Resultatet blef konstruerandet af en den utomordentligaste legendhistoria, hvilken i suidernas händer uppnådde en underbar fullständighet, rikedom och följdriktighet. Från dessa legender kan man utdraga den äldsta irländska historiens förnämsta fakta; ty ehuru de icke få betraktas såsom absolut sanna, uttrycka de dock, när man afkläder dem de genomförda detaljerna och de bibliska och klassiska lånen, den irländska historiens stora drag och stå i öfverensstämmelse med den arkeologiska forskningens resultat. Dessa legender säga oss, att under den äldre perioden landet var starkt skogbeväxt och det inre deraf fylldt af träsk och sjöar. Det var upptaget af en gles befolkning, kallad "skogsstammar", hvilken utan tvifvel var af vestra och södra Europas britiska (iberiska) ras. Sedan kommo celterna, och dessa jemte "skogsstammarna" bildade hufvudstammen af den irländska

befolkningen under den äldre bronsåldern. Den närvarande irländska dialekten är celtisk, och irländarne tala ännu i dag det tungomål, som utan öfverdrift kan sägas ha varit organet för den första vetenskapliga bildning, som grydde för Europa. Ierne, såsom Irland då kallades, led af invasion af många nationer och stammar efter celternas ankomst; men dessa celter bibehöllo sig i landet och blefvo med tiden dess verkliga invånare. Öppnandet af den historiska perioden utmärktes genom en stor strid mellan stammar, hvilken egde rum omkring början af den kristna tidräkningen. Romarne hade kommit till Britannien, och de många stammar, som drefvos ut ur detta land inför den eröfrande fienden, togo sin tillflykt till Irland. Romarne inträngde aldrig på Ierne; men många brittiska infödingar öfvergingo dit, när de förtrycktes af det romerska herraväldet, och bosatte sig på östra sidan af ön så nära sitt land som möjligt. Detta var i fjerdte århundradet och kort före S:t Patriks ankomst, medan landet ännu befann sig i ett tillstånd af hedendom, med undantag af några kristna församlingar i södra delen af landet. S:t Patrik antages hafva börjat sin missionsverksamhet 432; men vår kunskap om den irländske aposteln är mycket motsägende och otillfredsställande, och man kan icke sätta någon tillit till de data, som med honom stå i samband. Men intet tvifvel råder om hans verkliga tillvaro och om att han grundlade en kyrka, som till sin lära var densamma som Britanniens och Galliens. Denna kyrka var till sin natur munkartad, och när en familjs hufvud blef kristen, utöfvade många medlemmar af hans hushåll celibatet och alla förenade sig i fastande och bön.

I medeltiden funnos ännu betydliga delar af Irland, der rådjur och vildsvin voro vanliga och vargar ströfvade omkring. Små byar, bestående af några torfhyddor, funnos i mängd, och här och der var en stad d. v. s. en samling af hyddor, omgifna af en jordvall eller förskansning. Dessa inhägnade hus tillhörde de frie männen som kallades *airig*, och husets storlek utmärkte *aire'ns* rikedom. Om hans

tillhörigheter endast utgjordes af lösegendom var han en *bo-aire* eller *cow-aire*. När han egde fädernejord var han en *flaith* eller herre och hade rätt att utlega sin jord och hålla slafvar. Byns höfding eller *ri* bodde på ett fäste inom förskansningen, omgifven af de fångar han tagit i krig, men för öfrigt icke innehafvande någon kunglig ställning. Irländarne voro ett herdefolk. Deras näring var enkel, bestående af bröd, mjölk m. m. Deras dräkt var en löst åtsittande skjorta, som gjordes kort för män och lång för kvinnor, en mantel, fästad med ett band, och en väst. De tillbragte sin tid med åkerbruksgöromål och nöjen af ätskilliga slag samt voro begifna på möten i fria luften såsom t. ex. *ocnach*, en marknad, som hade till ändamål kungörandet af lagar, reciterandet af poesi, häst-kapplöpningar samt försäljning af boskap och alla slags varor. Den gamla irländska konstitutionen bestod af fem stora familjer, som kallades "de fem llords"; hvardera familjens hufvud var en furste. De fem furstarne valde en *ardigh* eller öfverkonung, och med honom sutto de i rådet för nationela angelägenheter i det kejsrerliga Tara's salar, der öfversuveränen bodde. Medlemmarne af de fem stora familjerna voro O'Connors i Connaught, O'Neills i Ulster, Mac Loughlins i Meath, O'Briens i Munster och Murraghis i Leinster. Dessa fem hus hade under sig lägre hus och smärre familjer af hvilka hvardera räknade från fem- till sexhundra, ja ända till tusen stridbare män, men som alla — i de olika provinserna — erkände de fem stora kungliga husens suveränitet och alla buro den familjs namn, till hvilken de hörde. En familjs höfding eller *Tanist* sammankallade under sin lifstid en församling af hela stammen för val af hans efterträdare. Den bäste och starkaste af familjen utsågs till detta embete. Det fanns ingenting sådant som slafsinne inom en familj; ty de voro alla af samma stam och buro samma namn. Äfven den ringaste man talade därför till sin höfding i ett djerft och fritt språk, och chefen behandlade den fattigaste man såsom en like och broder. Hvarje furste hade sin

egen domare eller *brehon*, som skipade lag för folket. *Brehons* voro lärde män, hvilka studerat de till landets bruk fastställda lagarne vid ett för detta ändamål inrättadt läroverk. Deras utslag voro definitiva, och det finns i historien icke ett enda exempel på, att någon man satt sig upp mot deras domar. Landet tillhörde stammen. Tanisten innehade på grund af sin rang såsom adelsman ett stycke deraf såsom sin egendom; af en annan del uppbar han en lifstidsränta på grund af det embete, hvartill han blifvit vald; han egde domsrätt öfver en tredje del, kommunaljorden, som årligen delades. Adelsmännen, bland hvilka tanisten valdes, hade egendomsrätt till jord; en annan klass hade egendomsrätt till lösören, som gingo i arf till deras söner medelst *gavelkind* d. v. s. genom lika delning. Endast vissa klasser af stammen — *saer céile* eller frie brukare och *daer céile* eller lägre brukare — kunde få stadgad åborätt; de andra voro antingen brukare på ett år, frie arbetare eller slafvar. De årliga brukarnes intressen skyddades genom de kraftigaste bestämmelser, och under loppet af några slägtled var det möjligt att stiga från det lägsta sociala trappsteget till rangen af en fri brukare.

Sålunda var det gamla jordegendomsystemet i Irland. Det kallades *tanistry* och var regleradt genom *brehonlagen*. En klar föreställning derom är nödvändig, om vi skola riktigt förstå den irländska frågan; ty det är på grund af den Irlands folk kommit till den öfvertygelse, hvilken det städse orubbligt fasthåller, och som ligger på bottnen af mer än hälften af deras agitation, nämligen att det har en oförytterlig rätt till jorden och att engelsmännen äro ingenting annat än inkräktare och tjufvar.

Bestämmelserna för jordbesittning och styrelse i Irland blefvo praktiskt oförändrade ända till engelske konungen Henrik II:s regering. År 1156 egde en anglo-normannisk invasion rum i Irland under denne monark, som gjorde anspråk på suveränitet öfver landet. Detta anspråk grundade sig på det faktum, att Nicolas Breakspeare, känd i

historien såsom påfven Hadrianus, den ende engelsman, som bestigit den påfliga stolen, i afsigt att behaga konung Henrik utfärdade en bulla, som innehöll följande ställe: "Det råder intet tvifvel om, och eder adel erkänner det, att Irland och alla öar, på hvilka Kristus, rättfärdighetens sol, har lyst och som ha mottagit den kristna trons lärdomar, rättmätigt tillhöra den välsignade Petrus och den allraheligaste romerska kyrkan", och dermed öfverlemnade han Irland åt den engelske konungen, men förbehöll sig sjelf alla kyrkliga rättigheter, och anbefalde, att en penning skulle betalas från hvarje hus till S:t Peter. Konung Henrik var vid denna tid i Aqvitanien upptagen af fransmännen; men han begagnade den myndighet, påfven gifvit honom, till att återinsätta Dermot Mac Murraugh, konung af Leinster, i hans rike, en konung som hade röfvat en annan mans hustru och som hvarje höfding i Irland ville straffa. År 1172 gick Henrik sjelf öfver till Irland för att mottaga hyllning af Roderick O'Connor, landets öfverkonung. Efter att sedan nominelt ha öfverlemnat hela landet åt tio af sina följeslagare, återvände han till England. Irländarne gjorde ett tappert motstånd mot sina norrmaniska herskare, och efter mycken strid och blodsutgjutelse kom landet ännu en gång i sina gamla herrars besittning med undantag af ett litet distrikt, som kallades Pale. Detta Pale utgjorde en koloni och inneslöt Dublin, Louth och Kildare samt en del af Meath. Det styrdes af en af den engelske konungen tillsatt vicekonung, en embetsman, som sträfvade att icke blott sköta Pales angelägenheter utan äfven göra sin myndighet gällande bland de infödda höfdingarne. Mellan Pale och det öfriga Irland uppstod en bitter fiendskap, och under flere århundraden läsa vi om ingenting annat än krig mellan irländarne och engelsmännen och äfven mellan de irländska höfdingarne sjelfva, hvilka engelsmännen för sina egna fördelars skull ständigt uppeggade mot hvarandra. Under Henrik III pålades "tallage" d. v. s. det system, enligt hvilket en del af en mans lifsförnödenheter betalas såsom

tribut eller skatt. Häröfver grämde sig irländarne mycket, och dertill kom att i Dublin stiftades lagar af ett parlament, valdt af medlemmar i Pale, och i hvilket vicekonungen presiderade. De båda raserna förblefvo skilda, trots alla ansträngningar som gjordes att sammansmälta dem, och deras hat gick så långt, att de engelska klostren t. o. m. vägrade att upptaga irländare och de irländska att upptaga engelsmän.

När Henrik VIII kommit på tronen, skred han till verket att på allvar eröfra Irland. Han antog titeln konung af Irland och uppmuntrade alla irländare att vända sig till engelska kronan för att få sina klagomål afhjelpa. Olyckligtvis fordrade han äfven, att de irländska höfdingarne skulle erkänna hans kyrkliga öfverhöghet och afsvärja den Heliga stolens. Detta väckte deras förbittring mot honom; ty allt sedan S:t Patriks tid hade Irland varit påfven hängifvet och en ifrig vän af Rom. Henrik gjorde sitt bästa för att göra slut på katolicismen; men när han dref ut munkarne ur deras kloster, fortforo de att predika der utanför, och ehuru klosterväsendet för en tid undertrycktes, återvann det hastigt sina gamla fästen. Protestantismens införande var den andra orsaken till hat mellan de båda länderna och uppväckte kanske äfven bittrare känslor än anfallen på den irländska jorden; ty så snart det religiösa elementet var inblandadt i striden, kände sig irländarne rättfärdigade i att till sista man motstå dem, som icke blott sökte frånrycka dem deras land, utan äfven påtvinga dem hvad de ansågo för en falsk tro. Det var på denna tid som grund lades till detta af Disraeli uttalade axiom: "Hvad som än må sägas och huru plausibla sakerna än må synas i en irländsk fråga — det står alltid en prest der bakom."

Drottning Elisabeth började regera 1558, och på hennes befallning sammankallades genast ett parlament i Dublin, bestående af omkring sjuttiosex anglo-irländska protestanter. Mot katolikerna utfärdades stränga lagar, genom hvilka folket tvangs att besöka de protestantiska kyrkorna hvarje

söndag eller ock plikta tolf pence (lika med omkring tolf shillings nu för tiden) och en lekman som befanns bruka någon annan bönbok än den af drottningen anbefalda dömdes till fängelse första gången och till fängelse på lifstid om förbrytelsen förnyades. Dessa stränga åtgärder ledde till krig och revolutioner, hvilka slutade med att hela landet blef nästan ödelagdt. Utanför Pale rådde anarki och oreda; ty Thomas, earl af Sussex, ville beteckna perioden af sitt ståthållarskap genom att bringa Irland till ordning och fred, men då Ulster trotsade hela hans makt förlösades hela denna period på bekämpandet af konungen i Ulster. En af påfven Pius V utfärdad bulla, som afkunnade bannlysning mot drottning Elisabeth och löste hennes undersåter från deras trohetsed, helsades af irländarne med känslor af tillfredsställelse och hopp; ty nu kände de sig ega frihet att kämpa mot de hatade engelsmännen och med förenade krafter drifva ut fienden ur sitt land, så att de ännu en gång kunde få hafva Irlands jord för sig sjelfva och i fred utöfva den katolska religionen. Fiendtligheterna fortsattes under Elisabeths hela regering, och det slutliga resultatet blef den starkaste partens, nämligen Englands seger. Elisabeth gjorde hvad Englands föregående konungar ej kunnat göra; hon eröfrade hela Irland; icke endast Pale utan äfven det öfriga landet underkastades nu engelsk styrelse.

Hennes efterträdare, Jakob I, undanröjde det irländska jordegendomssystemet och satte i dess ställe det engelska. Han gaf stora landsträckor åt engelska kolonister och öfverlemnade hela provinsen Ulster åt Londons City. Det underkufvade folket bibehöll sig vid sidan af nybyggarna. Hvad som inträffade kunde man tydligt ha förutsett, nämligen att irländarne reste sig igen, så fort de kunde, begagnande såsom förevändning än friheten, än religionen, än båda.

Karl I:s pekuniära behof förmådde hans ministrar att föreslå, att en stor del af Connaught skulle förklaras förverkadt på grund af ofullständiga åtkomsthandlingar och att det skulle koloniserars likasom Ulster. Konungen uppgaf

likväl planen, då han erhöll såsom ersättning en stor penningssumma af det irländska parlamentet. Han uppdrog likväl åt lorddeputeraden Strafford att utpressa stora belopp af penningar från de irländske jordegarna och utfärdade stränga lagar mot den irländska handeln. Ännu en gång reste sig Irland och kämpade i 9 år en förbittrad strid mot England, till dess parlamentets trupper togo Dublin i besittning och Oliver Cromwell började anslå den politik, som, för att bruka Macaulays ord var "klok, rakt på saken och grym" och som gjorde slut på allt motstånd. Protektorns idé var att göra Irlands befolkning glesare, och för detta ändamål gjorde han sig qvitt 40,000 irländare genom värfning till utlandet, skickade ytterligare omkring 9,000 till Vestindien, i sjelfva verket i slaveri, och förflyttade ett stort antal katolska adelsmän bortom floden Shannon. Befolkningen reducerades sålunda till 850,000, hvaraf 150,000 voro engelsmän och skottar. Endast ett fåtal af de kämpande katolikerna återstod, och tog sin tillflykt på kullarne och i skogarne; de kallades tories (en benämning som sedermera öfverflyttades på det politiskt konservativa partiet i England); men dessa nedskötes med lika liten misskund som de vargar, med hvilka man jemförde dem. Man visade ingen barmhertighet, icke en gång mot qvinnor och barn. De båda följande engelska konungarnes regeringar utmärktes som vanligt genom oro i Irland. I sjelfva verket tror jag mig redan tillräckligt ha visat, att det icke funnits någon tid, då icke i Irland herskat oro och missnöje mot England. Häraf finna vi, huru orimligt en del nyare politiker resonera, hvilka i stället för att gå tillbaka till källorna i det förflutna, som allena sätter oss i stånd att förstå det närvarande, skjuta hela skulden för de närvarande irländska oroligheterna på någon minister, antingen Gladstone eller Disraeli, allt efter deras synpunkter eller antipatier för det ena eller andra af de stora politiska partier, som dessa män representera. Då Wilhelm III kom på tronen var det hans önskan att införa en fast och rättvis styrelse i Irland, och

för att få till stånd en sådan, efter den tidens sätt att tolka dessa ord, införde han en undertryckningspolitik och utfärdade stränga lagar mot papister, enligt hvilka ingen katolik fick undervisa i en skola eller ens något af sina egna barn; blandade äktenskap förbjödos mellan personer med egendom, och barnen måste uppfostras till protestanter; inga katoliker fingo bära vapen, och om en katolik hade en god häst, kunde hvarje protestant främtaga honom den mot en ersättning af fem pund. Den irländska industrien ställdes under så ogynsamma vilkor som möjligt, och ull fick icke exporteras till England, på det att icke en sådan export skulle göra intrång i den engelska ylleindustrien. Resultatet blef det vanliga. De kommersiela inskränkningarna ledde till smuggling, ett yrke, som mycket underlättades af den irländska kustens beskaffenhet, och en handel med förbjudna varor drefs med Frankrike, hvilken ledde till i moraliskt hänseende olyckliga resultat. Om manufakturerna fått fritt utveckla sig, skulle befolkningen ha bevarat något samband med kapitalet; såsom sakerna nu stälde sig, blef jord nästan den enda egendomen, och nödvändigheten att producera ull för smuggling bibehöll landet öfvervägande i tillståndet af betesmark. Menniskorna, som förbjödos att arbeta, fingo smuggla, och hastigt uppkommo en mängd olagliga sammangaddningar och hemliga sällskap, från hvilka dessa agrariska brott och mord kommit, som alltifrån denna tid och intill nu äro Irlands olycka och vanära. Fattigdom var upphofvet till dessa ting, och resultatena ha blifvit förfärliga; ty nu bidraga snikenhet och skurkaktighet till att framkalla oroligheter, och brottslingar döljas mera af fruktan än af någon allmän sympati för illgerningsmännen. Medan "mellanmännen" (the middle men) fullföljde sina smugglingsaffärer, drogo sig de fattiga fram så godt de kunde, mottagande en hungerlön och ofta betalande de mest öfverdrifna hyror för sina kojor. Sir Walter Raleighs gåfva, potatisen, blef för Irland olycksbringande. En rotväxt, som kan odlas nästan utan någon konst, flit eller kapital, blef

ett välkommet näringsmedel för ett folk, som af naturen var makligt och hvars lifskraft ytterligare blifvit nedsatt genom en knapp föda. En man kunde med sitt arbete plantera potatis nog till föda för fyratio personer, och man behöfde ej frukta att detta födoämne skulle förstöras i krig eller fejder, emedan det förblef oskadadt under jorden, till dess det behöfdes. Det i usla vilkor lefvande folket förökade sig på sina potatistäppor med fullkomlig bekymmerslöshet, glömmande, att ett dåligt år kunde förstöra hela skörden. Slutligen kom ett sådant och missväxt på potatis, och då hemsöktes de fattiga, emedan de icke hade något annat att lefva på, af en förskräcklig hungersnöd, som bortryckte en femtedel af den irländska befolkningen. På samma tid försiggick en utvandring af katolska irländare till Amerika. Dessa menniskor togo med sig känslan af lidna oförrätter och äfven den vana att konspirera, som uppvuxit och fostrats genom olaglig handel. Från dessa källor upprann fenianismen, detta förskräckliga hemliga sällskap, som sysselsätter sig med att framkalla elände och död. Ett godt resultat hade likväl hungersnöden haft med sig, den hade grundligt väckt England till en känsla af ansvarighet med hänsyn till systerön. Från denna tid gjordes i sjelfva verket allvarliga ansträngningar af den engelska regeringen och det engelska folket att genomföra förbättringar i Irland och att der inrätta en verkligt vis och rättvis styrelse. År 1801 hade de båda parlamentens union egt rum. Detta var en absölet nödvändighet. Det irländska parlamentet begagnades af de män, hvilka suto deruti, blott såsom ett medel till plundring af det allmänna. Vanstyrelsen hade gått ända till vilda excesser. Grymheter, mord, blodsutgjutelse, sköfling herskade oinskränkt och utöfvades dagligen. Ordningen måste återställas. Pitt föreslog en unionsakt, genom hvilken det irländska parlamentet upphörde, och ingen engelsman kan, efter den gjorda erfarenheten deraf, önska att se det återupplifvas. Låt irländarne skrika så mycket de vilja i parlamentet. Det

ligger någonting i irländarnes sjelfva natur, som gör dem odugliga till sjelfstyrelse, och sjelfva de ledare, som försvara denna sak i Westminster, äro lefvande exempel emot det, som de deklamera. Sjelfstyrelse förutsätter egenskaper sådana som logik, omdöme, moderation, tålmod, allt egenskaper, i hvilka irländarne såsom nation och såsom de representeras af sina parlamentariska representanter, på ett beklagansvärdt sätt sakna.

Katolikernas emancipation 1829 undanröjde den sista verkliga anledningen till irländskt missnöje. Dock upphöra de icke därför att agitera och göra uppror och till följd deraf kunde fred och välstånd aldrig råda i landet. Den irländske landtmannen kunde icke slita sig lös från den tanken, att alla hans olyckor härrörde icke från hans egen okunnighet och lättja utan från det jordförpaktningssystem, som påtvingats dem genom den engelska eröfringen. Till förmån för sin egen makt höllo agitatorerna denna känsla vid lif. Hemliga sällskap bildades för förpaktarnes skyddande. Men det skydd, som gafs dem, var alltför ofta terrorismens och mordets. Slutligen 1870 framställde mr Gladstone, full af reformatoriskt nit och med den allvarligaste och uppriktigaste åstundan att afhjelpa de irländska klagomålen samt att gå irländarne till mötes på halfva vägen och om det behöfdes på mer än halfva vägen, i underhuset ett förslag till förbättring af lagen angående ockupation af och eganderätt till jord i Irland. Detta förslag gick ut på att skaffa förpaktarne säkerhet för innehafvandet af sina lägenheter och ersättning för de förbättringar de på dem gjorde. Det var ett stycke lagstiftning till förmån för den irländske farmern, som i sjelfva verket gaf denne en fördelaktigare ställning än hans engelske broder. Hade denna bill fått utföra sitt verk, skulle kanske de fördelar, den hade med sig, ha fallit i ögonen på det irländska folket. Men detta ingick icke i agitatorernas plan; deras verkliga motiv var och är unionens upplösning, och de sköto framför sig det ena förslaget efter det andra för att slå blå dunster i engels-

männens ögon ifråga om deras verkliga syften. Irländarne äro nästan mer än något annat folk fästade vid och blindt tillgifna sina gamla bruk och traditioner. Ur stånd att skilja mellan sannt och falskt äro de alltid redo att lyssna till dem, hvilka för dem framställa deras närvarande tillstånd såsom odrägligt. Inlärd att betrakta alla egare af jord inom landet såsom främlingar och förtryckare, måste de betrakta med misstroende och ovilja allt hvad som är en följd af denna eganderätt. Man lät därför inga eftergifter tillfredsställa dem; man lät dem se, att hvarje förbättring och hvarje förändring måste vara bygd på stränghet och förtryck. De lägre klassernas grofva okunnighet, som upprätthålles genom den katolska tron, i förening med den fullständiga bristen på omdöme, är hvad som låter agitatorer skjuta upp som svampar på den irländska jorden. Men det är denna evinnerliga agitation som hindrar folket att med flit och energi sträfva att uppnå något verkligen praktiskt godt. De genom landakten af 1870 införda reformerna gjorde därför icke slut på missnöjet eller agitationen. Den tillfredsställde icke ett folk, som betraktade hela landet såsom en egendom, hvilken orättvist afhändts det. Ehuru detta otvifvelaktigt skedde för århundraden sedan, gifver detta dem icke, såsom de tro, rättighet att icke betala något arrende till de nuvarande egarne. Emellertid upplöstes parlamentet, allmänna val egde rum, och den irländske agitatorn, vanligen en man utan samhällsställning, med ingenting att vinna och ingenting att förlora, reste fram och tillbaka i landet, hållande sina brandtal och derigenom vinnande de lägre klassernas gunst, hvilka utgjorde flertalet af valmännen. Hat och våld mot godsegaren inskärptes såsom den patriotiske förpaktarens första pligt, och ropen om "bly", "lotter af bly", att "skjuta ned dem", att "döda ohyrn" voro de ekon, som svarade på dessa platformtalarers ord. Ett stort antal af dessa "patrioter" i sin egen tanke skickades till Westminster och bildade en stark parti-grupp inom underhuset. I spetsen för dem stod mir Parnell,

en irländsk amerikanare af ärelysten karakter, och som lär tycka om att af sina anhängare blifva benämnd "Irlands konung". Knappast hade de kommit till Westminster förr än de visade sin verkliga färg, kallade sig "home-rulers" (anhängare af inhemsk styrelse) och fordrade återställandet af ett särskildt irländskt parlament. En del af partiet utvecklade sig till "obstruktionister" d. v. s. personer, som förlösa sin tid på att söka hindra ärendenas behandling i den förhoppning att kunna göra irländarne så odräglige för engelsmännen, att dessa skola blifva mera beredvilliga att låta dem utträda — ett oroligt, vanryktadt följ, som äfven de respektable irländarne icke kunna fördraga. Men missväxten och nöden bland landtfolket 1878—80 arbetade agitatorerna i händerna och ledde till agrariska våldsgärningar, i det man intalade dessa arma människor, att deras godsherrar (landlords) och icke, såsom alltför ofta var fallet, deras egen brist på förutseende voro skuld till deras olyckor. Icke mindre än 2,590 sådana våldsgärningar begingos endast 1880, och medan ett mord i England sysselsätter hela den irländska pressen, egnade de irländska tidningarna knappast någon uppmärksamhet åt mordet på en irländsk godsherre eller förvaltare (bailliff). Mord blefvo hvardagliga händelser, en dygd i deras ögon, som begått dem; och desse blefvo hjeltari i sina vänners ögon. Så stor var den terrorism, som utöfvades af landligan och de andra upproriska sällskapen, att icke ens de laglydige bönderna vågade vitna mot dem, som gjort sig skyldige till dessa brott. För att kunna lagföra och hindra sådana brott antog man 1881 en tvångslag (coercion act), som på det parlamentariska språket kallades en bill till bättre skydd för person och egendom i Irland. Denna bill gaf den irländske vicekonungen makt att utfärda häktningsorder mot hvarje person, som med skäl var misstänkt för att ha gjort sig skyldig till försök att hindra eller störa upprätthållandet af lag och ordning. Home-rulers i underhuset, hvilka denna bill naturligtvis icke föll i smaken, sökte hindra dess antagande af parlamentet

genom att föreslå betydelselösa och blott på tidsutdrägt beräknade amendementter samt hålla långa tal för att förspilla tid för kammaren. Slutligen blef en af dem, mr Biggar, som, trots upprepade varningar, hade framhärdat i att tala om ämnen, hvilka talmannen förklarade icke höra till saken, "nämnd" af honom såsom skyldig till missaktning för talmansstolens auktoritet och suspenderad från sin tjänstgöring i underhuset för återstoden af dagen. Efter upprepade försök till förhandlingarnas hindrande antogs billen och blef lag. I April samma år lade mr Gladstone en ny irländsk land-bill för underhuset. Då han så gjorde, konstaterade han, att nödvändigheten af en sådan lagstiftning icke kom från den föregifna orättvisan af de irländska landlagarne och icke heller från de irländska godsherrarnes handlingssätt såsom kår; men att den gjordes absolut nödvändig genom den knappa tillgången på jord i Irland och genom ett begränsadt antal godsherrars godtyckliga stegrande af arrendet och grymma utpressningar. Billen erkände en allmän åborätt (tenant-right) och satte en gräns för det godtyckliga ökandet af arrendeafgiften samt införde en landkommission eller landdomstol. Denna domstol skulle bestå af tre kommitterade (commissioners) och ha sitt säte i Dublin; men biträdande kommitterade (assistant commissioners) skulle utnämnas för att undersöka mål i provinserna. Domstolen skulle träda i verksamhet der den påkallades; men hvarje förpaktare, som påkallar dess mellankomst, skulle få sin arrendeafgift fastställd, och hvad sålunda blifvit fastställdt skulle gälla för femton år. Denna åtgärd antogs i Augusti, icke utan lifligt motstånd, i synnerhet från öfverhusets sida, och den trädde genast i gällande kraft till de irländske godsherrarnes stora missnöje, hvilka betraktade den såsom både orättvis och skadlig. Men äfven dessa eftergifter kunde icke tillfredsställa det irländska home-rule-partiet, och det fortsatte sin agitation i Irland samt sökte så vidt möjligt hindra genomförandet af regeringens plan. Det eggade förpaktarne att innehålla sina arrende-

afgifter; de vanstälde med vett och vilja fakta för dessa okunniga bönder, och de hotade dem som till äfventyrs våga vädja till landdomstolen. Sålunda nödgades den engelska regeringen behandla dem såsom upproriska förrädare och vidtaga åtgärder mot partiets mest framstående ledare. Order om deras häktande gafs, och mr Parnell, deras ledare, jemte många andra togs i fängsligt förvar. Men äfven i fängelset agiterade de eller deras parti för dem. De agrariska brotten, långt ifrån att aftaga, tillväxte, och så var äfven förhållandet med sådana förbrytelser som att stympa boskapen samt många andra gräsliga dåd. En fruntimmerslandliga bildades, hvilken bearbetade folkets sinnen och lärde det att tänka på de fängne parlamentsmedlemmarne såsom martyrer för den irländska frihetens sak. Vädjanden gjordes till irländarne i Amerika, och penningar inflöto från Förenta Staterna för att bistå förpaktare, som blifvit vräkte af sina godsherrar för icke-betalning af arrendet, och för att hålla insubordinationsanden vid lif. Att mottaga en farm, från hvilken en annan blifvit vräkt för icke-betalning, betraktades af ligan såsom ett brott, och straffet hängde öfver hvars och ens hufvud, som vågade göra någonting sådant. Han blef antingen mördad eller i lindrigaste fall "boycotted" d. v. s. öfvergifven af alla sina släktingar, vänner och grammar.

• Detta sakernas tillstånd blef så odrägligt, att mr Gladstone slutligen gick in på ett slags öfverenskommelse med de irländske underhusledamöterna, en kompromiss, hvilken visserligen hedrar hans hjerta och tro på menniskonaturen, men icke så alldeles hans hufvud. De irländske underhusmedlemmarne lofvade att afhålla sig från "obstruction" (ett löfte, som icke ett ögonblick blef hållet) om de lössläpptes ur fängelset, och en ny landlag antogs, som beviljade större eftergifter. Fängelsedörrarne hade knappast öppnats, förr än ett dubbelt mord begicks i Dublin, och de anfallna personerna voro sjelfva de regeringens ministrar, hvilka blifvit utsedda att genomföra den nya försonlighets-

politiken. Detta var Irlands svar på Englands välvilliga tillmötesgående! En rysning af fasa genomför England, och snart parade sig dermed en vämjelse vid Irland och allt irländskt. Äfven några af de respektabla klasserna i Irland höjde ett skri af ovilja mot brottet och mot den tanken, att landet sympatiserade med mördarne; men med undantag af protester och ord gjorde äfven dessa ingenting. Och måhända är ingenting bättre egnadt att visa, huru fullproppadt Irland är med hemliga sällskap, än det faktum, att mördarne kommo undan från skådeplatsen för sitt brott utan att oroas, ehuru det var på ljusa dagen och hopar af folk funnos i närheten, och att man sedermera ingenting hört af dem, trots de utlofvade belöningarna och trots försöken af polisen inom hela riket att upptäcka deras tillhåll. England tröttnade nu på att visa en fruktlös godmodighet mot Irland, och den allmänna meningen fordrade en sträng bill till undertryckande af brott i Irland, lika mycket på hvad sätt. En akt antogs, som var nästan lika så sträng som krigslagen. Den gaf nämligen tre domare absolut auktoritet vid irländska domstolar och dispenserade från juryssystemet i alla de distrikt, der lugnet var stördt; emedan det hade visat sig, att ingen irländsk jury förklarar en fånge skyldig, äfven om han föres inför domstolen med blodiga händer. Att döda en engelsman eller en, som underkastat sig engelska väldet, var i deras ögon en förtjenstfull handling. I närvarande stund tillämpas denna akt, och det är att hoppas, att den skall göra slut på de agrariska brotten, hvilka hittills ostraffadt begåtts och hvilka äro en skam för Irland, samt uppväckt hat och förakt för systerön. Det är icke på detta sätt fred och ömsesidig välvilja kan främjas. Den irländska frågans lösning synas vi icke vara närmare än vi voro förut, oaktadt så mycken omtanke, sa mycken värderik tid som egnats deråt af engelske statsmän. Det bästa vi kunna hoppas, är, att irländarne sjelfva skola tröttna vid det närvarande tillståndet och inse, att, trots de utopier agitatorerne hålla framför deras ögon, de dagligen

gå tillbaka i stället för framåt under denna rebellionens förbannelse. De skola kanske också lära sig inse, huru ytterliga och omöjliga deras fordringar äro, som gjort sig till deras förespråkare, och huru dumma och ologiska de syftsmål äro, som de sträfva att uppnå. I samma andedrag stämplrar man den engelska regeringen såsom helt och hållet oduglig att sköta irländska angelägenheter och uppmanar henne sedan lidelsefullt att rädda den större delen af befolkningen, som utan hennes hjälp måste förgås!

En sak är det, som äfven en så kort och därför nödvändigt något torr och ofullständig öfversigt, som vi här lemnat, lägger i dagen, och det är, att den oupphörliga agitationen från de äldsta till de senaste tider varit ett rådande drag i de irländska angelägenheterna. Utan tvifvel har i länge sedan förflutna tider England varit mycket att klandra. Dess herravälde i Irland var ett de svagas förtryckande af de starka, och mycket tyranni utöfvades i det man mot dess vilja tvingade lagar och förordningar på ett folk, som icke kunde försvara sina egna intressen. Vanstyrelse har varit kännetecknet på den engelska lagstiftningen i Irland under många århundraden, och engelska statsmän skörda nu de svårigheter, som deras förfäders dåliga styrelse utsått. Å andra sidan har England ärligt erkänt sina misstag och gjort sitt bästa för att godtgöra dem; alla partier i landet ha länge önskat att försona Irland och äro villiga att till dess förmån göra uppoffringar, sådana man i det förflutna aldrig kunnat tänka. Det är Irland sjelf som stänger vägen, och det är högeligen att frukta, att massan af folket finner mera nöje och retelse — och retelse är just hvad irländarne älska — i agitationen än i en lugn och nyttig tillvaro.

Det är ej att undra på, om i ett land, underkastadt sjukdomen af en ständig agitation, endast få personer skola finnas villiga att nedlägga sina kapitaler på främjandet af manufaktur eller att inlåta sig i något industriellt företag. Att stora materiella framsteg ändock blifvit gjorda, trots den osäkerhet till lif och egendom, som förorsakats af de

ständiga utbrotten af missnöje, är kanske ett af de hoppfullaste tecknen till stundande förbättring. Irlands förnämsta materiella brister, bristen på kapital och bristen på en sund medelklass, som sysselsätter sig med handel och manufakturer sådan som England eger, kunna tydligen härledas från den allmänna osäkerhet, som är en följd af den aldrig slutande agitationen. Att elementen till välmåga icke saknas, är påtagligt. Landet eger hamnar och vattenkraft till öfverflöd, omätliga skatter kunde skördas af dess fiskerier, mineralier saknas icke, och i få länder i Europa finnes en större tillgång på arbete. Men en alltför stor befolkning är hänvisad till att försörja sig helt och hållet med åkerbruk och ett åkerbruk af den mest bakvända beskaffenhet. Äfven ett partielt misslyckande af skörden befinnes medföra periodisk hungersnöd. Då ett fält för industrien existerar, måste det vara någonting i folkets karakter och vanor, som hindrar det att draga fördel deraf. Och ju nogare vi forska, desto mera se vi, att okunnighet och intensiv lättja äro detta folks rådande karaktersdrag. Hela dess historia igenom spåra vi en brist på stadga i den irländska karakteren, en ytterlig tendens till retlighet och en fullständig frånvaro af sjelfbeherskning. Dessa fel ligga djupt i den irländska naturen, hindra irländarne att ha sin egen politik och hindra deras materiella välstånd.

En del af den engelska publiken tror, att denna sak upprätthålles hos densamma af de irländske underhusledamöterna, att det är den irländske godsherrens fel, att icke förpaktarne och husmännen (*tenants* och *cottiers*) på hans egendom må lika så väl som farmers och jordbruksarbetarne på en egendom i England och Skotland. De glömma de engelske och skotske farmers' kapital och både farmers' och jordbruksarbetarnes skicklighet, flit och laglydnad, egenskaper som på ett kämbart sätt saknas i Irland. Man borttage dessa element till välbefinnande; man utplåne de idoga städerna och fördele en alltför talrik befolkning på våra landtdistrikt; man fråntage denna befolkning hennes

flit och skicklighet och uppegge henne till ständiga oroligheter, och man skall sedan få se hvad en engelsk godsherre eller hvilken annan godsherre som helst skall kunna göra för henne. Med en egendom, sönderstyckad i farmer, icke blott ytterligt små utan äfven ofta spridda likasom rutorna på ett schackbräde, hvad skall hans nödvändigaste åtgärd för förbättrandet af hans förpaktares ställning blifva? Säkerligen måste han utgallra och konsolidera. Men därför, att han går tillväga på detta sätt, brännmärkes han af agitatorn såsom en utrotare; han sättes i bann af landligan, mördas af sina tacksamme förpaktare, förbannas af presten och slutligen dömes hans arfvinge till skadeersättning på grund af en land-akt, hvars rättvisa mot godsherrarne är tvifvelaktig. Om han deremot lemnar sina förpaktare på egen hand, anklagas han för att vara ligkiltig och sakna företagsamhet och göres ansvarig för sina förpaktares elände. Förbannad för sin stränghet, om han är vaksam, sin försumlighet eller sorglöshet om han är klemig, befinner sig verkligen den irländske godsherren i en ställning som är långt ifrån att vara behaglig. En irländsk agent sade en gång, då man uppräknade svårigheterna vid att sköta en egendom: "Ni får icke vara hvad man kallar en godsherre, som gör förbättringar. Ni får icke sammanslå flere farms. Ni får icke öka edra inkomster. Med ett ord: ni får icke minska hushållens antal eller storlek på er egendom." Efter någon erfarenhet om Irland och dess idéer och förfaringssätt med hänsyn till handhafvandet af jordegendom uttalade en engelsk liberal, mr Senior, sin mening på följande sätt:

"Det fins tre sätt, att sköta jordegendomar i Irland. Det första är *laisser-aller*-systemet, att uppbära de gamla arrendena, underkasta sig de gamla afbränningarna och lemna förpaktarne åt sig sjelfva. Det ruinerar egendomen och det degraderar folket, men det är det enda populära. Ett annat system är att taga så höga arrenden, man kan få, och fordra att de punktligt betalas, men derjemte låta folket handtera jorden som det vill. Detta förfaringssätt är

icke populärt; men det tolereras. Det tredje sättet är att sporra förpaktarne genom att utkräfva det fulla värdet af jorden, men återgifva åt jorden en stor del af dessa arrenden i form af väganläggningar, dränering, kalkbränning, konsolidering af farms, byggande af hus och införandet af en god boskapsafvel, med ett ord att vara en förbättrare af egendomen. Detta tolereras *icke*."

Men om förpaktare sådana som dessa, fiendtliga mot hvarje förbättring, höra vi sägas af "deras vänner", att vi kunna vänta oss underverk, om de endast hade säkerhet för sina å farmen gjorda förbättringar och om de gjordes till sjelfegande bönder. Hvad detta sannolikt skall blifva för förbättringar, kan hvar och en, som kommit i beröring med irländske bönder, allt för väl förstå. Hvad de sjelfegande bönderna angår, hafva få af folktalarne ännu försökt visa, hvarför en man, som misslyckats såsom förpaktare, skulle lyckas såsom godsherre. Icke heller är det mera klart, hvarför han, sedan han funnit det olägligt att fullgöra sina förra förbindelser, skulle vara redo och villig att betala räntan på sin köpeskillning till staten.

I sanning, vi kunna ej se, att någon verklig lösning af den irländska frågan nu är i görningen; och vi kunna endast hoppas och tro, att framtiden bär i sitt sköte en lösning, mindre drastisk än den, som rekommenderades hos drottning Elisabeth af hennes irländska undersökningskommission, nämligen att under tjugufyra timmars tid hålla ön under Atlantiska hafvet och sedan kolonisera den på nytt. Säkert är, att bland de bättre klasserna en känsla af vämjelse och harm börjar vinna insteg. Efter att under långa år af jäsning och strid ha uthärdat det första anloppet af våld och fiendskap, klaga de, att hvarje stillande af det agrariska våldets dyningar endast lemnar dem till byte för en lagstiftning, som tenderar till att skada dem ännu mera. Utan tvifvel ha de irländske godsherrarne i en icke alltför aflägsen förfluten tid på ett skamligt sätt försummat sin pligt och betraktat sina egendomar och förpaktare såsom

ingenting annat än goda mjölkkor, af hvilka penningar kunde utpressas. Men sedermera har en hel räcka af godsherrar uppstått, hvilka troget och samvetsgrant försökt göra sin pligt, och de offentliggjorda memoirerna äro i sjelfva verket en läsning, som väcker medlidande. Med sjukt hjerta, med bruten själ och kropp ha de flesta af dem måst uppgifva den hopplösa ansträngningen. De krafter, som förenat sig mot dem, voro allt för starka. Härigenom blefvo de hvad man kallar "absentees" (sådana som draga sig tillbaka och hålla sig neutrala), och det är ganska tydligt, att en mycken liten uppmuntran för de närvarande egarne att göra sig qvitt sina egendomar skulle ha till påföljd en allmän utvandring af hela landets intelligens. Irland har allt för liten dragningskraft för att qvarhålla dem, hvilka skulle kunna lemna det utan allvarsam förlust. Det är karakteristiskt för detta land, att medan "absentees" högljuddt fördömas — och detta med rätta — åtgärder, som nödvändigt skulle tendera att öka "absenteeismen" högljuddt fordras.

Stabilitet och ordning äro hvad Irland verkligen behöfver. De verkliga anledningarna till klagomål ha länge sedan blifvit häfda. För alla lika lagar, med fasthet handhafda, utan gunst eller ömhet och ett strängt vägrande af alla sådana fordringar, som grunda sig på orättvisa och understödjas af våld, kunna allena göra slut på drömmarne om konfiskation. En genomgående öfvertygelse, att man genom hotelser och våld icke kan vinna några eftergifter från något engelskt politiskt parti, vare sig liberale eller Tories — kan allena göra slut på striden och agitationen. Det parti, som i framtiden kan med största verksamhet och fasthet återställa förtroendet och grundlägga lagens och ordningens herravälde, skall säkerligen förtjena och erhålla tacksägelse och erkänsla af alla engelsmän och alla de irländare, hvilkas mening är af något värde.

Öfversättaren tillägger härvid följande anmärkningar:

Sedan författarinnan till ofvanstående uppsats så klart och lifligt skildrat det våld, som fordom föröfvades mot irländska folket af engelska makthafvare, hvilka beröfvade det dess jord, dess politiska sjelfständighet och dess frihet att dyrka Gud enligt sin tro, skulle man ha väntat, att hon lade i dagen någon menskelig sympati för de missförhållanden och deraf följande lidanden i nutiden, som härröra från dessa gamla oförrätter, och en rättskänsla, som kräfde dessa missförhållandens afhjelpande. Men — nej, hon skjuter skulden till dem helt och hållet på irländarne sjelfva, på deras ostadighet, lättja, upprorsanda och fullständiga oförmåga af ekonomisk sjelfhjelp och politisk sjelfstyrelse. Det hufvudsakliga beviset för deras oförmåga att skaffa sig ekonomiskt oberoende tyckes för henne ligga deruti, att de efter århundradens sköfling och förtryck till sitt ofantligt öfvervägande flertal äro fattiga (hvilket för resten de flesta engelsmän äro, trots Englands "nationalrikedom"). Deras oförmåga af sjelfstyrelse synes hon förnämligast finna ådagalagd genom den aldrig hvilande, genom inga partiella reformer stillade irländska agitationen för upphäfvande af den landet påtvungna parlamentariska unionen med England. Den tid, då Irland ännu egde ett eget parlament (före 1801), framhåller hon såsom ett varnande exempel mot hvarje försök till irländsk "home rule". Men hon synes glömma, att detta parlament i verkligheten representerade endast en ringa del af det irländska folket, och att — oaktadt det ofantligt öfvervägande flertalet af detta folk är katolskt — inga katoliker fingo inväljas i detsamma, samt att således den "terrorism" för hvilken hon anklagar det, åtminstone ej kan tillskrifvas det celtiska och katolska Irland. Hennes sätt att döma öfver irländarnes agitationslust, som skall utgöra det största hindret för dem att förbättra sin ekonomiska ställning, är i grunden detsamma som om någon gjorde en man, hvilken en mäktig granne frånlistat hans lilla egendom, till föremål för strängt

klander därför, att han genom rättegång sökte återvinna denna i stället för att blott arbeta, oakadt grannen vore nog ädelmodig att vilja låta honom tjena för en liten dagspenning på sin egen forna gård, och som om man framställde detta den fattige mannens handlingssätt såsom ett bevis på, att han ej kunde sköta sina egna angelägenheter utan borde ställas under förmynderskap.

Författarinnan kan ej förstå, hvad irländarne numera ha att klaga öfver. Katolikernas emancipation 1829 har, enligt hennes tanke, undanröjt den sista rättmätiga grunden till klagomål. Hon fäster sig naturligtvis icke vid en sådan bagatell som att den jord, hvilken fordom frånröfvades irländska folket — hvilket rof är första grunden till det nuvarande eländet — aldrig blifvit återställd; och hon ogillar Gladstones försök att sätta förpaktarne i tillfälle att småningom inlösa jorden. För henne är hvarje sådant försök ett helgerån. Likasom alla försvarare af den absoluta, oinskränkta privatoganderätten till jord, anser hon att stulen egendom blifver rättmätig genom häfd. Denna grundsats är visserligen i betraktande af det sätt, hvarpå denna eganderätt mångenstädes tillkommit, i de herskande klassernas intresse nödvändig; men den är farlig, ty den frestar de arflösa klasserna i samhället att försöka i sin ordning blifva inkräktare, på det att åtminstone deras efterkommande må blifva rättmätige innehafvare, d. v. s. att — såsom socialdemokratiens koryféeer uttrycka sig — "expropiera expropriatorerna".

Författarinnan är mycket ond på den irländska landt-befolkningen därför, att den icke tycker om sådana godsherrar, som, för att förbättra sina egendomar, slå flere farms tillsamman d. v. s. köra bort en stor del af förpaktarne från den jord, som fordom tillhört och ännu, så vida man ej blir egare genom att taga, tillhör folket. Att de ej äro förtjusta öfver reformer i godsens jordbruk — af hvilka hela fördelen tillfaller deras herrar — detta skall vara ett bevis för deras på okunnighet och råhet grundade motvilja för

alla förbättringar och ett tungt vägande skäl emot den nuvarande engelska regeringens bemödanden att bereda dem tillfälle att sjelfve förvärfva eganderätt till jorden. Hon frågar hånfullt, om deras misslyckande såsom förpaktare gör det sannolikt att de skola lyckas såsom gods-egare?

Hvad som i denna talangfulla uppsats gör ett störande intryck är den fullständiga frånvaron af sympati för ett genom sekelgamla orättvisor ruineradt folks lidanden. Författarinnans sympatier äro helt och hållet på förtryckarnes sida. De egendomsbesittande klasserna i Irland äro för henne de "respektabla" klasserna, de enda hvilkas omdöme förtjenar något afseende. De irländske godsegarne äro i hennes ögon sannskyldige martyrer, derför att folket är nog gement att aldrig glömma att deras fäders åtkomst af godsen ej var rättmätig och att jorden är dess egen.

Men denna artikel är lärorik. Författarinnans uppfattning kan anses såsom ett troget uttryck visserligen ej för den engelska nationens men för den engelsk-irländska oligarkiens sinnesstämning mot det irländska folket. Då man ser detta djupa förakt och hat, detta öfvermodiga smädande och skymfande, då man kommer i beröring med detta jernhårda pansar af fördomar, mot hvilka historiens fakta ingenting förmå, oaktadt det nogsamnt visar sig att de ej äro okända — då förundrar man sig ej öfver det djupa groll mot förtryckarne, som jäser inom detta folk; man förundrar sig ej ens öfver de agrariska morden, huru strängt man än måste fördöma dem.

Bernhard von Beskow om Tegnér

m. fl. uttalanden i bref till landshöfdingen frih. Fr. Ridderstolpe.

Såsom våra läsare möjligen erinra sig, har red. af Dagens Krönika, redan från företagets början, förbehållit sig att då och då kasta en blick äfven på det förflutna. När något härtill särskildt föranleder, är naturligtvis ett dylikt bidrag så mycket mera öfverensstämmande med tidskriftens plan. Detta är nu fallet i anledning af det i dessa dagar inträffande Tegnérjubileet. Ett par af de hittills okända bref från Bernh. von Beskow, hvilka vi af herr greve C. G. Ridderstolpe på Fiholm erhållit till förfogande, innehålla nämligen intressanta omdömen om den store skalden och hans samtida — för öfrigt äro breffven i flera afseenden en rätt märklig tidsbild, på samma gång de allt emellanåt visa Beskow i en annan skrud än den akademiskt högtidliga, nämligen det lätta skämtets och kåseriets.

Stockholm d. 20/3 1822.

Med den kännedom jag eger om den svenska farande posten — och den kongl. svenska bokhandeln, genom hvilkas försorg det är omöjligt, att få en bok försänd ifrån Enköping till Stockholm på den tid hon skulle behöfva för att komma från S:t Petersburg till Rom, tager jag mig friheten pr posto öfversända ett exemplar af Tegnér's "*Axel*", öfvertygad, att den i dig skall finna ej mindre en varm beundrare, än en upplyst gynnare. Skada att den tid, af kärlek, kraft och mod, som skalden sjunger, numera endast blomstrar i sången; men det är dock lyckligt, att sedan storhetsanden sjelf blifvit bannlyst, vi ega och vörda dess bildstod, som fordom det otacksamma Athén gjorde med

sina hjeltar. Mätte Frithjofs bard ännu länge få anföras chorsångerna till dess lif! Han är den omistligaste svensk, jag i detta ögonblick känner. Få äro väl, som inse, huru mycket hans snille kan skapa och sammanhålla i det stora hela; men jag hoppas att försynen, som ser bättre än sina jordiska representanter, skänker honom kraft och håg, att verka ännu någon tid för sitt fosterland. Jordiska missöden och sjukdom och armod anlita väl hans själsstyrka, men han måtte deraf hafva tillräckligt, för att ej blifva försatt ur den jemnvigt som fordras till uppfyllande af hans viktiga bestämmelse.

Efter denna apostrof till författaren af "Axel", borde jag ej bifoga, hvad min enfaldiga sångmö, i första känslan af hennes himmelska systems senast anslagna toner, vågat framstamma till hennes lof*. Jag gör det dock för att

*** Vid läsningen af Tegnér's romans "Axel".**

En fjerran främling lik, som tröttd hinner
Till grafven, der Pompeji uppväckt står,
Och ibland tempel, torg och vårdar finner
Ett romarlif, en utdöd andes spår:

Så hamnar själen vid de forntidsstränder,
Dem du har upptäckt bort i tidens haf,
Och der du vårdar med de vigda händer
Den glömda flamman på vår storhets graf.

Ej mer, som förr, vid slutade bedrifter
Stängs ättens chor och nyckeln muras in;
Två äro nycklarne till nordens grifter,
Den ena dödens och den andra din.

Hur hjertat slår vid "store kungens" minne!
Hans bild en fåvisk tid utplånat har;
Men dragen stå i sångarns hjerta inne
Som på ett guldmünt från hans egna dar.

Hur underbart för dagens kloka hjernor
Står hjälten bland sin kyllerklädda flock,
Som fästade på himlen sina stjernor
Och bar blott dam och krutrök på sin rock.

visa huru mycket den mest välmenande är långt ifrån att säga, hvad man verkligen tror sig hafva yttrat, alldeles som Dumoustier säger om älskaren:

*Un pauvre amant dit ce qu'il pense,
Sans penser à ce qu'il dit.*

Sitt mod blott kunde han ur faran berga,
Han tog den snöda lyckan aldrig fatt:
Men mer än kronor väjde dock hans värja,
Och säkrare än de satt hjeltens hatt.

Hvi, kämpabard, med nordens vålnad gräfves
Ej ock dess lif ur högen fram igen?
De gamle hjelmar fejjar man förgäfves,
De bäras icke opp af nya män.

Det skall bli känt, ditt språk ur hjelteverlden
Som södern tror ett skri från vildars zon,
Förr bars det kring på karolinska svärden
Nu skönt det bryter fram i harpans ton.

Ditt och den store kungens hemland blickar
Nu stolt på dig, som förr på honom, ner,
Och när det en gång dig till honom skickar,
Han nöjd sin skald ett kungligt handslag ger.

(Jemför Vitterhetsförsök af Beskow, 3:dre uppl. sid. 137).

Ett hittills otryckt poem från Beskow till Tegnér hafva vi erhållit tillåtelse att här i utdrag meddela. Med anledning af jubelfesten utgifver nämligen dr Elof Tegnér ett större arbete med titeln "*Ur Esaias Tegnér's papper: Bref från samtida till Esaias Tegnér*". Boken som omfattar inemot 500 sidor i stor oktav, innehåller följande afdelningar: *I ungdomsåren 1801—1806* (bref från skaldens broder Elof Tegnér, från Lars Gustaf Tegnér, M. Choræus, E. G. Geijer och J. Kragh Höst, "den svenska litteraturens apostel i Danmark"); *Tegnér i Lund 1809—1826* (bref från C. A. Agardh, J. C. Askelöf, Atterbom, Adlerbeth, N. v. Rosenstein, P. H. Ling, C. Molbeck, M. Franzén, A. v. Hartmansdorff, H. Järta, C. G. af Leopold, J. O. Wallin m. fl.); *Tegnér i Wexiö 1826—1844* (bref från Reuterdahl, Wieselgren, C. Fr. af Wingård, J. H. Thomander, A. Oehlschläger samt åtskilliga af de förut nämnda). Till korrespondenterna hörde äfven en följd af år Bernhard v. Beskow. Hans första bref till Tegnér är skrivet i September 1824, omedelbart efter ett besök i Lund. "Huru rörd var jag ej" — heter det i detta bref

Jag har dock förnummit, att mina vers likväl blifvit af vissa *vederbörande* med misshag bemärkta, och det förför mig att tro, det de ej äro åtminstone utan all effekt.

— "då jag första gången stod ensam inne i ditt skrifrum! Allt var der heligt för mig, och då jag stannade vid skrifbordet, sade jag i tysthet för mig sjelf

Det är då här som skalden hvilat,
 Sin gudavigda skaparhand!
 Det är då härifrån, de ilat,
 de ljud, som tjust hans fosterland!
 Här läggs hans gyllne lyra ofta,
 då den ej tryckes till hans barm,
 och Pindens blommor evigt dofta
 kring denna låga fönsterkarm.
 De öfver denna tröskel tågat
 de gudar, han oss återgett,
 och himlaelden här har lågat
 från rosenkrönta altaret.
 Här hördes *Aeels* djupa klagan,
Marias tårar flöto här,
 och *Karolinen* uti sagan
 satt hög och blek på stolen der.
 Hit uppsteg *Hjelten* ur sin kista,
 besökte skalden mången natt;
 af målare är han den sista,
 för hvilken *Karl den tolfte* satt.
 Här ligga *Nattvardsbarnens* kransar,
 som de, oskyldiga och små;
 en ängel hvarje år dem ansar,
 att de för himlen blomstra må.
 Här uppsteg *Frithjof* ifrån sätet
 vid gästabudet hos kung Ring,
 och salen gungade vid fjätet,
 som här den väldige gick kring.

I ett annat bref, dateradt Stockholm 24 maj 1825, skriver Beskow till Tegnér: "Så har då äfven Sverige sin Iliad! Den dag skall komma — och den är till en del redan kommen — då främlingen skall lära sig vårt språk, för att läsa Frithjof på modersmålet. Hell dig, du Brages son, i hvilkens öra gudarne hviskat sina höga tankar, i hvilkens bröst det gamla nordnen lefver och för

Ett motstycke till Tegnér's poem är visserligen sorgspelet "*Blanka*"*, som nu vankar öfver bräderna, tiggande om en hederlig begrafning. Jag vet ej om hufvudpersonerna äro nog tragiska, att förtjena döden; men om så är, meritera de ingen annan art deraf, än hänga. Man ser nu sällan något svenskt bröst, som är så mycket värdt som ett väl

hvars öga fornverld och natur upprulla sina skönaste taflo! Du är ditt folks harpa, i hvars toner dess ädlaste ljud uttala sig. Norden skall icke dö, så länge en romans af Frithjof lefver. Den, som ej känner sig ibland gudarne, då han läser detta stycke, honom hafva de för evigt stängt sin tempelport. Jag önskar nu intet mera för svenska lyrans heder; jag är stolt, att äfven kalla mig svensk literatör, en titel som varit nära att blifva utan betydelse." —

Efter att hafva fortsatt med några lika högstämde rader af egen förtjusning, tillägger korrespondenten: "Allmänheten är på det högsta tacksam för denna din sångmö's sista och yppersta skänk. Namnen Frithjof och Tegnér sväfva på alla läppar, och jag hoppas, att ropen på en ny upplaga snart skola bevisa, att entusiasmen icke inskränker sig till blott beröm. Då boken är skriven för alla tider, och icke blott för våra dagars publik, skall intresset för densamma äfven dagligen mera till- än aftaga." (Våra läsare torde nu återgå till de Beskow-Ridderstolpeska breffen i texten sid. 79).

*"*Blanka*", tragedi i 5 akter af A. Lindeberg, belönades af Sv. akademien med andra priset, uppfördes å k. teatern 1822 och utgafs samma år af trycket. Det var om detta stycke, Andreas Möller skref i Aftonbladets första årgång:

"För att gifva oss exempel
På en genialisk kupp,
Farbror Märten gaf sig upp
Ridande, mot ärans tempel;
Storma ville han dess port —
Hästen hade sjelf han gjort:
Rida, rida ranka
Hästen hette *Blanka*" o. s. v.

Poemet finnes i sin helhet anfördt i "*Interiörer ur det literära Stockholmslifvet*". — I pamfletten "*Flugsmällan*", utgifven 1832 återkom Beskow till ämnet och skref:

Utän blygd och försyn du visar publiken din blanka. — —
Lagrar för henne ej gro; skogarna annat oss ge.

rökt gåsbröst från Skåne. — Detta gäller ej blott om författare, men äfven om de, som äro föremål för deras sånger. — Förlåt mig mitt dumma snack. *Addison* berättar om en man, som haft en get till amma och deraf alltid, när han var ensam, gjorde bocksprång på golfvet. Så händer det äfven mig.

Nyheternas tidevarf är, som du vet längesedan förbi. Mest är man i förlägenhet, när "Argus" — som han behagat göra i år — ej sofvit gårdagsruset af sig förr än följande dagen på aftonen, och då först kan visa sig för folk. — Ämnen torde äfven tryta sedan kongl. rådet (jag höll på att säga slottskanslirådet) Malmström fått stora Tuna pastorat.

I går hade jag den hedern att vara på en maskerad hos h. ex. *Moreno**, der jag snart sagdt ej såg andra karaktersmasker, än de som voro omaskerade. Då dylika nöjen ej egentligen kunna gå ut på att äta, eller att spela kort, så böra de naturligtvis ega föga lif, inom Stockholmspubliken. Den aktnings- och älskvärde tillställaren har ej dessmindre den förtjenst att vara ungefär den ende, som bemödar sig att skänka Stockholm prerogativerna af en hufvudstad. Om — som jag ej sjelf såg, då jag tidigt aflägsnade mig — vår vän *Raab* slutligen sjöng och agerade den så kallade *Svinvisan i Telge* för sällskapet, så var det visserligen värden ovetande och mindre lämpligt, men nog har det blifvit mig försäkradt af flere som hört det — — I morgon bittida reser jag med *Byström* till *Upsala*, der han skall rådgöra med rektoratet om ett monument öfver *Linné***.

Din

Bernh. Beskow.

* * *

* Spanske ministern.

** Vi nämna i förbigående, att frih. Ridderstolpe stod i vänskapligt förhållande äfven till *Byström*, hvarom vitnas af en mängd i Ridderstolpeska arkivet ännu befintliga bref.

Stockholm den 16 Sept. 1824.

Carissimo amico!

Mycken tack för senaste nöjet på Tidön. — Det är karl, att hålla ord. — Men var det icke "endiableradt" (det låter så illa att svärja på svenska) att jag måste göra en krok, just som jag hade hästarna förspända till Westerås?

Men mången ej till höger vill
för det, att krogen är till venster.

Den krog, som nu drog mig till venster, var det Beskowska kontoret. Du kan nämligen ej föreställa dig, att jag efter min sal. fader, som afled i febr. 1820, ännu, efter nära 5 års förlopp, ej fått utdelning, men att vi nu skola drabba tillsammans derom, för att till den 1 okt. hafva allt uppgjort. Till en sådan fête låter man ej bjuda sig två gånger, emedan den som försummar första bjudningen, torde bli af med sin andel i hela kalaset. Boet är likväl ej i bankrutt-tillstånd, men den långa tidsutdräkten borde ha till orsak dels svårigheten att föryttra ett större lager effekter, dels något annat, som jag heldre muntligen än skriftligen förmäler. Får se, hur fet jag blir, när steken gått rundtomkring.

Emellertid gingo min hustru och jag miste om ett par glada dagar på Tidön, som i vår tråkiga tid ej ofta stå till buds. Var god och förnya vår ursäkt för friherrinnan; för dig, såsom sjelf affärskar, torde den vara *inlysande*.

Jag är jemmerligen smidd i renskrifvare-oket, och Skogman står öfver mig med luntorna, som engelen stod öfver Bileams åsna. Den talade och jag skrifer — *voilà la difference**.

* Beskow var vid denna tid protokollsekreterare i handels- och finansexpeditionen; statssekreteraren Skogman var hans förman. — Samma uttryck om Bileam och åsnan förekommer, eget nog, i det förut citerade och ungefär samtidigt skrifna brevet till Tegnér, en epistel som, förutom de af oss anförda högstämda stroferna, äfven innehåller skämtsamma uttalanden, sådana som tillkännagifvandet, att Beskows lyra gistnat så gement efter det starka regn,

Stockholm ¹³/₁ 1825.

Ehuru Argus sökt förlöjliga (bland annat) våra hederliga förfäders vackra sed, att vid ingången af hvarje nytt år tillönska sina vänner allt godt och nedkalla öfver dem den högstes välsignelser, kan jag, som ej ännu är så ny-modig som Argus, och som gerna önskar lefva *more parentum*, ej uraktlåta, att äfven för dig skriftligen förnya välönskingarna för din välgång, dem jag redan i tysthet gjort i mitt hjerta. Tack derjemte för lyckönskingen till den akademiska lagern, som, lika med den kring skinkorna, först grönskar i december*. Det nöje jag dermed gjort *mor* och slägtingar kan af ingen timlig utmärkelse uppvägas, och är jag derfor Akademien verkligt förbunden. Jag ämnade med denna post sända dig sjelfva poemet; men som jag af min hustru inhämtat, det herrskapet torde vara att hitfövänta innan utgången af nästa vecka, och då dina sista timmar i ditt residens** äro för dyrbara, att med dylikt lappri upptagas, håller jag för bäst, att uppskjuta med meddelandet af rimverket till din hitkomst. Jag har varit och är ännu strängt sysselsatt med några poetiska arbeten, såsom tulltaxan, lurendräjeri-förordningen, gårdfari-handeln, etc. Spar således mina meddelanden i ett och annat till de kunna ske muntligen.

för hvilket hon var utsatt under vägen från Lund till Stockholm, att hon nu icke ens var användbar att hugga till torrved, hvarjemte hans röst, såsom han uttrycker sig, "af det gemena bränvinet på gästgifvaregårdarne blifvit ännu mera skrällande än förut". Han ber derfor om ursäkt, att han ej kan tala skaldernas språk, utan håller sig till den jerngrå prosan, såsom bättre passande en bruks-gare.

* Beskows skaldestycke "Sveriges anor" belönades på Svenska akademiens högtidsdag i december 1824 med stora priset.

** Landshöfdingeresidenset i Westerås. Frih. Ridderstolpe förordnades 1822 till vice landshöfding i Westmanland och utnämndes följande året till ordinarie landshöfding öfver detta län, hvartill 1824 kom fullmakten att vara ståthållare på Westerås slott.

Stockholm den 12 april 1847.

Tack för brevet! Samtidigt med detsamma mottog jag från Upsala tidningen om Hans Järtas död — en förlust för det allmänna och särskildt för Svenska akademien och för den hädangångnes många enskilda vänner. För mer än tretio år sedan hade jag den lyckan att göra hans närmare bekantskap. Han uppmuntrade mina första steg på författare- och embetsmanna-banan, och omfattade mig alltsedan med en aldrig skiftande vänskap. Svenska akademien är bäst i tillfälle, att uppskatta den nya och den gamla tidens celebriteter. Hon har nu två lediga rum (efter Tegnér och Järta), hon hotas snart med förlusterna af Franzén och Geijer. Den store Berzelius är fortfarande sjuklig. Och då man söker för de redan inträffade och för de hotande förlusterna motsvarande ersättningar — — — ack, då vet man ej hvad man skall tänka om den nya tidens hån öfver den gamla, om det unga Sveriges själfbepriusning och rop på högre ljus och framskridande eller om man ej nödgas instämma i skaldens ord:

”— — den nya tiden
är fattigdomens tid, den rika är förliden”*

Io tuo
Bernardo.

* Orden äro Tegnér's, i dedikationen till Norberg (af Nattvardsbarnen). Med detta citat anse vi oss kunna lämpligen afsluta dessa med anledning af Tegnér'sjubiléet offentliggjorda utdrag ur den Beskow-Ridderstolpeska brevexlingen.

Kungliga barnsöl och en kunglig risbastu.

En återblick på flydda tider.

I Köpenhamn har i dessa dagar utkommit en intressant liten bok med titeln "Billeder af livet ved Christian den femtes hof af R. Mejborg", hvarur vi till inledning återgifva några roande episoder, jemte det vi tänka anföra ett och annat rörande hofceremonielet i vårt eget land vid dylika tillfällen.

Då danska prinsessan *Fredrika Amalia*, Fredrik den tredjes dotter, skulle föras till dopet den 12 augusti 1649, infann sig riksrådet friherre *Bengt Skytte* såsom representant för Sveriges konungahus, med en ansenlig svit af adelsmän; den 11 augusti blef sändebudet afhemtad med stor ståt af 100 adelsmän med 50 karosser, hvilka foro honom en mil till mötes. Från Österport, genom hvilken han kom in, och upp till slottet, der han inlogerades, stod hela borgerskapet i gevär med sina brokiga skrå-fanor och affyrade tvänne salvor då gesandten tågade förbi, under det 27 kanonskott helsade honom från vallen. Samtidigt ankom den holländske residenten från Helsingör, der han bevakade sitt hemlands handelsintressen, samt den utsedde tronföljaren prins Christians enka, *Magdalene Sibylle*, hvilken mottogs af en stor och utvald skara adliga herrar och damer till häst och till vagn samt af borgerskapet i vapen.

Nästa dags afton, som var en söndagsafton, försiggick dopet i riddarsalen, hvilken i anledning deraf var öfver-

klädd med dyrbara tapeter och präktigt upplyst. Här infann sig hela riksrådet, jemte confessionarius, som skulle förrätta dopet. Då alla dessa intagit sina platser, fördes de främmande sändebuden med stor prakt från flygeln, tvärs öfver den med rödt kläde belagda gården till riddarsalen, medan stadens alla kyrkklockor ringde, och trumpeterna blåste i slottsgården, så att murarne gáfvo genljud rundt omkring. Derpå infann sig *Magdalene Sibylle* i en storartad procession, som anfördes af mer än 100 adelsmän, af hvilka 24 buro facklor; 12 af de förnämsta i riksrådet ledsagade prinsessan; öfver två hundra adliga och furstliga damer afslöto tåget.

Då dopakten var till ända, bars den unga prinsessan tillbaka till drottningen i samma ståtliga procession, och nu dundrade två hundra kanonskott från vallarne. Dernäst fördes sändebuden till kungliga taffeln, der en herrlig måltid var anrättad, som varade fyra timmar, och hvarje gång en skål blef drucken aflossades nio kanonskott. Då man reste sig från bordet, hade det redan lidit ut på natten, och nu afbrändes fyrverkeri. Dermed voro den dagens festligheter avslutade, men måndagsnatten uppfördes en ballett, och på tisdagen hölls tornerspel.

Längre fram blef det plägsed att döpa barnen, innan de voro en dag gamla, och följaktligen kunde det då icke gerna vara tal om att hemta faddrar från utlandet. Dopförrättningen försiggick i drottningens sängkammare, och det är nästan otroligt, för huru mycket buller och oro man vågade utsätta den höga barnaföderskan, ty alla kyrkklockor ringde, och kanonskott, blåsinstrumenter och trummor, hvarmed man trakterade under drottningens fönster, omvexlade med stråkinstrumenternas väsen i de angränsande salarne, der skålarne utbragtes, jemte det att den ena visiten aflöste den andra.

Som prof på de ordalag, i hvilka en dylik verldsborgares ankomst omförmäldes, kan anföras ur den danska hofjournalen rörande prins Christians födelse en junidag

1697, att "då solen började visa sig på denna världens himmel, märkte hennes kungliga höghet kronprinsessan, att det rikets ljus som Gud hade anförtrott henne, också var sin uppgång nära, och då var klockan omkring 4. Det gjordes då skyndsamt anstalter för att mottaga detsamma, och i anledning häraf sändes bud till några af de förnämsta hofdamerna; men innan dessa hunno att infinna sig hade Gud redan låtit en liten sol uppgå öfver riket och glädt konungahuset med en frisk och välskapad ung prins, och var klockan då mellan half 5 och tre qvart."

Så snart konungen blef underrättad om "den af Gud förlänade lyckliga nedkomsten", gick han strax upp och gratulerade kronprinsen och kronprinsessan. På hans majestäts befallning notificerades den glädjande tilldragelsen för franske ambassadören och envoyéerna. Hennes kungl. höghets lakejer skickades ut till alla rangspersoner o. s. v., såsom måhända tillgår än i dag. Hvad man troligen numera icke har, det är ett sängomhänge så ståtligt (upptagande 150 alnar tyg), att det kostade i vårt mynt inemot 40,000 kronor, hvilket enligt danska hofräkenskaperna förr i världen stundom kunde vara fallet.*

Vi lemna härmed de danska förhållandena vid dessa intressanta omständigheter, men innan vi öfvergå till vårt eget land, skola vi nämna att de öfverdådiga fadderkalasen, som i sin onaturliga ståt lära härstammat från det prunkande hoflifvet i Versailles, gingo slutligen i sin urartning till ett för faddrarne högst besvärligt pungslående. I en tysk tidskrift hafva vi sett en skildring öfver ett furstligt barndop (1670) på slottet Bevern nära Braunschweig, deri det heter: "Efter en uppräknig af de närvarande högt uppsatta faddrarne — bland de frånvarande var äfven

* I sammanhang härmed skola vi anmärka en språklig egenhet. De för den qvinliga uppvaktningen bestämda rummen kallades vid ifråga varande tid Fruentimmer, Fruenzimmer, och i början då benämningen gick öfver från rummen till de beboende, gjordes skillnad mellan *Fruentimmer* och *Jomfrutimmer*.

Konungen af Sverige, efter hvilken barnet också uppkallades — berättas i den gamla handskrift vi följa, huruledes man i god ordning samt under pukors och trumpeters ljud tågade till fru barnaföderskan, som stod framför sin bädd, klädd i stor högtidsdrägt och beredd att emottaga faddergåfvorna. Sedan dessa efter tur och anciennitet blifvit aflemnade och lagda på ett dertill afsedt bord af sidan af furstinnan, gick man till den dukade taffeln och började dricka skålar i sådan mängd, att det föreföll de mera ovana som ett strängt arbete under starkt stöpregn.“ Högtidligheterna vid detta jemförelsevis anspråkslösa fadderskap räckte i fyra dagar, och drickspengar gåfvos såväl åt den officierande hofpredikanten, som åt kökspersonalen och betjenterna.

Öfvergå vi nu till våra egna landamären, så bör det kanske vara med en viss känsla af undersätlig devotion, som vi öppna de vederbörliga hofceremonielen. Det starkaste intrycket är dock det af den öfvervåldigande massan, som denna literatur företer. Här måste ett raskt beslut fattas och ett urval göras.

Då nu en lycklig slump så fogat, att nyligen ett jubileum firats till ära för Gustaf III, så kunna vi ju, för att draga äfven vårt lilla strå till stacken, helt osökt berätta huru det tillgick vid *hans* ankomst till denna syndiga verld. Som bekant är, inträffade denna tilldragelse den 24 januari 1746, men äfven rörande afkomlingarne af Herrans smorda vet man på förhand dag och timme med lika liten säkerhet som angående ättlingarne af den fattigaste torpare. Derför måste man härvidlag i god tid vidtaga sina mått och steg, och ifrågavarande ceremoniel är utfärdadt redan 1745. Af de 24 paragraferna afskrifva vi ett par:

“I händelse Gud behagar välsigna riket med en prins och arffurste, då skjutes 256 skott, men i fall af en prinsessa 128 skott, utaf de 12-pundiga stycken, hvilka dels uppå amiralitetsholmen, dels ock uppå en pråm uti segelleden förlagda varda.“

“Och på det ej någon — så framt ett dylikt skjutande om nattetid timar — måtte råka uti ovisshet om dess betydning, ty skall ofördröjligen den derom gjorda anstalt allmänt uppå predikstolarne här i staden afkunnas.”

Som vi finna af de anförda raderna, egde vid denna tid intet slags undseende rum för att, om så föll sig, midt i natten låta alla goda trogna undersåter med kanonernas tillhjälp öfva sig i räknekonsten.

Då den stora händelsen försiggått, egde en musik-tillställning rum i Klara kyrka, hvarvid följande intressanta personligheter uppträdde sjungande: *Guds försyn, Sverige och Religionen*.

Först utlät sig *Religionen*, som följer, särskildt apostroferande Gud eller, såsom han högtiden till prydnad, härvid benämndes, *Jehova*.

*Vi sammanträda;
Din andas kraft oss röra lät,
Att värdigt om din' under qvåda!
Din ära vi höje upp och tack hembära,
Du har din nåd befäst, en ny och herrlig gåfva
Oss skänkt. Ty vilje vi dig lofva.*

Derpå sjöng *Sverige* en aria, så lydande:

*Lof och pris till höjden sändes,
Se! min olycksstjerna vändes
I en härlig glädjesol.
Himten sjelf allt moln fördrifvit,
Af sin nåd en pant mig gifvit,
Som upplyser nordens pol.*

Och så uppstämde *Guds försyn*:

*Du starka allmacts hand,
Som med en vink kan leda folk och land,
Som riken har i dina händer,
Och deras öden vänder;
Din nåd för Sverige vukat har,
Nu har du gjort din allmakt uppenbar
Ett nådeteck'n skänkt till dess försvar.*

Då Gustaf III omsider sjelf kom i tillfälle att hålla fadderskap för en son (i november 1778) tillgick detta, såsom våra läsare lätt kunna ana, med synnerlig pomp

och med iakttagande af en oändlig massa etikettföreskrifter; naturligtvis firades ock tilldragelsen bland annat på Kongl. Maj:ts teater — då ännu ej "Patriis musis" — nämligen medelst uppförandet af operan "Cephal och Procris" (med särskild prolog).

Från de barnsöl, hvilka egde rum i svenska konungaborgen under Gustaf IV Adolfs regering, äro vi i tillfälle att ur en hittills okänd källa* meddela en rätt egendomlig episod. Skalden och riksmarskalken greve Oxenstjerna, hvilken var såsom hofffunktionär mer än lofligt tankspridd, bortglömde år 1801 att för corps diplomatique notificera den då inträffade födelsen af en svensk prinsessa, hvilket i synnerhet togs illa upp af den stolte ryske ambassadören Budberg. Också kom han icke till hofs att aflägga lyckönskan, sägande: "för min egen del kunde jag väl göra det, men icke alls för den person jag föreställer, emedan skyldig aktning mot min kejsare har blifvit uraktlåten". För att tillfredsställa ryska hofvet, måste derpå riksmarskalken afgå från sitt embete.

Göra vi nu ett språng till 1820-talet, nämligen till sedermera Karl XV:s och till vår nuvarande konungs födelse, så inlåta vi oss icke alls på det ganska vidlyftiga ceremonielet till den förfnämnda akten, hvars titel lyder sålunda: "*Ordning som kommer att iakttagas vid hennes kongl. höghet kronprinsessans gifve Gud! lyckliga förlossning och det kongliga barnets derpå följande heliga döpelseakt*" (1826). I den nyligen utkomna andra upplagan af "Karl Johan och svenskarne" fins nämligen en med oöfverträfflig talang utförd skildring af då inom och utom slottet förefallande scener, om hvilka kännedomen alltså är i hvars mans hand. Vi kunna blott icke underlåta att påpeka det

* Memoarer af J. C. Barfod, den bekante författaren till "Märkvärdigheter rörande skånska adeln". Dessa nya prof på den qvicke anekdotberättarens lätt löpande penna, i handskrift befintliga i universitetsbiblioteket i Helsingfors, äro intagna i det i dessa dagar utkommande nya bandet af Svenska hovets och aristokratiens lif.

egendomliga förhållandet att en dynasti, som sjelf då så nyligen utgått ur skötet af den obemärktaste samhällsklass, lät sig angeläget vara att begagna den nya telningen till medel att, om möjligt, hos undersåtarne injaga en slafvisk värnads för royautén och dess emblemer. Tydligt var ceremonielet uppgjort af Karl Johan sjelf, som på detta fält visade sig nära nog såsom Gustaf III:s öfverman.

Ur bestämmelserna vid h. k. h. hertigens af Östergötland, n. v. konung Oskar II:s dop utplocka vi några punkter som torde intressera våra läsare. Till faddrar bjöd hans majjt märkvärdigt nog, rikets då församlade ständer en gros, om hvilken utmärkelse dessa blefvo underrättade genom tvänne öfverste kammarjunkare, som begåfvo sig till ståndens plena i en med sex hästar bespänd kongl. vagn. Döpelseprocessionen, anförd af pager med hvita vaxljus, upptog icke mindre än 31 särskilda grupper. Den 12:te i ordningen bestod af det kungliga barnet, buret på ett hyende af drottningen, understödd af tvänne excellenser, grefve Curt von Stedingk och grefve Mathias Rosenblad, samt uppvaktad af grefvinnan Aurora Brahe. hvarjemte grefvinnan Sofia Adelsvärd, grefvinnan Ebba Piper, grefvinnan Jaquette Gyldenstolpe, grefvinnan Sofia Lewenhaupt, grefvinnan Augusta Mörner och friherrinnan Ulrika Lagerbjelke uppburu ändan af hennes majjts släp. Det kungl. barnet uppvaktades af hofmästarinnan Christina Taube, och släpet af barnkläderna uppbars af kronprinsessans kammarfröken grefvinnan Mariana Lewenhaupt och hoffröknarna friherrinnan Mariana Ruuth och fröken Karen Anker.

Då det kungliga barnet blifvit döpt i silfverfonten, i anseende till den kalla årstiden uppstald i konungens yttre stora sal, af erkebiskop Rosenstein, gick processionen tillbaka och barnet lades på paradvaggan, hvarjemte den furstliga kronan placerades på ett blått sammetshyende vid dess högra sida.

Såsom vi redan antydt, är den kungliga barndopsliteraturen öfvermåttan rik, och vi frukta att våra

läsares tålmod skulle sättas på ett alltför hårdt prof genom ett större urval af alla de fröjdebetygelser som på vers och prosa regnat öfver de kungliga vaggorna. I stället skola vi anföra en liten skizz af Crusenstolpe, hvilken icke blifvit i nyare tid reproducerad, och hvilken såsom en dessert på de andra barnkammarhistorierna torde vara på sin plats.

Den har till titel "*En kunglig risbastu*" och är intagen i Nytt Lördagsmagasin för 1860, lydande som följer:

I slutet af oktober månad 1779 förlade deras då regerande majestäter sitt residens till Gripsholm, dit den spåde kronprinsen Gustaf Adolf medfördes. Utom den vanliga uppvaktningen inbjödos af den högsta umgängeskretsen så många utrymmet på lustlottet med gaf att herbergera. Hofvet ämnade der tillbringa några veckor. Under tiden inträffade kronprinsens födelsedag den 1 november. Den firades på ett sätt hvartill väl icke något sidostycke lär kunna uppletas i andra länder, lika litet som hvarken förut eller efteråt i Sverige. Gustaf III, så snillrik, var i ändå högre grad vidskeplig. Till hans öron hade kommit utsagan af en gammal enfaldig gumma, att barn, som agas med ris på sin födelsedag, i synnerhet den första, blifva i alla afseenden efterdömliga, och konungen beslöt att verkställa rönet på sin egen son. Vid frukosten yttrade han till dennes öfverhofmästarinna, grefvinnan (slutligen riksrådinnan) von Rosen, född Stenbock, i närvaro af alla hoffruntimren: "Kronprinsen skall få ris i dag." Öfverraskningen blef allmän och flere frågade på en gång: *hvarför?* — "Han fyller ett år i dag", svarade konungen i mystisk ton. — "Men, min Gud! han har ju ej gjort något ondt!" utbrast statsfrun friherrinnan Cederhjelms, född grefvinna Stenbock. Kallt och bestämdt yttrade konungen: "nej; men det skall ändå ske."

Derpå begaf konungen sig in i rummet der hans son slumrade i sin vagg. Den höge fadren väckte barnet och retade det, till dess han lyckades förmå det att

skrika af ilska. Nu ropade han på kammarfrun Söderberg, att bära fram ett ris till konungen. Hon blef öfver denna tillställning på en gång så bestört, att hon svimmade. Dennas ogifta dotter, som sedermera blef erkebiskop Lindbloms hustru i hans senare äktenskap, fullgjorde i stället befallningen. Lifmedikus Dalberg höll den stackars oskyldige prinsen och konungen sjelf förrättade exekutionen.

Som en löpeld spridde sig kring alla slottets invånare underrättelsen om kronprinsens risbastu och enskildheterna dervid. Drottningen sväljde i mjugg sina tårar; hela fruntimmerspersolen talade högt om omensklighet och barbari. Enhälligt ingicks öfverenskommelsen att gifva konungen en allvarlig lexa, utan att likväl i ord och åthäfvor brista i uppmärksamhet mot majestätet; ty i dessa omständigheter förstod Gustaf III sig ej på skämt. Alla hoffruntimren delade sig emellan riset, hvarmed prinsen blifvit så orättvist agad, och hvar och en af dem satte en qvist deraf i sin hufvudbonad. Så utstyrda, instälde de sig vid middagscaffeln. Konungen studsade och bet sig i läppen, men yttrade intet ord som förrådde hans missnöje eller att han fann sig träffad. Han låtsade ej ens märka det besynnerliga tillägget i fruntimrens hufvudprydnader. De fortforo emellertid att bära det hela dagen, äfven under spektaket på aftonen och vid supén.

Gustaf III använde hela sin sjelfbeherskningsförmåga för att synas vara vid det bästa lynne, ehuru förtrytelsen grodde i hans bröst. Hans maj:t var rätt belåten att genast efter supén få upplösa sällskapskretsen och draga sig undan dess uppmärksamhet i sinä inre rum, der han otvifvelaktigt gjorde sina betraktelser öfver den stumma men begripliga censur hans hjertlösa vidskepelse varit underkastad. När följande dagen hvarken i hoffruntimrens uppsyn eller på deras hufvudbonader syntes ringaste spår efter hvad den föregående dagen förelupit, återfick konungen sin otvungna glädtighet, och man tycktes å ömse sidor hafva glömt hvad som ett ögonblick stört den inbördes harmonien.

Men Gustaf III glömde ganska säkert icke den skarpa lexa han vid detta tillfälle erhållit; och aldrig blef fråga om att fira höga födelsedagar med någon kongl. risbastu.

Anekdoten är hemtad ur efterlemnade egenhändiga anteckningar af hofmarskalkinnan Jennings, född friherrinna Rosenhane.

Nya bidrag till H. C. Andersens karakteristik.

Till den danska bokverldens nyheter hör ett af etatsrådet E. Collin utgifvet verk med titel "*H. C. Andersen og det Collinske hus*" (Kjöbenhavn, C. A. Reitzel, 1882). Hur populär "*Åfventyrets skald*" än är äfven i vårt land, antaga vi att denna volym på grund af sitt stora omfång (695 sidor) icke hos oss erhåller många köpare; vi tro oss därför göra våra läsare ett nöje, då vi ur detta vimmel af bref och anteckningar utvälja ett och annat af allmänt intresse.

Andersen var i ordets vidsträcktaste bemärkelse en offentlig karakter, personligen känd af många, genom sina skrifter känd af otaliga, känd och misskänd. Han var dessutom — oafsedt hans skriftställareverksamhet — en så ovanligt "personlig" företeelse. Han har i "*Mit livs eventyr*" så detaljeradt framställt sitt lif och hela sitt väsen, han har karakteriserat sig sjelf och sin omgivning, men allt detta efter sitt i god mening ensidiga betraktelsesätt.

Han hade vänner, tillbedjare, förgudare — men likväl stod han ensam i verlden. I det rörliga lif han förde, kunde han glömma, och glömde verkligen också stundom denna sorg; men när ensligheten lät sig förmärkas, kände han den också så mycket djupare, han fann sig då öfvergifven af alla. Från sådana stunder förskrifva sig hans bittra uttalanden.

I sin tidiga barndom förlorade han sin fader, i sin ungdom hade han ännu en moder. Den föreställning, man fått om henne genom vissa tryckta bref ifrån henne till sonen, är icke riktig, ty breffven äro skrifna af andra. An-

dersen undvek helst att tala om henne, men hon och hennes förhållande lågo honom dock tungt på hjertat. Ständigt måste han höra hennes förebråelser för det han gjorde så litet för henne; hon kräfdde honom till och med för "de penge, som hun skyldte contoirst Høst for at skrive de to sidste breve". Andersen kunde väl också hysa tvifvel, om hennes nöd verkligen var så stor, när hon lät skriva: "Mange gode folk bevise så mange godheder imod mig; ofte giver de mig overflødighed af spise". Och allt detta under en tid, då han sjelf icke kunde uppehålla sig förutan andras hjälp. I föreliggande bok meddelas nu utdrag ur ett bref som *hon sjelf* har skrivit. Man kan genom följande rader lättare förstå sonens förstämning:

"Jeg takker for di Penge som du sende Guldbergs Di lo kiøbe Læret til en Særk til mig men i mit Liv har jeg aldrig eiet Saa grov en Særk det var som det groveste Sægetøi ... hva du har bedt mig om Skal jeg nog la være men at misondelig Mennesker skuldrer mig Saa Slet kan jeg (ikke) gjøre ved. Bospisningsanstalter har nu begynd og ieg faaet Ma engang. Det er jo kun tønt men Saa bær det dog navnet af varm Ma."*

Och när man tänker på, att detta bref är till honom som senare skref "Historien om en moder", då blir förhållandet hjertskärande. — Han sörjde som en god son vid hennes död och kände sig derigenom stå alldeles ensam.

Hvad beträffar andra hjertesorger — vållade af det täcka könet — så hade Andersen äfven sådana, ehuru han aldrig gerna ville direkt tala derom. Tiga dermed för sina vänner kunde han dock icke, och han kunde icke heller låta verlden vara alldeles ovetande derom (det kunna ju skalderna aldrig!). En och annan antydning derom finner man alltså redan tidigt (Mit livs eventyr s. 90—91), men han är likväl diskret — hvilket skalderna annars icke alltid äro. Bland hans efterlemnade papper ha dock påträffats både bref, känsloutbrott och namn, vitnande om hans ömma

* Lærred = linne.

böjelser. Dessa sorger tyckas icke hafva slagit djup rot hos skalden, men de visa åtminstone att han var lätt antändlig.

Knapt någon af Andersens menskliga svagheter föll så mycket i ögonen och var så allmänt bekant, som hans fåfänga, men man har dock icke haft riktiga föreställningar om dess beskaffenhet. Den Collinska boken framlägger flera lustiga drag. Vi utvälja blott ett:

Han var icke stolt öfver sitt utseende. Han fick under sin uppväxt höra många hånande anmärkningar derom; äfven sedermera, då han med tilltagande andlig mognad äfven i kroppsligt afseende rörde sig med större frihet, gjorde han sig dock inga illusioner i denna sak. Emellertid hade han en vacker hårväxt, och det kände han till; han tyckte om att hafva håret i ordning och lät sig ofta "krölle". Utan att vara grann, var han mycket noga med sin toalett. Men hvad man ofta fäste sig vid var, att han icke kunde gå förbi en spegel, utan att betrakta sig deri. Collin, som känt honom mycket noga, är öfvertygad att han icke gjorde detta i förväntan att finna någonting vackert, utan såsom ett försök att genom grimaser frambringa någonting genialiskt i uttrycket. Med älskvärd öppenhet tillstod han sjelf, att han bemödade sig om att se genialisk ut; därför kunde hans vänner vid hvarje ny fotografi af honom se, att han "sat et genialt ansigt op". —

Man har alltid haft mycket att göra med Andersens barnslighet, men — säger Collin — detta berodde på en fullständig missuppfattning af hans väsen, och han skrattade sjelf deråt, men den var mycket allmän. Det gick till och med så långt, att en festkomité, åt hvilken han skrifvit en sång, tackade honom för hans "barnsliga tillmötesgående". Troligen är det hans tidigare sentimentalitet, som blifvit förvexlad med barnslighet, och missförståndet har blifvit bestyrkt genom hans stora förmåga att sätta sig in i barnets tankegång och tala i dess språk. Det är till och med tvifvel underkastadt, om han var en egentlig barnvän.

Collin kan väl påminna sig, att medan hans barn voro små, sysselsatte sig Andersen mycket med dem och roade sig åt deras anmärkningar (hvilka han sedan också, efter som det föll sig, använde); men den kärlek till barn i allmänhet, hvilken yttrar sig hos den utpräglade barnavännen, som vid hvarje tillfälle tager ett barn på armen och smeker det, fans icke hos Andersen. Att han sjelf icke gjorde anspråk på att anses som en barnvän, visar sig deraf, att då han kort före sin död gick att betrakta de utställda skisserna till hans monument, yttrade han sig häftigt och hårdt om dem, på hvilka barn voro anbragta.

Inför Gud betraktade sig Andersen som ett barn, men i förhållande till denna världen var han humorist. Hans humor visade sig äfven deruti, att han ofta skämtade öfver sina egna svagheter. Det var alltså icke utan en stark anstrykning af sjelfironi, han sade till Collin under sin sista sjukdom: "Jeg gad egenlig nok kige ned og see, hvordan det gaaer til ved min begravelse." —

Ofta skref Andersen i den Collinska familjen tillfällighetsvisor, men när han i dylika alster ville slå in i den muntra stilen, gick det på tok. I det muntliga samtalet deremot var han oändligt roande; han kunde då med sin qvickhet förgylla de obetydligaste drag, utan att bekymra sig om korrektheten. Nästan hvarenda dag hade han en löjlig berättelse om ett eller annat som skulle hafva händt honom, och man kan icke förvåna sig öfver att kommandör Wulff en gång efter en sådan berättelse tog sig i peruken och utropade: "det er løgn, det er Djævlen gale mig løgn, sådan noget passerer jo aldrig os andre" — en scen som Andersen sedan con amore utförde. Dessutom hade han ett stort förråd af skolhistorier och anekdoter sådana som den, då han i Tyskland gick in på ett apotek och begärde "Amerikanisches Oel". Ingen förstod honom, men då han sökte göra sig begriplig genom åtbörder, utbrast personalen: "Ah, Ricin-Oel."

Öfver hufvud saknade Andersen anlag för språk. Han kände ofta denna saknad och var sjelf den förste att göra sig lustig deröfver. Så t. ex. berättade han, att på en ångbåt i Dardanellerna påträffade han en perser, och till denne sade han *Bereschit bara*, hvartill persern svarade *Yes*. Detta var dock blott ett skämt; deremot var det icke skämt, när han skulle röra sig bland tyskar, fransmän och engelsmän utan att kunna deras språk.

Han kom tidigt till Tyskland. Här var det icke fråga om en konversation sådan som den med persern; här kom han in i familjelifvet, och här hette det: "Hier hilft kein Maulspitsen, hier muss gepiffen werden." Att han aldrig var i stånd att lära sig det tyska språket så, att han kunde skriva det, gjorde honom emellertid öndt; under hans vidsträckta brevexling med tyskar var det ju också snöpligt att begagna andras hjälp. I samspråk kunde han dock alldeles ogeneradt uttrycka sig, men så ogrammatikaliskt som möjligt. Blott ett exempel: då han från en tysk vän fick ett bref som började med *Verehrter Hr. Professor* — sade han: "Han måste ju vara ond på mig, annars skref han alltid: *Theures liebe Freund*".

Det franska språket var naturligtvis ännu mera främmande för honom. Hans utmärkta minne hjälpte honom att taga vara på en mängd glosor, men han kunde icke sammanfoga dem till en sats; han redde sig genom att bruka alla verb i infinitiv, och de flesta substantiv voro för honom feminina. Då en glosa fattades honom, tog han sin tillflykt till omskrifningar eller pantomimer.

Med engelskan gick det knappast bättre; åtminstone har han sjelf berättat att Dickens sade till honom: "Tala hellre danska, det förstår jag bättre." Äfven skall i England följande besatta tilldragelse hafva passerat med honom. Man rådde honom i London att uppteckna namnet på den gata, der han bodde, för att — i fall han gick vilse — kunna visa en poliskonstapel detta. Han följde rådet, stannade vid gathörnet och uppskref de orden: "*Stick no bills*"

(förbud mot att uppslå plakater). Han gick derpå vilse, men visade då för en konstapel hvad han uppskrifvit. Följden blef, att han fördes till ett poliskontor och icke frigafs förr än den danske konsuln infunnit sig och förklarar att han icke var galen.

Saknade Andersen språktalang, så hade han dock åtskilliga andra beträffande honom mindre bekanta och temligen oförmodade talanger, bland hvilka vi göra början med den tidigast utvecklade, som var den att kunna *sy*. Förmodligen var det detta naturanlag, som hos hans moder väckte de sedermera felslagna förhoppningarna att han kunde blifva skraddare. Men det lustiga är, att hans kärlek till denna sysselsättning fortfor alltjemnt. Han gjorde aldrig en resa utan att vara försedd med nål och tråd; han sydde sjelf knappar i sina byxor och stoppade sjelf sina strumpor. Ordet "stoppa" är likväl icke alldeles korrekt, ty han sönderklippte en strumpa och lagade dermed de andra. Och framtager man hans större manuskript, så finner man i många, att ändringar, uteslutningar och tillägg äro företagna derigenom att han har *sytt* ett blad ofvanpå det andra, rundt omkring på alla sidor, täckande det gamla med det nya.

Vidare hade han talang för teckning och för klippning m. fl. dylika små sällskapstalanger. Den talang, som världen minst känner till, men som skaffade honom det största reela utbytet, var emellertid den, att han var *praktisk*. Denna förmåga, som utvecklades genom ett ytterst noggrant räkenskapsförande på hans första resor, då förhållandena tvungo honom till den allra största sparsamhet, kom honom tillgodo äfven under hans senare resor och för öfrigt under hela hans lif. Innan han anträdde en resa, hade han först uppgjort en bestämd plan, hvilka platser han skulle besöka och hur länge han skulle uppehålla sig på hvarje ställe; utgifterna voro beräknade in i de minsta detaljer, och beräkningen visade sig i en märkvärdig grad "stämna".

Bland Andersens idéela talanger är hans förmåga som uppläsare af sina egna alster temligen allmänt bekant. Dock torde det vara en nyhet i karakteristiken, att han redan som helt ung alltid gick med ett manuskript i fickan och alltid var färdig att uppläsa det samma. Det märkvärdigaste är, att han visste huruledes dessa uppläsningar voro för åtskilliga af hans bekanta en plåga, men att han dock icke kunde förmå sig att upphöra dermed. Han försökte sig till och med för en af sina allvarsamma lärare, L. C. Müller, som då efter någon tids erfarenhet företog sig att berätta en historia, lydande ungefär på följande sätt: "Det var en gång en rysk adelsman, som sysselsatte sig med att skrifva vers och berättelser, hvilka han uppläste för sina vänner och bekanta, och omsider blef han till en sådan leda för dem, att de skydde hans sällskap. En dag, då han just hade någonting färdigt, satt han ensam; modstulen utbrast han: "Jag skulle i detta ögonblick vara glad öfver hvilken åhörare som helst, om det äfven vore sjelfva fan". Denne infann sig ögonblickligen och ett kontrakt upprättades, enligt hvilket fan förpligtade sig — på vanligt vilkor — att vara hans ständige åhörare. Uppläsningen börjar, den onde vändas ömkligen och vill taga till flykten — men innan historien var till ända höll sig A. för öronen och skrek: "Åh, sluta, sluta! Jag vet ju mycket väl att det är jag." — — Vid ungefär samma tid fick han från Notarius publicus G. H. Olsen följande egendomliga uppmuntran till sina poetiska sysselsättningar: "Det glæder mig på den ene side. at de anvender deres tid paa vigtigere gjenstande end poesien, men det synes ogsaa passende nu og da, skjönt sjelden, at poetisere for ei at komme udaf øvelse."

* * *

Som vi redan antydtt, innehåller det arbete, hvilket gifvit anledning till denna uppsats, en nästan oöfverskådlig rad af bidrag till kännedomen om H. C. Andersens besyn-

nerliga personlighet. Hufvudintrycket af den nya belysningen är emellertid kanske detta, att då världen betraktar Andersen som en Lykke-Peer, så är detta långt ifrån sanningen. Det gick för honom, så väl på ålderdomen som i ungdomen, knappast en dag, då han icke hade någon plåga; fans det icke någon verklig, så skapade hans fantasi en sådan. Och äfven under de tider, då all jordisk ära syntes strömma öfver honom, kunde hans oroliga ande icke finna hvila i en oblandad glädje; hans melankoliska lynne frammanade ett mörkt minne vid sidan af det ljusa, liksom för att håna detta. På detta sätt kunde han pina sig sjelf, och det underligaste är att han visste mycket väl huru härmed förhöll sig, men likväl kunde han icke upphöra dermed. Men var han ingen Lykke-Peer i lifvet, så var han det ännu mindre i döden; han gick icke hädan, som denne, i ett seggerrus, men hans sista dagar gåfvo honom i stället lugn att med fattning gå döden till mötes.

Från Ryssland.

Nihilisternas edsförbund.

(Öfversättning åt Dagens Krönika från ryskt manuskript)

En i utlandet bosatt svensk har af en polsk revolutionär erhållit följande nihilistiska stadgar och har åt oss öfversatt dem från originalspråket. Detta i hög grad märkliga dokument talar i eldskrift, tydligare än de längsta afhandlingar skulle kunna utveckla saken, om de upplösningsselement som jäsa inom den ryska samhällskroppen.

I. Revolutionären i förhållande till sig sjelf.

1.

Hvarje medlem af vårt samfund är en dömd. Han har hvarken några egoistiska intressen eller personliga angelägenheter, hvarken känsla eller förpligtelser, ingen egendom, nej icke ens något namn, ty allt i honom är absorberadt genom ett enda intresse, en tanke, en lidelse — revolutionen.

2.

Revolutionären har ända ut i sitt väsendes yttersta fibrer sönderslitit hvarje band med de borgerliga institutionerna och den bildade verlden, med alla lagar och bruk, hvilka antagits såsom allmängiltiga inom den bestående samhällsordningen. Han är en oförsonlig fiende till desamma, och hans lifsuppgift består endast deri att skoningslöst förstöra dem.

3.

Revolutionären föraktar hvarje lärosystem och har friggjort sig från hvarje vetenskap, öfverlemnande dylika åt kommande generationer. Han känner blott ett studium, studiet beträffande förstörelse. Derfor och blott därför studerar han mekanik, fysik, kemi, medicin och endast för detta ändamål studerar han dag och natt den lefvande läran om människan, karaktererna, förhållandena och alla villkoren för det nuvarande sociala tillståndet, dervid orubbligen behållande det ena målet för ögonen: den snarast möjliga sprängningen af denna afskyvärda sakernas ordning.

4.

Revolutionären föraktar den allmänna meningen och den nuvarande samhällsmoralen i alla dess företeelser och former. Moraliskt är för honom det som befordrar revolutionens triumf, omoraliskt och brottsligt hvad som förhindrar den.

5.

I egenskap af dömd känner revolutionären ingen hänsyn för staten, ingen hänsyn för hela dess ståndsmessigt indelade samhälle, och följaktligen har han heller icke att från dess sida påräkna någon skonsamhet, i det att mellan honom och staten en ständig förbittrad kamp på lif och död pågår. Hvarje medlem af vårt förbund skall därför öfva sig att fördraga plågor och tortyr.

6.

Sträng emot sig sjelf, måste revolutionären äfven vara sträng emot andra och undertrycka alla förvekligande känslor af blodsfrändskap, vänskap, kärlek, tacksamhet och till och med ära genom den kalla lidelsen för revolutionens sak. För honom gifves det blott *en* njutning, *en* glädje, *en* lön och *en* tillfredsställelse: revolutionens framgång, och blott *en* tanke och *ett* mål, den skoningslösaste förstörelse,

böra föresväfva honom dag och natt och besjåla honom. Kallblodigt och orubbligt fullföljande detta mål, eger han äfven att städse vara beredd till undergång och att med sina händer nedrifva allt, som står i vägen för uppnåendet af detta mål.

7.

Revolutionären i sin rätta uppfattning utesluter hvarje romantik, hvarje sentimentalitet, hvarje hänförelse. Till och med personligt hat och hämnd är honom obekant. Den revolutionära lidelsen skall hos honom hvarje ögonblick vara parad med kall beräkning, och alltid och öfverallt skall han blott följa det, som dikteras af det gemensamma revolutionsintresset och icke hvad hans personliga böjelse inger honom.

II. Revolutionären i förhållande till medrevolutionärerna.

8.

Vän och välkommen kan för en revolutionär blott den vara, som i likhet med honom sjelf genom någon art af revolutionär handling visat sig såsom en sådan. Vidden af vänskapen, tillgifvenheten och andra förpligtelser gent emot hans kamrater bestämmes endast och allenast efter graden af hans förmåga att vara nyttig den allt söndersplittrande praktiska revolutionens sak.

9.

Rörande solidariteten är icke mycket att säga. I densamma ligger just hela vår revolutionsapparats makt. De sammansvurna stå på lika ståndpunkt i uppfattningen och lidelsen för revolutionen och ega därför att gemensamt rådgöra i alla viktiga angelägenheter och att besluta så enhälligt som möjligt. Beträffande utförandet af en på detta sätt beslutad plan skall hvarje medlem så mycket som möjligt räkna på sig sjelf. Vid utförandet af en kedja förstörelseverk handle hvar och en för sig och tage blott då i

och för rådslag och till hjälp tillflygt till en medsvuren, om detta visar sig vara för framgången oundvikligt.

10.

Hvarje medlem skall ha under sin ledning flera revolutionärer af andra och tredje klassen (*Rozrjad*), d. v. s. sådane som ännu icke blifvit fullständigt invigde. Han skall betrakta desamma såsom en del af det honom till förvaltning anförtrödda revolutionskapitalet och utgifva detta kapital med möjligaste sparsamhet, städse sträfvande att af detsamma draga den största nytta. Sig sjelf har han att anse såsom ett till revolutionens fullständiga triumf bestämdt stamkapital, hvaröfver han allena och utan samtliga invigde medlemmars medgifvande icke är berättigad att förfoga.

11.

Råkar en annan medlem i nöd, så har revolutionären vid den frågans afgörande, om densamme skall räddas eller öfverlemnas åt sitt öde, icke att låta sig ledas af något slags personliga känslor, utan uteslutande af den revolutionära sakens fördel, och därför afväga å ena sidan nyttan som medlemmen bringar och å andra sidan förlusten af revolutionskraften som räddningen skulle vålla, och att handla på den sidan öfvervigten ligger.

12.

Upptagandet i förbundet, af en ny medlem, som icke med ord utan med handling visat sig vara en revolutionär, kan icke försiggå annorlunda än enhälligt.

III. Revolutionären i förhållande till samhällsklasserna.

13.

Revolutionären inträder inom högofficiela kretsar, i sällskapslifvet, i den så kallade bildade världen, men rör sig der uteslutande i tron på deras fullständiga och snara

förstörande. Han är ingen revolutionär så snart det gör honom ondt om något i denna värld, eller om han ryggar tillbaka för förintandet af ställningar, förhållanden eller någon denna samhällsordning tillhörande människa. Alla och allt måste vara honom lika förhatligt, och ve honom om han inom samhället har något släktskaps-, vänskaps- eller annat kärleks-förhållande, hvilket kunde komma hans hand att darra vid förstörelsearbetet.

14.

Aldrig lemmande målet af den bestående ordningens sprängning ur sigte, kan och skall revolutionären till och med umgås med alla samhällsklasser, men dervid aldrig gifva sig ut för hvad han verkligen är. Öfverallt skall revolutionären trakta att intränga och innästla sig, hos hög och låg, i köpmannens magasin, i kyrkan, i aristokratiens salonger, i byråkraternas, militärens, i de literäras kretsar, i III:dje afdelningen, i czarens palats.

15.

Revolutionären indelar det nuvarande afskyvärda samfundet, hvars undergång han har att eftersträfvä, i följande kategorier:

Första kategorien. De till ögonblicklig dödsexekution dömda. Listan på hithörande kandidater sammanställles på nytt hvar tredje månad. Vid upprättandet af dödslistorna och bestämmandet af ordningen, i hvilken dödsdomarne skola gå i verkställighet, skall ingalunda den ifrågavarande individens personliga uselhet (*złodziejstwo*), heller icke ens hatet, som han genom sitt handlingssätt inom samhället eller hos folkmassorna framkallat, vara bestämmande. Detta hans handlingssätt och detta hat kunna nämligen äfven medföra nytta, när de befördra och påskynda utbrottet af ett allmänt uppror. Endast fördelens storlek, som genom hans död kan ernås för revolutionens sak, eger att dervid vara afgörande. Sålunda skola framför allt sådana personer un-

danrödjas, hvilka stå organisationen hindrande i vägen, såväl som de, hvilkas plötsliga våldsamma död är egnad att injaga skräck hos regeringen och att skaka hennes makt genom att beröfva henne hennes dugligaste och kraftfullaste organer.

16.

Andra kategorien består af sådana personer, som endast någon tid få behålla lifvet, på det att de genom sin bestialitet må stegra folkets missnöje och genom sitt tyranni ständigt starkare och starkare upphetsa detsamma emot den bestående statens och samhällets ordning.

17.

Till *tredje kategorien* höra de talrika högt uppsatta personer, hvilka hvarken utmärka sig genom något synnerligt förstånd eller genom energi, men hvilka till följd af sin ställning befinna sig i besittning af makt och stor förmögenhet, af framstående bekantskaper och inflytande. Dessa måste på allt upptänkligt sätt exploiteras, omgifvas med nät och vilseledas och sedermera, när man kommit till kunskap om deras ofta smutsiga hemligheter, göras till vårt samfunds slafvar och på detta sätt lemna en outtömlig skattkammare och hjälpkälla för diverse revolutionära företag.

18.

Fjerde kategorien omfattar äregiriga statsmän och liberala af olika nyanser. Med dessa kan, under sken att man blindt följer dem, konspireras efter deras program. Under tiden innästle man sig emellertid hos dem, bemärktige sig deras hemligheter, kompromettere dem till ytterlighetens gränser, så att ett återvändande icke mera blir dem möjligt och arbete sedan med deras händer på statens störtande.

19.

Till *femte kategorien* räknas: doktrinära, revolutionära konspiratörer, alla tomma fraströskare i samhället och på

papperet. Desamme måste oupphörligt trängas framåt till praktiska, halsbrytande manifestationer. Resultatet häraf blir flertalets af dessa människor spårlösa undergång, och utbildandet af låt vara få men dock sanna och äkta revolutionärer.

20.

Till *sjette kategorien* höra kvinnorna, hvilka återigen sönderfalla i tre kategorier: a) obetydande, energi och talang saknande, hvilka man skall begagna på samma sätt som männen af de anförda andra och tredje kategorierna; b) varma, saken tillgifna, talangfulla, men ännu icke tillhörande de våra, emedan de ännu icke upparbetat sig till den äkta oförskräckta faktiska revolutionära uppfattningen; slutligen c) kvinnor, som tillhöra oss med lif och själ, d. v. s. sådana som helt och hållet hafva accepterat vårt program och äro fullständigt invigda i organisationen. Desamma måste betraktas såsom revolutionens yppersta egendom och värdefullaste skatt, hvilkas hjälp vårt verk icke kan undvara.

IV. Revolutionären i förhållande till folket.

21.

Vårt förbund har icke något annat mål än folkets, d. v. s. det arbetande folkets, fullkomligaste befrielse och välfärd. Men i den öfvertygelsen att folkets befrielse och ernåendet af denna välfärd blott kan möjliggöras medelst den allt förintande och nedbrytande folkrevolutionen, har vårt samfund gjort sig till hufvuduppgift, att med alla dess till buds stående krafter och medel utbreda och nära missnöjet med allt elände och alla missförhållanden, hvilka slutligen uttömma folkets tålamod och måste tvinga det till en allmän resning.

22.

Vårt förbund menar med revolution icke en rörelse, som städse gör halt framför egendomen och den samhällliga ord-

ningens traditioner inom den så kallade civilisationen och sedligheten, och hvilken hittills inskränkte sig endast till omstörtandet af de politiska formerna och till desammas ersättande genom någon annan form, och uteslutande eftersträfvade bildandet af den s. k. revolutionära staten. För folket kan nämligen blott *den* revolution vara botbringande, som förintar hvarje statstanke i dess rot och förstör alla statens traditioner, institutioner, ordningar och klasser i Ryssland.

23.

Vårt förbund ämnar därför icke oktrojera någon huru som helst gestaltad ordning uppifrån. Den tillkommande organisationen kommer att genom folkets rörelse, lif och verksamhet själf utarbета sig. Detta är likvisst ett verk för kommande generationer. Men vårt verk heter förintelse utan nåd och förskoning.

24.

Vårt samfund måste därför stå i ständig beröring med folkmassan och framför allt förbinda sig med de elementer inom folket, hvilka sedan den ryska statsmaktens grundläggning icke blott med ord utan äfven med handling aldrig hafva upphört att protestera emot allt, som direkt eller indirekt står i samband med staten, emot adeln, byråkratien, presterskapet, skråväsendet, kapitalisterna o. s. v. Förbind oss med röfvare och tjuftar, dessa enda och äkta revolutionärer i Ryssland.

25.

Att sammangjuta dessa protesterande elementer i en oöfvervinnelig, allt bortspolande makt — *det* är vår organisations väsende och vår verksamhets uppgift.

Episoder ur Fredrik Crusenstolpes lif.

Derjente en runa på hans grift.

Det namn, som läses här ofvan, har redan länge intagit ett rum inom den svenska vitterheten, genom förf. af "Morianen". Icke släktskapen, icke naturens band kunde fastare tillknyta föreningslänken emellan de begge bröderna Magnus Jakob och Joh. Fredrik Sebastian Crusenstolpe, ty om icke i alla, så förefanns i många afseenden en omisskänlig likhet i åsichter, impulser och sammanstående sympatier dem emellan. Det var samma lågande patriotism, samma klarhet i tanken, samma eld i skaplynnnet, samma vulkaniska blod, samma ömma känslor, samma retliga nervlif, likasom samma värme i öfvertygelsen då det gälde förfäktandet af en vigtig sak.

Andre sonen af presidenten i Göta hofrätt Joh. Magnus Crusenstolpe och hans maka Christina Charlotta Nymanson, föddes Joh. Fredrik i Jönköping den 25 aug. 1801. Hans barndom förflöt lugnt och stilla, omhägnad af huld föräldravård och med oskyldig lek vid Vetterns strand. I motsats till det barbariska uppfostringssystem, som kännetecknade den gamla tiden, medelst ferlans anlitande från morgon till afton, både för begångna och *motsedda* förseelser, och hvaraf den äldste brodern fått sin dryga del, kände denne andre son, äfvensom hans tre år yngre broder, Carl Denis, endast till den ljusaste sidan af familjelifvet. De rika förhoppningar fadern fästade vid den unge Fredrik, svekos

väl icke heller, fastän de uppfyldes först i en aflägsen framtid — så aflägsen, att denne icke hann upplefva deras förverkligande. Men han hade smärtan öfverleva förlusten af sin yngste son, ofvan nämnde Carl Denis, hvars rika anlag i poetiskt och musikaliskt hänseende plötsligt tillintetgjordes af döden vid endast tjugutre års ålder.

Utrustad med en viss fåfänga med hänsyn till uniformens glitter, öfverhopade den unge Fredrik Crusenstolpe sin fader med böner att få ingå i det militära ståndet, hvilket ock skedde. Efter fullbordade skolstudier i Jönköping, sändes han till Stockholm och inskrefs kort derefter som kadett vid krigsskolan på Karlberg. Genom godt uppförande, flit i studier och vänskap mot kamrater, förvärfvade han snart både gynnare och vänner, samt erhöll, såsom vitsord på framsteg, belöningsjettonen i silfver 1816. Från krigsakademien ingick han derefter vid sutton års ålder som fänrik vid andra lifgardet, vid hvilket regemente han 1824 utnämndes till löjtnant. Med denna utnämning framblänkte på samma gång hans lyckas stjärna som hon inom kort derefter gömde sig i dystra moln. Af naturen begåfvad med godt hufvud, ett fördelaktigt utseende, oaktadt en något oansenlig växt, lika mycken älskvärdhet i umgängessättet som behag i åtbörder och elegans i hela uppträdandet, blef den unge löjtnanten väl sedd och eftersökt i den högre sferen. Man måste naturligtvis lämpa sig derefter, men vid *ungdomens* kassakista står icke visheten posterad, lika litet som det cement, hvarmed dess luftslott sammanfogas, motstår verklighetens påstötningar — alltnog, han hade för att kunna hålla sig uppe med vinden nödgats göra utgifter, som öfverstego tillgångarna. En intrasslad affärsställning blef häraf följd, som icke kunde ordnas på annat sätt än genom afskedstagande från tjensten och en resa öfver gränsen, hvilket också inträffade 1825. Med denna sin första motgång till grundplåt för en lång serie af samma slag, måste han nu i främmande land uppsöka utkomst och

en trög lycka. Men om denna falska guddom var honom mindre bevågen att börja med, blef denna, snart sagdt oafbrutna kedja af ett kringirrande lif, till stor nytta för erfarenheten, kunskapsförrådet och inhöstandet af rika minnen. Ung och ärelysten, med krossade illusioner, men med hjertat svällande af förhoppningar om utmärkelse på ett eller annat sätt för att sålunda göra sig förtjent af det älskade fosterland han genom ett ungdomsfel nödgades kanske för alltid lemna, beträdde han den klassiska jorden, hvars sjelfbestånd hotades genom turkarnes invasion. Oaktadt starkt afrådande från flera håll, framhärdade han i sin föresats att med värjan bistå Greklands söner, och lät inskrifva sig i ledet under general Fabviers befäl. Ett utdrag ur ett bref, dateradt lägret vid Methena 11 juli 1826, till hans i Sverige varande anförvandter torde därför icke vara utan intresse.

“Det är nu en månad sedan jag vistas i detta vilda land, som är försänkt i det djupaste barbari, utan ringaste tecken till civilisation. Den 10 juni ankom jag till Napoli di Roma, den så kallade hufvudstaden — Grenna är ett paradis jämförelsevis. Jag uppehöll mig der i 4 dagar, hvarefter jag for hit och träffade öfverste Fabvier. Hitkommen bad jag honom employera mig, men han bad mig betrakta tillståndet rundt omkring, sade uppriktigt, att detta olyckligtvis ej gjorde det till någon möjlighet för honom att använda mig för det närvarande. Det misslyckade företaget till Curisto hade så godt som upplöst hans trupper. Han lät mig förstå, att han sjelf ej kunde ansvara huru han skulle bära sig åt för sin egen individuella person. Man bad mig emellertid hafva tålmod, och sade att längre fram det kanske skulle bli bättre. Jag utbad mig tillstånd få vistas i hans läger, det jag erhöll, och der jag nu befinner mig i väntan, boende i en riskoja helt nära öfverstens egen, men betalar af egna medel den salta fisk eller den härskna ost jag förtär — detta är de enda delicerna här finnas och

grekerna låta minsann betala sig hederligt nog. Jag kan ej neka att jag ofta varit rätt hungrig och törstig, då jag äfven för betalning ej kunnat få någonting — men stor sak så länge man har helsan, så länge är jag lycklig, men blir man sjuk här då är man riktigt att beklaga, ty här i landet får man knappast en drickstår utan betalning. Här fins ej spår af gästfrihet, man kan ej göra sig begrepp om sådana menniskor. När man vill hafva någonting, så måste man gifva penningar ifrån sig, innan den säljande går något steg för att gifva det man begär; först då när han har pengarna i hand, får man det man vill hafva. Tillståndet med Fabviers corps är högst uselt. Fabvier sjelf är i stor penningbrist, så att de officerare som redan äro i aktivitet hafva att fordra sin sold för flere månader. Detta är äfven en stor orsak hvarför han ej törs engagera flera. Här vistas som jag flere tyskar, fransmän etc. som hafva ingen betalning. De voro här före mig; de hafva ätit upp hvad de medhade, så att nu riskera de stackarne att krevera af hunger. Min lycka är att bland utlänningarne här i Grekland är äfven en svensk, en finne vid namn Myhrberg*, en ganska dugtig pojke, som genom sitt tappra uppförande vid Curisto der frälsade lifvet på kavalleri-chefen, och der han ensamt utmärkte sig, då alla andra på nygrekiskt vis vände ryggen till. Min lycka är att han är öfverstens gunstling, att han är en bra karl, att vi äro landsmän, och att vi blifvit ganska goda vänner. Öfversten är sysselsatt att befästa ett berg till tillflykt i händelse turkarne skulle komma, men det vissa är att han sjelf alldeles icke tror på någon möjlighet af framgång, utan att befästningen endast göres för att försvara sig en kort tid, och derefter gifva Grekland på båten och återvända till Europa — så tro de som äro väl underrättade.“

* August Maximilian Myhrberg, född 1799, död 1867, efter en mycket skiftande lefnad, egnad äfven åt frihetskrigen i Polen och Spanien.

Dessförinnan hade dock en ny batalj levererats, hvarom vi anföra några detaljer ur ett bref, skrifvet af C. till samma anförvandt dateradt Toulon uti Quarantaine den 16 December 1826.

“Den 18 och 20 augusti bevistade jag bataljen vid Athén som volontär med geväret på axeln, jag kan ej neka att blodet lopp fortare i mina ådror vid denna första batalj; vi blefvo slagna och retirerade hufvudstupa samma väg vi voro komna. Fabviers corps d. v. s. greker spridde sig åt alla håll; det så kallade heliga kompaniet, deruti jag var, och som bestod af alla eüropéer, var skickadt öfverallt der det var fråga om att uträtta någonting. Detta kompani var sammansatt af alla nationer, och af alla möjliga slag; det hederligaste folket voro fyllhundarne. Du kan tänka hvad jag led att vara förblandad med detta nedriga pack. Också så snart reträtten var verkställd, och Fabviers corps var öfverkommen till Salomina, skilde jag mig från detta sällskap, som blott var formèradt för den kampagnen. Och då öfversten derefter var för svag att uträtta någonting och jag hade fullkomlig erfarenhet om sakernas ställning, inlemnade jag min dimission snart derefter åt öfverste Fabvier, hvilken gaf mig den på ett ganska artigt sätt, åtföljd af ett handbref *tout à fait complaisante*.”

Efter denna sakernas ordning och då ingen ära var att inlägga hos en degraderad nation, begaf sig C. efter uppehåll här och der på olika orter till Tripoli, der han anställdes som privatsekreterare hos svenske generalkonsuln derstädes Jakob Gråberg af Hemsö. Denne hade visserligen en fördom att emottaga den unge C. i sådan egenskap, ty, som han utlät sig till en person af facket, “C. är älskvärd och ridderlig — men obemedlad — och jag har sjelf tvänne oförsörjda döttrar“. Icke förty installerades han i funktionen och familjen, och blef snart der upptagen och ansedd som en son. Och oakadt de berättigade faderliga skrupler Gråberg hade med hänsyn till tvänne förtjusande döttrar, hindrade icke C:s installering den yngsta att göra

ett lysande gifte med en riksgrefve, hvaremot den äldsta af outhärdade anledningar förblef ogift. Vistelsen i Tripoli var också för C. särdeles angenäm och en oas i öknen efter utståndna mödor. Sedan Gråberg blifvit rappellerad och tillika med familj begifvit sig till Livorno qvarstannade dock C. något öfver ett års tid i Tripoli. Ehuru med stor saknad efter denne sin välgörare och hans älskvärda familj, öfverlemnade sig icke C. efter deras afresa åt endast känslotjutelser, hans energiska själ behöfde näring och hans tillvaro verksamhet. Generalkonsul Gråbergs rikhaltiga bibliotek hade redan i början af deras bekantskap stått honom till buds, ett tillfälle som Crusenstolpe icke försummade begagna sig af. Den högt bildade förmannens samtal* i förening med nyssnämnde förhållande inverkade också fördelaktigt på den unge svenskens intellektuella utveckling, hvars håg, riktning och mindre fantasirika än kontemplativa natur låg åt det vetenskapliga området. Bland annat studerade han flitigt Montesquieu, hvilket framgår af hans efterlemnade anteckningar. "Jag har, säger han deri, efter genomläsandet af *L'esprit des lois* af *Montesquieu*, haft djerfheten på papperet göra några anmärkningar mot ett och annat ställe af detta förträffliga arbete, särskildt då jag studerat XXIV boken kapitlet VII, detta sistnämnda som bär titeln: *Des lois de perfection sous la Religion.*" Häraf tror man sig spåra första upprinnelsen till hans öfversättning af koranen, till hvilket arbete vi längre fram skola återkomma.

För klarsynt för det ringaste lutande hvarken till fromleri eller fanatism, kände Crusenstolpe i sin själ en

*Jakob Gråberg af Hemsö var född i Hemsö socken på Gotland 1776, i ungdomsåren sjöman, svensk vice konsul i Genua 1811, konsul i Tanger 1815, svensk generalkonsul i Tripolis 1823, entledigad 1828; sedermera bosatt i Florens, der han af storhertigen af Toscana utnämndes till kammarherre och öfverbibliotekarie vid Pittiska biblioteket; ledamot af Vetenskaps- och Vitterhetsakademierna i Stockholm samt medlem af mer än sjutio utländska akademier och lärda sällskap. Har författat en mängd historiska och statistiska skrifter, dels på modersmålet, dels på italienska.

grundton af varm och sann religiös känsla, hvilken af fast öfvertygelse aldrig upphörde att ljuda förrän med sista andedraget af hans lif. Ett vetenskapligt forskande på flere språk och i flere länder, särskildt beträffande de religiösa bekännelserna, blef därför för honom af stort intresse. Men utan att ensidigt fördjupa sig deri, hade han både sinne och omdöme för hvad som tilldrog sig på den ort han vistades. Sålunda skrifer han i sin dagbok (1827) om Tripoli:

“Det som här i synnerhet är skadligt för alla, men mest för främlingar, är den betydliga omvexling af klimat under hvarje dygn, som man här erfar hela året igenom. Ibland är det dagar, då termometern om morgonen visar 12 à 14 grader, stiger vidare, så att han midt på dagen är emot 20, och emot qvällen åter 14, hvartill kommer luftens fuktighet vid vissa vindar jemte det att allt utomhus är vått, som om det fölle regn. Araberna föra ett enkelt lefnadssätt och praktisera särdeles principen *il dolce far niente*. Man kan se dem hela dagarne sitta med benen i kors eller ligga på marken, utan att företaga sig det ringaste göromål, utan att förändra plats för annat än tillfredsställandet af de allra oundgängligaste vilkoren för att kunna lefva. Deras föda är tarflig, de äta merendels en rätt, kallad *kuskusu*, lagad af en sorts gryn, kött och hårdkokta ägg, hvilket allt är tillbörligen beströdt med peppar. Denna rätt, väl lagad, är temligen välsmakande, men mycket mäktig, och älskas af infödingarne. För att hafva råd att bestå sig denna föda fordras ibland ett slags välstånd. Det sämre folket lefver bara på säd eller korn, som de endast rosta litet vid eld och äta sedan utan vidare tillagning. För öfrigt är dadelträdet för dem en välgerning, dess frukt tjenar dem till föda, och af dess saft bereda de en berusande dryck; af dess grenar och blad göra de sig kojor. Araberna älska att äta mycket peppar, så att de icke allenast dermed beströ sin mat, utan när växten ännu är på sin qvist, så äta de den helt rå utan att dermed skada sig, under det andra

deraf skulle blifva uppbrända. Mohameds lag förbjuder dem vindrickande, det fattigare folket som ej har råd att bryta mot denna lag, rusar sig med en dryck, den de kalla *Cackbir*, som är dadelträdet's saft, den de tappa af, som hos oss björklake. Denna saft är sötsmakande, men tyckes mig fadd; den är äfven mycket stark, och araberna berusa sig gerna af den. För öfrigt är det ganska få bland dem som neka att dricka ett glas vin då det bjudes dem och aldrig har jag sett menniskor tåla så mycket som fallet varit här. Jag har sett dem som kunnat sätta en rom-butelj för munnen och tömma den i en klunk, och som varit färdiga att börja med en ny, utan att der märktes någon rubbning i idéerna. Paschan föregår dem med godt exempel, liksom hans söner och döttrar, hvilka fylla sig med champagne, vin och rom alla aftnar, så att riktiga orgier bedrifvas på Baschiska slottet.“

Vidare förekommer i anteckningarna om paschans krigföringsätt: “När paschan vill göra krig kallar han till sig alla beduiner som bo uti byarne omkring Tripoli. Dessa äro indelade i stammar, styrda hvar och en af en Scheik. Paschan ger ordres åt scheiken att komma till honom med allt sitt underlydande manskap, och så vida denne ej är i uppror mot honom (i sådant fall skyndar han sig att förena sig uppe i bergen med paschans fiender) måste han lyda. På dessa tåg måste hvarje karl bestå sig allting, så väl mat och dryck som krut och kulor. Paschan gifver dem intet; allt hvad de kunna rövva åt sig af får och getter och matvaror få de behålla, men kameler, hästar och slafvar äro uteslutande paschans egendom så snart de blifvit tagna. Dessa beduiner äro sjelfva egare af sina hästar, men de, hvarmed kavalleriet är monteradt, tillhöra paschan, så att, ehuru hvarje karl får bruka och ega sin häst i sin trädgård i beduinquarteren omkring Tripoli och följaktligen är tvungen att föda den, så låter paschan då och då hålla revy med hästarne, och den som då illa underhållit sin, blir straffad med bastonad.“

Om kvinnans ställning derstädes läses följande: "Frun-
timren hållas ganska strängt som i alla mohamedanska
länder; när de visa sig på gatorna, äro de alldeles betäckta
och insvepta i ett sorts täcke, kallad *barukan*, af ull och
bomullsväfnad. Endast en liten öppning är lemnad för ett
öga, för att kunna vägleda sig, på fötterna bära de tofflor
af åtskilliga färger eller en sorts saffiansstöflar. Strumpor
bruka blott förnämt manfolk, fruntimmer aldrig, karlarne
bära en lång toga, ett par vida turkiska byxor, hvita, blå,
röda, gula o. d., omkring midjan en gördel mer eller mindre
rikt ornerad. Allmänt nyttjas en *bournous*, en sorts släng-
kappa med capuchong, väfd af silke och ylle, ett särdeles
fint och vackert hvitt tyg; de förnäma bära dessa bournous
oändligt fina, så att de kunna i pris uppgå till mellan 10
och 20 spanska piastrar. Denna bournous lägga de aldrig
af sig hvarken i fria luften eller i rum. De, som ej hafva
råd bestå sig bournous, hafva likväl alltid barukan, som
äfvén tjenar dem mot kölden. De förnäma nyttja den som
kappa oberäknadt bournousen. På gatorna gå de alltid
insvepta i dessa barukaner, som de kasta om sig, så att den
betäcker hakan, viras om turbanen eller röda mössan och
faller sedan ner rundtomkring i draperier. För ett ovandt
öga är det besynnerligt att ej se andra än dessa insvepta
spöken, fruntimren isynnerhet se ej ut som menniskor."

Om Crusenstolpe hade att utstå många svårigheter i
afseende på utkomst och befordring under tre fjerdedelar
af sin lefnad, hade han deremot en ovanlig tur att vinna
personers sympatier och välvilja. Gråbergs efterträdare,
generalkonsul Hahr och dennes fru hade äfvén i sitt hus
upptagit honom som medlem och vän, hvilket framgår af
hans varma erkännande, antecknad i hans dagbok, då han
lemnad Tripoli för att öfverresa till Italien. "Med hjertat
brinnande af tacksamhet — skrifver han — lemnade jag
detta ställe (Tripoli), der jag under mer än 2:ne års tid
städse njutit de mest smickrande prof af utländska vänners
godhet, och der jag af båda mina landsmän, först Gråberg

sedan Hahr, emottagit ordentliga välgärningar, dem jag väl kunnat emottaga utan skrupler, ty de hafva erbjudits med vänskap och högaktning, såsom mellan far och son. såsom mellan bröder“. Ett bref från Hahr, hvilket vi återgifva i öfversättning från franskan, torde därför här vara på sin plats.

“Skiljsmessans ödesdigra stund är inne. Ni måste resa, min käre vän, och jag nödgas säga Eder ett farväl som kommer att för lång tid lägga ett långt afstånd emellan oss. Helt visst fins det ej något känsligt hjerta som ej förmår känna hvad förlusten af en verklig vän innebär, men då det gäller att förlora en vän, en värderad kamrat och den siste landsmannen på en sådan plats som denna, får man till oeh med ursäkta den tår som tränger sig fram.

I det jag respekterar och gillar det beslut som aflägsnar Er härifrån, min bäste Crusenstolpe, har jag endast att önska Er en lycklig resa och anförtro Er i den högste ledarens händer, hvilken, som jag hoppas, ej skall underlåta att i sinom tid sätta Er i skydd för ödets motigheter, efter alla de stormar och vexlingar, hvarmed Eder erfarenhet riktats. Då jag nu säger Eder farväl är det mig en glädje att för Eder få uttrycka hela den aktning jag känner för Eder uppriktiga och rättframma karakter, Edert förträffliga hjerta och ädla uppförande, egenskaper som gifvit Eder så mycken rättighet till en utmärkt och allmän högaktning och till mer än en enda väns saknad. Tro mig, att, svensk som jag är i likhet med Er, min bäste vän, då jag såg den välvilja, aktning och vänskap hvarmed alla mina embetsbröder bemötte mig, så har jag känt mig stolt och jag beder Eder att väl förvara dessa dyrbara papper, som äro lika många pålitliga intyg öfver Edra goda egenskaper för Eder vördnadsvärde far, för Eder konung och Edert fädernesland, för hvilka Ni önskar att lefva och dö.

Farväl således, min bäste vän! Må Gud beskydda och välsigna Er! Må äran, religionen och nyttig sysselsättning hädanefter såsom hittills vara Eder ledstjerna

och Ni skall snart se skingrade de moln som betäcka framtiden.

Glöm aldrig Edra vänner på den landsförvisningsort, som Ni är nog lycklig att få lemna, räkna på dem, åtnin-stone på Eder tillgifne vän.

Adolf Hahr.“

I sällskap med denne sin beskyddare och vän samt en herr Cronius (svensk) fick C. tillfälle att göra en resa till Italien. Efter att hafva besökt Livorno och staden Pisa, der det märkvärdiga tornet ej förglömdes, vistades han någon tid vid baden i Lucca, der eliten af olika länders celebriteter vistades, ty ankomsten dit inträffade under bad-saisonen, hade C. äran att göra bekantskap med svenske ministern i Italien, kommendör Lagersvärd, en på sin tid utmärkt man, hvilken fylde sin plats som representant för vårt land på ett sätt som haft sitt erkännande så väl af landsmän som utländingar. Denna bekantskap var för C. icke blott angenäm men nyttig. Sedan han äfven blifvit förestäld för minister Lagerswärds älskvärda fru blef han i deras hus upptagen och väl sedd under deras vistelse i Florens, der L. om vintrarne hade sitt residens. Genom dennes försorg och förmånen af att få vid alla tillfällen vara hans följeslagare, skärptes C:s af naturen skarpa omdöme så väl i ett som annat afseende med iakttagelser af hvad han upplefvat i denna blommornas stad. Icke blott märkvärdigheter besågos dervid, likasom förtjusande, omgifvande nejder. Crusenstolpe blef äfven genom L:s bemedling införd i den högsta societeten. Derigenom fick han äfven tillfälle att med vår minister blifva förestäld regerande storhertigen och dennes familj, hvilket hade till följd invitation till tvänne hofbaler under karnevalen. En anekdot från en af dem torde kanske icke misstyckas; vi förbigå saklöst namnen på ministrar, prinsar, lorder, com-tesser, markisinnor etc. etc., upptecknade i hans balminnen, och fästa oss endast vid det lustiga i situationen. Jag hade — skrifver han — blifvit presenterad för det bästa

som fanns af unga damer i societeten, hvarför jag blifvit en outtröttlig dansör på dessa baler, der det till och med händt mig en oväntad ära, den nämligen att utgöra en af de fyra kavaljererna uti regerande storhertiginnans Quadrille och än mer att just blifva hennes vis-à-vis. Jag hastar dock förklara att denna utmärkelse endast var en ren tillfällighet, ty jag hade uppbjudit till quadrillen en rysk grefvinna och hon blef inbjuden af ceremonimästaren att dansa vis à vis prinsessan; af sådan anledning måste hennes kavaljer följa henne. Under afvaktan härpå fann jag min belägenhet så kuriös och jag erfor så stridiga känslor att jag fick använda styrka för att bibehålla själfbeherskning, hvilket dock lyckades mig.“

Men ehuru denna furstliga nåd kunde för Crusenstolpe vara ytterst angenäm äfvensom införandet i den högsta societeten, fanns der en annan cirkel af icke mindre utan tvärtom vida mer betydelse och af större utveckling för hans sjäslif. Det heter i hans anteckningar härom: “Utom den ofvan nämnda societeten, har jag äfven haft äran blifva förestäld i en annan icke mindre intressant cirkel, sammansatt af illustra personer, som, nedstigna från den världsliga maktens tinnar, i privatlivets lugn beskyddade och uppodla literatur och skön konst. F. d. konungen af Holland Louis, grefve de S:t Leu, hans äldste son prins Napoléon, gift med prinsessan Charlotte, dotter af Josephe (f. d. konung af Spanien) och grefvinnan de Surveiller, Josephes gemål, syster till vår drottning (Desideria) äro de personer af kejsar Napoléons familj som få beständigt lefva i Florens under de toscanska lagarna. Grefve de S:t Leu har köpt ett palats i Florens. Han bebor det tillsammans med sin son och dennes unga gemål. Grefve de S:t Leus salonger äro uppfyllda med literatörer och de sköna konsternas idkare, hvilka samtala och underhålla sig helt otvunget med sitt höga värdfolk. För öfrigt är hvar och en person, naturligtvis presenterad, lika väl sedd och upptagen på dessa soiréer, hvarest grefve S:t Leu bemöter

alla med den största vänlighet. Det är det enda sätt att komma i beröring med denna familj, som helt och hållet dragit sig ur världen; man såg den aldrig annat än på promenaden och teatern. Oaktadt det icke hos grefve S:t Leu herrskar någon utomordentlig lyx, bär allting icke desto mindre prägel af en viss storhet och ehuru ingen af familjen gör anspråk på någon öfverdrifven ödmjukhet af de tillstädesvarande, påminna sig dessa gerna den höga ställning dessa personer en gång intagit, och lämpa därför *sitt* sätt efter sådana förhållanden, hvilket ger dessa soiréer en viss prägel af hofcirkel. Man kan söka öfverallt, och man skall sällan finna personer af en så fullkomlig älsk-värdhet, som hos prins Napoléon och hans unga gemål Charlotte. Prinsessan har en utmärkt talang att rita och gravera, och hon visar utan svårighet sina vackra arbeten för personer i hennes svärfars societet äfvensom hos henne sjelf och rätt ofta gör hon deraf presenter, med ett behag och en godhet som äro henne så naturliga. Hennes gemål är en ung man, utomordentligt angenäm, som fångslar allas hjertan, som se honom. Och då han fått en vårdad uppfostran, är han också i besittning af stora kunskaper, hvaraf i tryck äfven utkommit ett arbete“.

Det kan af ofvanstående utdrag synas som om Crusénstolpes lif under denna tid endast omvexlade af förströelser, men oafsedt de språkstudier han redan under vistelsen i Tripoli egnat sig åt och hvilket framgår af hans anteckningar skrifna på olika språk, låg dock ett tärande bekymmer i hans inre för framtida utkomst. Inseende att en befattning som privatsekreterare icke var hvarken inbringande eller utmärkande, låg han i underhandlingar med personer i hemlandet om utverkande af någon befattning. Detta gick emellertid trögt och hade kanske icke heller varit så lätt att bestämma då han måste slå in på en helt ny bana motsatt till den han förut beträddt, om icke med hans ovanligt rika naturanlag också följt det, att med snabbhet uppfatta och med lätthet kunna sätta sig in i alla

förhållanden. Efter några månaders uppehåll i Florens utverkades åt honom en befattning såsom attaché vid svenska legationen i Rio Janeiro, och med denna började C. att åter inträda i aktiv tjänstgöring. I anledning af den nära släktförbindelsen emellan kejsaren af Brasilien och vår konungafamilj hade man från Stockholm sändt såsom ministeriel chargé d'affaires för ärendena kanslirådet Anckarloo, hvilken således blef Crusenstolpes chef. Under sin vistelse i Brasilien försummade C. hvarken tjensteåligganden eller studier af landets så väl politiska, sociala som kulturhistoriska ståndpunkt. Ty oaktadt han fullföljer sina i tvänne häften skrifna dagböcker, har han från denna tid upptecknat på franska iakttagelser i en särskild folio-volym med öfverskrift: *Quelques Souvenirs de Brésil l'année 1831*. Den icke minst märkliga tilldragelsen under C:s ettåriga uppehåll i Rio Janeiro var utbrottet af revolutionen samma år. Han skrifver derom med brådskande stil:

“Kl. 9 om morgonen den 7 april.

“Revolutionen är utbruten i natt. Kejsaren har abdikerat och befinner sig i detta ögonblick med sin gemål ombord på ett engelskt lineskepp. Ännu vet man ingenting mer. Abdikeringen är till förmån för kejserliga prinsen. Allt är för ögonblicket lugnt i staden. Efter mord, röfvande, och gräsligheter af alla slag, som föregingo dagarne före abdikeringen, har en djup stiltje inträffat. Men hvem vågar väl förtro sig till detta yttre lugn. Åtminstone hör icke jag till dem, som tro och säga att allt är härmed slut och allting skall gå väl. Tvärtom är just nu dörren öppnad till alla möjliga våldsamerheter och en fullkomlig anarki:“

Att Crusenstolpe icke heller deri misstog sig, känner man af händelsernas gång efter revolutionen. För öfrigt meddela vi följande utdrag, målande i afseende på lifvet och sederna i Rio:

“Brasilianarnes hufvudsakliga nöjen — skrifver Crusenstolpe — äro dans, musik och bland de förnämre klasserna äfven höga spel. De hafva ärft af portugiserna, men ännu

mer som jag tror af sina afrikanska slafvar, sin smak för de slags skådespel som äro glänsande och bullrande. Vid alla deras nationalhögtider, lika väl som vid deras kyrkofester, hafva fyrverkerier och illuminationer, som under stundom räcka ända till tre dagar å rad, blifvit outhärliga, och det förekommer ingen än så liten familjefest, på hvilken man icke uppsänder en stor mängd raketer. Rio de Janeiro eger en temligen vacker teater, som på sin tid hade ett italienskt operasällskap. Der fanns emellertid äfven en dramatisk trupp, sammansatt af brasilianare. Hela personalen vid operan och baletten var ett arf från portugisiska hofvet, som medfört den från Lissabon år 1808. Bland sångarne fans det tre af dessa olyckliga, som äro hvarken karl eller fruntimmer; jag har aldrig i mitt lif sett tre större individer, det var tre jättar.

Största delen af de brasilianska plägsederna äro för öfrigt helt naturligt af portugisiskt ursprung. Deribland fans en som förekom mig i högsta grad absurd. Jag vill påminna mig att det var i februari månad vid slutet af karnevalen. Jag stod just i begrepp att gå ut, då min tjänare rådde mig att stanna hemma, emedan på den dagen började ett slags saturnal, som man på portugisiska kallar för *Intrudo*. Jag frågade, hvad det ville säga, då negren, i stället ör att svara, visade på en förbigående, i hvars ansigte man kastade ett glas vatten under alla de kringståendes högljudda skratt-salfvor. I samma ögonblick kom en liten negergosse och räckte fram en korg, fylld med små ihåliga mycket tunna vaxkolor, vackert målade i rödt, gult, grönt o. s. v. De voro fyllda med vatten och man köpte dem för att kasta dem i ansigtet på den förste man träffade på. Jag kände mig ej hågad att spela en roll i denna fars, och stod och betraktade från husets balkong de egendomliga uppträden, som uppfördes på gatan, då några goda grannar skyndade fram för att bekriga mig; under sådant förhållande blef det ju nödvändigt att försvara sig, och alla negerpojkar, vi kunde få tag i, blefvo plundrade på innehållet i

sina korgar, med den påföljd att vi två timmar derefter befunno oss på ett alldeles öfversvämmadt slagfält, våta in på bara kroppen. Den som är tvungen att bege sig ut på gatan under de tre dagar dessa saturnalier vara, är icke endast utsatt för vaxkulorna: invid husen riskerar han ofta att få hela ämbar med vatten öfver sig från fönstren och om äfven folk comme il faut ösa ut rosenvatten så är det icke alltid sagdt att man befinner sig under sådana personers fönster. Detta bruk är vidunderligt, men efter som det nu en gång är fast rotadt göra främlingar klokt uti att underkasta sig detsamma och taga seden sådan den är, samt stanna lugnt inne i sitt hem under den tid denna intrudo pågår. En engelsman, som var af annan åsigt och som med ett piskrapp visade sin erkänsla för den vattenkula han fått sig i ansigtet, hade så när på fläcken blifvit nedstucken af pöbeln.

Jag har sällan haft tillfälle att se brasilianarne i några samqväm. I allmänhet taladt pläga de endast föga utgånge med främlingar. Före revolutionen fans det endast helt få familjer, som gäfvo soiréer dit dessa hade tillträde, och efter denna tid kom något sådant icke alls vidare i fråga. Deras samqväm sakna ännu den frihet, som herskar i våra, och tryckas mycket af en ceremonios stil. Om uti det hus, der man håller mottagningar, det finnes två rum till gästernas disposition, så kan man vara säker om att finna herrarna sitta och spela i det ena och damerna sitta och se på hvarandra i det andra. Det är först, då dansen börjar, som man ser de båda könen tillsammans, och alla människor äro då mera upptagna med att öfvertänka de vackra pas man ämnar göra än med att underhålla konversationen. Måhända har man dock icke så orätt i Brasilien: huru många dumheter sägas icke vid sådana tillfällen i Europas fashionabla sällskapskretsar.

Vänskapsbesöken mellan brasilianska familjer försiggå efter ett visst ceremoniel. Man skyndar icke att kasta sig i armarna på hvarandra. Man närmar sig hvarandra med

afnätta steg. Man gör upprepade reverenser. Man sätter sig ej, förrän man blifvit anmodad göra det och man förblir fastväxt på sin stol, ända tills någon af sällskapet, herre eller dam, ställer sig midt i rummet för att sjunga eller knäppa på en guitarr. I mån som vissa favoritmelodier stämmas upp, börjar samlingen få lif, der är icke mer orörliga bildstoder utan lefnadslustiga qvinnor och män, som med eldighet utföra sina nationaldanser.

Familjerna äro oftast talrika. Ett halft dussin bröder och systrar hör till det vanliga, och det är icke synnerligen sällsynt att påträffa hela dussinet fullt. På söndagar och högtidsdagar ser man gatorna i Rio de Janeiro genomkorsade i alla riktningar af långa rader fruntimmer. De tillhöra familjer af medelklassen, som gå för att höra messan eller äro ute för att promenera och aflägga besök hos hvarandra. Vid dessa promenader iakttagas ett slags ceremoniel. Den yngsta dottern marscherar nämligen i spetsen, derefter följa hennes systrar en och en i förhållande till deras ålder, derpå kommer mamma sjelf och allra sist högtidsklädda slafvinnor, bärande i armarna i *piccioli figlinolini*.

Ett af de förnämsta nöjena för det täcka könet i Rio de Janeiro äro månskenspromenaderna. En vacker månskens-afton är också i sanning guddomlig i Rio. För att njuta här af slå sig de unga damerna från flera familjer tillhoppa och gå ut allesammans att promenera under flera timmars tid. Under denna tid äro gatorna lifliga till långt fram på natten och de öppna husportarne framställa öfver allt en tafla af familjer, som sitta och prata och skämta i det milda skenet af denna välgörande himlakropp, som är alla älskandes trogna vän. Man påstår; att de brasilianska damerna äro mycket känslofulla och hafva lätt för att fatta eld. Jag anser dem vara okonstlade, och törhända har deras naivité någon gång blifvit orätt tolkad. För öfrigt känner jag ingenting af egen erfarenhet, och jag har alltid

varit ytterst misstrogen, då andra hafva för mig skrytsamt berättat om sina bedrifter på Amors område.

Under veckans arbetsdagar stanna qvinnorna inestängda i sina hem med armarna i kors, omgifna af sina slafvinnor, som förrätta alla hushållsbestyren. Deras enda sysselsättning dagen i ända består uti att sitta vid ett öppet fönster och se på de förbigående. Man ser dem alltid väl klädda i hufvudet; de använda den största omsorg på att väl ordna sitt hår och pryda det med blommor. De unga herrarne i Rio föra ett ej mindre sysslolöst, ehuru, om man så vill, mera tröttande lif, ty de företaga ingenting annat från morgon till qväll än att promenera i eleganta dragter.

Brasilianskorna hafva temligen vackra drag, men deras hy saknar färg. Till och med barnen äro i detta land beröfvade denna lifliga färg, som i Europa gifver dem ett så friskt utseende, och äro bleka, bruna eller svarta, allt efter deras ursprung. Barnen få i första rummet lära sig att dansa, för det andra att kläda sig väl och det är först sedan man börjar låta dem inhemta någonting nyttigt såsom en slags efter rätt.“

Sedan Anckarloo (1832) begärt och erhållit sin rappel, och då icke Sverige efter revolutionen i Rio Janeiro hade några intressen att der vidare bevaka, måste äfven Crusenstolpe se sig om efter employ på annat håll. I samråd med denne sin förre chef och utrustad med goda rekommendationer af honom beslöt han sig för att efter 7 års frånvaro från Sverige der åter göra ett besök för underhandlingar om en annan plats. För sådan afsigt steg han i december månad ombord på svenska fregatten Chapman, förd af kömmendörkapten Lagerberg, hvilken haft godheten erbjuda sin landsman fri öfverfart. Enligt Crusenstolpes journal upptog resan från Bahia (dit han anlände från Rio den 24 december, sjelfva julaftonen) till Känso karantäninrättning vid Göteborg, dit han ankom den 26 februari, en längd af tvänne månader. För vår tid med dess lätta och snabba kommunikationer låter denna färd som en saga och likväl

är den öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Dock bör anmärkas att karantäner här och hvar måste intagas i anledning af kolerans utbrott på flera ställen man passerade, förutom inväntande af väder och vind. För Crusenstolpe, som aldrig varit någon sjöhjelte, utan tvärtom jemmerligen plågats af det våta elementets inverkan, blef ej heller denna färd en lustresa. Också är det af fullaste hjertats tack-samhet han utbrister vid åsynen af svenska kusten: "O min älskade fosterjord, jag har skådat dig som en punkt, i det fjerran blå, men det är dock *du*, välsignad vare den stund jag dig återsåg." Icke mindre upprörande blef för honom återseendet af såväl hans födelsestad Jönköping som hans 75-årige fader, ännu, alltid bosatt derstädes, dit han nu styrt kosan. Uppehållet der blef dock ganska kort, ty medelst negociationer från många håll hade han erhållit en ny befattning såsom sekreterare vid svenska generalkonsulatet i Tanger, hvars chefskap då bestreds af generalkonsul Ehrenhoff, och dit han anlände den 5 november ofvannämnde år.

I glädjen öfver att återfått fast fot med afseende på befattning, erfor Crusenstolpe samma känsla som den, då man efter en lång sjöresas besvärligheter inkommit i den bestända hamnen. För öfrigt finner han, att då man besett *en* stad i Barbariet, har man också sett *alla*. "Tanger", säger han, föreföll mig därför som en gammal bekant, och skilde sig ej från Tripoli uti annat än, att den är ännu miserablare, hvilket vill säga mycket! Folket är äfven härstädes mera fanatiskt, så att europeerna här ej njuta samma frihet och säkerhet, som jag fann rådande på förra stället. Belägenheten i anseende till Europas granskap är deremot mycket behagligare. Obegripligt att detta förhållande ej astadkommit ringaste utveckling i upplysning och civilisation. Innevånarne i Tanger äro mycket mera råa och mindre försigkomna uti de få handarbeten, de företaga, än Tripoliboarne, och de tyckas just sätta sin heder uti att göra kontrasten emellan det 4 timmars aflägsna Europa och deras eget land så stor som möjligt."

Under sin tioåriga vistelse i Tanger upplefde Crusenstolpe der bland andra händelser äfven en jordbäfning. Han skrifver härom: "I går den 13 april 1834 kl. $\frac{1}{4}$ 9 e. m. erforo vi uti Tanger en jordbäfning, som varade omkring 15 sekunder, så stark, att husen rörde sig, dörrar och fönster här och der öppnades, klockor stannade o. s. v. Jag befann mig tillsammans med konsulns familj, hos hvilken prinsen af Hessen-Darmstadt var på visit. Då första hvälfningarne kändes, vägde vi allesammans fram och tillbaka på soffor och stolar, som om vi varit ombord på ett fartyg. Tvänne starka och långvariga stötar efterföljdes af jordens dallring eller liksom vägning från NV till SO, och under hela tiden hördes ett underjordiskt buller, som ännu mera ökades af husens och möblernas knakande. Hela staden var i stor förvirring och förskräckelse. Guvernören lät öppna portarne, och en mängd familjer skyndade sig att söka säkerhet på öppna fältet utom staden. Knapt något hushåll sof den natten i sina vanliga sängar. Af fruktan för en ny jordbäfning inom 24 timmar, hvilket välmenande spåkäringar af begge könen förklarar ofelbart hända, är det flere af konsulsfamiljerna, som både i dag och instundande natt kampera utom staden." — —

Vi öfvergå nu till den viktiga tilldragelsen under Crusenstolpes vistelse i Tanger. Underhandlingar med Barbareskstaterna om tributens afskaffande för svenska fartygs passerande genom deras farvatten hade visserligen länge varit ett önskningsmål, men aldrig med verklig kraft bedrifvits före början af 1840-talet.*

* Eftersom de fleste af våra läsare troligen icke äro i ämnet hemmastadda, anse vi oss böra anföra några historiska notiser. Såsom ett särdeles karakteristiskt exempel nämna vi genast till orientering i frågan, att enligt hvad kanslipresidenten greve Ekeblad den 17 mars 1764 uppgaf uti rådet, hade från och med år 1755 till 1760 utgifvits endast för utlösen af fångar från marockanskt slafveri 93,480 dlr silfvermynt, eller 131,160 rdr specie.

Redan år 1667, under Karl XI:s förmyndareregering, gjordes försök att ingå fred och vänskapförbindelser med Barbareskstaterna.

Vid dessa transaktioner utvecklade nu Crusenstolpe all den kraft, ihärdighet och arbetsförmåga hvaraf hans energiska natur, synnerligast i fosterländska riktningar, var mäktig. Ty ehuru hans chef, generalkonsul Ehrenhoff, tillskref sig den synliga äran af konventionens genomförande till Sveriges icke blott heder men pekuniära fördel, var det

Detta försök tillgick på följande sätt. Ett svenska kronan tillhörigt fartyg vid namn Phœnix, bemannadt af kronans befäl och manskap, lemnades åt en portugisisk jude, vid namn Henrik Azeveda och några handlande i Stockholm, ibland dem borgmästaren Trotzig. Azeveda erhöll af regeringen en föreskrift, hvaruti han anbefaldes att med fartyget afsegla till Algier, Tunis och Tripoli, söka företräde hos regeringarne i dessa länder och öfverenskomma om handelsförbindelser med dem, hvarvid borde iakttagas tvänne särskilda, uti instruktionen utstakade grunder, hufvudsakligen utgående derpå, att svenskar icke mera finge göras till slafvar uti Barbaresk-staterna. De svenska slafvar, som då kunde finnas uti Barbariet, skulle friköpas; men deras lösen fick icke öfverstiga 300 piaster för hvarje. Enkedrottningen och rådet lemnade kreditiv åt Azeveda, med åtföljande skrivelser till sultanen i Marocko och till de särskilda regeringarna uti Algier, Tunis och Tripoli. Såsom rådgifvare medföljde Nicolaus Eosander, hvilken sedermera blef adlad Liljeroth och slutligen utnämndes till kongl. råd samt kansler för universitet i Pernau; enligt instruktionen borde Azeveda rådgöra med Eosander vid viktiga tillfällen, och den förre tillförsäkrades 20,000 rdr specie, om han lyckades afsluta traktaten, äfven som han befullmäktigades att försälja sin medföljande last. — Sedermera utsändes ifrån Sverige, år 1669, en skeppskapten vid namn Backman, hvilken tjenat på engelska flottan under kriget med Algier. Backman försågs med enahanda instruktioner och kreditiv som Azeveda; men begge dessa expeditioner vunno ej sitt ändamål.

Dels för att hämnas alla rövverier, dels äfven för att inbringa vinst, upprättades under Karl XI:s förmyndareregierung ett hemligt kompani, hvaruti enkedrottningen och rådsherrarne voro aktieegare(!), för att uti Röda hafvet röfva och plundra alla fartyg, som tillhörde Mohameds trosbekännare.

Vid riksdagen år 1723 stadgades en viss afgift på alla inkommande och utgående varor, till bestridande af kostnader för skyddandet af Sveriges handel i Medelhafvet, mot Barbareskernas kapare. Till att förvalta och använda nämnda medel inrättades

i sjelfva verket *sekreteraren*, som dervid icke sparat hvarken tid, möda eller krafter för dess lyckliga framgång. Traktaten mellan Sverige och sultanatet Marocko ratificerades 1845. Till belöning för dervid inlagda förtjenster erhöll Crusenstolpe riddartecknet af Wasa-orden äfvensom det af danska Dannebrogen, ty Danmarks intressen jemte flera

år 1724 konvoj-kommissariatet, hvilket embetsverk förlades till Göteborg. Innan denna institution kom till stånd, uppbyros kollektmedel i kyrkorna, till svenska fångars friköpande från slafveri hos Barbareskerne.

Då Stockholm år 1745 besöktes af ett tripolitanskt sändebud, som af konvoj-kommissariatet skulle bekostas och hemsändas med en fregatt, kallad *Fama*, erfordrade konvoj-kassan ett lån af 84,000 daler S.M. För att kunna få låna denna summa, underhandlade kommissariatet så väl med direktionen för amiralitetspensionkassan, som med handlande uti Stockholm, Göteborg samt åtskilliga andra stapelstäder, men förgäfvos. Slutligen sammanträdde de handlande i Stockholm på kommerskollegii framställning, och förklarade sig villiga att ingå borgen för ett lån till konvoj-kommissariatet af 50,000 daler S.M.; men med vilkor att de öfriga sjö- och stapelstäderna borde gå i borgen för återstoden af lånet, eller 34,000 daler S.M., hvarigenom förlägenheten blef något afhulpen.

För att i hast åskådliggöra, hvilka ofantliga summor utgingo, anföra vi följande tablå:

				Tillsammans	Årligt medeltal.
Till Marocko	Rdr specie	under 85 år	3,255,757: 06.	Omrk.	38,303.
"	Algier	" "	103 " 3,231,399: 46.	"	31,373.
"	Tunis	" "	96 " 1,104,742: 36.	"	11,508.
"	Tripoli	" "	94 " 1,742,021: 34.	"	18,532.

Dessa betydliga summor — anmärker emellertid Kreüger i sitt arbete om Sveriges förhållande till Barbareskstaterna — få likväl ej anses helt och hållet förlorade för Sverige, ty genom det tvång bemälda staters röverier och uppstegrade fordringar pålade åtskilliga af de europeiska folken, hindrades dessa att hålla någon betydligare handelsflotta, hvilket åter befördrade frakthandeln för svenska fartyg. — I alla fall finna våra läsare att tributens afskaffande var en i hög grad vigtig angelägenhet. Ytterligare blott nämnande att den afgift, som 1845 afskaffades, hade år 1803 blifvit, sultanen af Marocko vidkommande, bestämd till 25,000 piaster årligen, upptaga vi nu åter tråden i texten sid. 133.

andra länders voro också i väsentlig mån betryggade genom detta fredswerk. Men om C:s chef (Ehrenhoff) mer underkände än exploiterade med hans förtjenster, funnos deremot andra, hvilka gifvit dem sitt fulla erkännande. Innan vi öfvergå till det cirkulär, som bestyrker ett sådant sakförhållande, vilja vi för ett ögonblick stanna vid en af Crusenstolpes anteckningar om denna för Sverige viktiga konvention (n. b. anteckningar som aldrig varit afsedda för meddelande). Det heter deri: "En stor triumf för mina principer: ett ärofult stöd för mina politiska åsigtter i fråga om Marocko har jag nu att glädja mig öfver. Engelske generalkonsuln har officielt meddelat till regeringen i detta land och till härvarande corps diplomatique, att England ej vidare *tillåter* sultan i Marocko att sända ut kapare emot andra nationers handelsflaggor, det vare sig hvilken som helst. Denna deklARATION har gjorts i anledning af Marockos försök denna sommar att sända ut som fordom på kaperi 2:ne fartyg. Den lokala styrelsen i Laracce lär dock skyndat sig att sända till sjös den färdigrustade korvetten, genast efter det engelska konsulns deklARATION blifvit der tillkännagifven, stödjande sig på redan erhållna ordres, och innan sultan hunnit meddela kontraordres. Ett bättre och kärkomnare bevis för de åsigtters riktighet jag utvecklade i mitt bref till landshöfdingen Hohenhausen den 23 mars 1840 kunde jag aldrig begära. Detta är, utan tvifvel, den viktigaste tilldragelse för oss, som inträffat sedan Tit. Ehrenhoffs hitkomst för snart 20 år sedan, och om han ej skyndsamligen derom meddelar sig med regeringen i Stockholm, hvad skall man då säga om honom? Jag har med egna ögon läst engelska kabinetts de pesch till deras agent här. Ordalagen, uti hvilka denna de pesch uppmanar sultan att afstå från all kurs på främmande maktters handelsflaggor. äro vänliga men särdeles bestämda. Det är begripligt för ett sundt omdöme, att det nit, med hvilka engelska regeringen omfattar sultans säkerhet och välgång, är grundadt på ett rätt begrepp om Englands eget intresse. Detta är

att i dessa farvatten bibehålla *status quo*, så vidt som möjligt att söka förekomma all kollision emellan Marocko och andra makter, som skulle kunna gifva anledning till förvändning att störa lugnet i Gibraltar sund. Utan att nämna denna fästnings beroende för sina lifsmedel på Marocko, som under alla system är detsamma, har England ett fördubbladt intresse uti att se sultan i Marocko i fredliga förhållanden till kristenheten, efter Frankrikes ockupation af *Algier* och efter den riktning verdens kommersiela politik tagit under de sista 10 åren; och sedan Barbareskstaternas system, redan till största delen förstördt af Frankrike, nu dertill är *utdömdt* på goda *materiela* grunder af England, hvarifrån dess beifrare väntade sitt enda stöd, så kan man antaga för gifvet, att det har tagit en ända för evärdliga tider. Sålunda är hvarje timme, som vi *svenskar* hädanefter fortfara att erlægga vår nesliga tribut, en synd, och skall till och med hos vederbörande kallas förräderi mot fäderneslandet. Med vederbörande menar jag för öfrigt dem, som äro i tillfälle att känna sanna förhållandet, och som blott inspirerade af egna intressen, behålla denna kännedom för sig sjelfva, utan att gifva dem del, som sig vederbör.“

I anledning af hvad vi i det föregående yttrat om att C:s chef mindre än många andra personer af facket uppskattade hans nit och arbetskraft, tro vi det vara i sin ordning att framlägga bevis härpå. C. hade under sina resor och korrespondenser i och för tjensten med utländska makters ombud, i anledning af ifrågavarande traktat, äfven formerat bekantskap med engelske vice konsuln Mr Drummond Hay. Han antecknar derom: "24 Oktober 1840. Sedan i början af veckan, har jag lagt åsido mina arabiska studier och min vanliga sysselsättning, för att tienstgöra som engelsk vice konsul till den nyss utnämde vice konsulns ankomst från London. Mr Drummond Hay, engelsk agent och generalkonsul för Marocko, gjorde mig den hedern att enträget bedja mig emottaga denna befattning, och jag villfor hans begäran, sedan jag först anhållit om och fått min egen

chefs tillstånd. Den korrespondens, som försiggick emellan denne senare och den engelske generalkonsuln i ämnet, äfvensom det cirkulär, som passerade till alla härvarande kristna agenter, med tillkännagifvande om mitt interimiska installerande såsom britisk vice konsul, voro för mig särdeles smickrande, isynnerhet det senare, hvaruti hela härvarande konsulers corps behagade yttra sig om mig i sådana termer, att detta dokument, ämnadt till en simpel order, blifvit för mig en verklig heder.“

Det var efter dessa ådagalagda meriter som Crusenstolpe hoppades blifva utnämnd till konsulat-sekretérare på stat i Marocko, hvilken utnämning också sanktionerades af Karl Johan 1842, under C:s vistelse i Sverige sagde år. Han hade icke på 17 år besökt Stockholm och sina anhöriga derstädes, hvarför många förändringar också bland dem inträffat. Hans afresa ifrån Sverige 1825 hade egt rum innan hans äldre broders giftermål med fröken Sophie Palmstruch hunnit försiggå. Han återsåg henne nu som sin broders maka, icke mindre älskvärd än förut, men med en femtonårig dotter vid sin sida. Detta Crusenstolpes uppehåll i svenska hufvudstaden blef hans längsta besök derstädes, ty det belöpte sig till närmare ett år. De arabiska studier hvarmed han under vistelsen i Tanger träget sysselsatt sig, hade företagits i afsigt att dermed öfverflytta på modersmålet mohamedanernas både lag och religionslära, deras Koran. Som vi redan antydt var det ett ställe i Montesquieus *Esprit des lois* som sporrade hans forskningsbegär att i främmande länder och på olika språk studera hvar och ett folks uppfattning af lagarnas tillämpning i både andligt och verldsligt hänseende.

Under detta Crusenstolpes uppehåll i Stockholm, dit han medfört sitt färdigskrifna manuskript till Koran, gick han i författning om bokens tryckande och utgifning, hvilket skedde följande året (1843). Genom detta företag uppstod bland *våra* orientalister mycken ovilja, och skarpa recensioner blefvo häraf följden. De lärda herrarne togo för-

modligen anstöt af att en till deras falang icke hörande vågade falla dem i embetet, ty hela beteendet mot öfversättaren bär tydlig prägel af *jalousie de métier*. I tidskriften Frey infördes efter ett års öfvervägande af professor H. G. Lindgren, hvilken 1829 sjelf utgifvit en tolkning af ett stycke ur Koran, ett försök till att nedergöra Crusenstolpes öfversättning, hvilken recension innefattade icke mindre än 25 anklagelsepunkter, hvilka C. naturligtvis sökte bemöta genom ett genmäle.

Utan att hvarken drista oss eller vilja i något hänseende beträda våra orientalisters heliga jord, anse vi dock den polemik, som nu uppstod, alltför anmärkningsvärd, att icke äfven så långt efteråt något uppmärksammas. Förf. af "Sveriges sköna literatur" yttrar (V, sid. 363) alldeles riktigt att Crusenstolpes Koran-öfversättning var "ej prisad af de lärda". Då emellertid ett dylikt uttalande lätt öfvergår till ett slags "videtur" öfver sjelfva arbetet, hvilket visade sig vara fallet vid Crusenstolpes fränfalle, i de nekrologer, som då egnades honom, skola vi tillse huru pass kompetenta vederbörande voro att i den ifrågavarande recensionen fränkänna hans arbete värde.

Crusenstolpe, hvilken 1843 återvände till sin befattning i Tanger, skickade derifrån per posto sitt på 4 postpappersark tätt skrifna genmäle, deri han punkt för punkt bemöter anfallet med anhållan till redaktionen af tidskriften att, som Lindgrens recension deri fått plats, *hans* svar likaledes deri måtte införas. Uti detta genmäle yttrar Crusenstolpe följande:

"Hvar och en, som i tryck framträder inför allmänheten, måste underkasta sig att blifva bedömd icke blott af den sakkunnige och den opartiske; den half lärde, den hätske, den afundsjuke vill äfven hafva ett ord med i laget. Det var naturligt att Korans öfversättare ej kunde blifva ett undantag från allmän regel. Uti de förhållanden han befann sig hade han näppeligen att påräkna en billig kritik, men han förmodade att den blifvande recensenten äfven under

uttalandet af det minst gynnande omdöme, borde för sin egen skull ådagalägga något bemödande att vilja *synas* rättvis. Hr Lindgren har handlat enligt en annan plan. Förli-tande sig på samningen af ordspråket, att "uti de blindas rike är den enögde kung", tänkte han gifva ett dråpslag, hvarefter den det träffade aldrig mer skulle uppstå. Häruti har han dock svårligen missräknat sig och må alltså tacka blott sig sjelf, om efter detta svaromål dimensionerna af hans lärdomsrykte, åtminstone i den gren här är ifråga, blifva något förminskade i deras opinion, som i saken kunna döma. Öfversättaren skall ej forska i de bevekelsegrunder hvilka föranledt recensenten emot bättre vetande d. v. s. emot hvad han måste veta, äfven med en så beskaffad kunskap, som den han har i ämnet, att så nedsätta det arbete han trott sig kunna recensera, utan unnande honom gerna all den glädje han varit mäktig njuta af detta handlingssätt vill man blott fästa uppmärksamheten på de anmärkningar han efter ett års betänketid gjort, och hvilka det oakadt äro så lumpna, och visa prof på en så förvånande okunnighet att säkert ingen recensent med professors titel vare sig i Frankrike, England eller Tyskland skulle velat blottställa sitt literära anseende genom att framkomma med dylika inför sin publik."

Crusenstolpe öfvergår härefter till vederläggande af de fem och tjugu (anmärkningar) hr L. till honom utdelat och bevisar der grundligt och logiskt recensentens oförmåga i behandlingen af ämnet. Han slutar sin genomförda uppsats med följande ord:

"Öfversättaren har nu punkt för punkt besvarat de anmärkningar recensenten specificerat, och hvar och en med sakkännedom kan således bedöma huruvida de förtjena den plats i den literära tidskriften, som blifvit dem inrymd och hvilken recensenten dock beklagar varit så knapp. Återstår alltså för den förre blott att upprepa sin i förordet till öfversättningen gjorda förklaring att han ej tror sitt arbete vara felfritt, och är långt ifrån att anse det för det bästa,

som i den vägen kunnat åstadkommas. Denna åsigt har ej rubbats af att en recensent uppstått som i de några och tjugu anmärkningar han uppgifvit befunnits hafva haft orätt, ty detta bevisar blott att recensenten ej förstod hvad han recenserade. Skulle denne tycka detta omdöme orättvist, må han då skicka till orientalisterna i Paris *sitt* opus och svaret härpå, öfversättaren vill då ej undandraga sig afgifva det yttrande, som kan befinnas nödigt efter erhållen kunskap om utlåtandet derifrån.“

Hvad kunde väl vara anledningen, ty en sådan måste väl hafva funnits, till prof. Lindgrens lika orättvisa som skarpa kritik öfver ett både teoretiskt och praktiskt flerårigt studium af öfversättaren med afseende på det arabiska folkets troslära? Hade måhända redan då förberedande studier till Salomos Höga Visa utöfvat samma förtrollning på prof. Lindgren, som fordom sirenernas sång på Ulysses? Ty då man sjelf begår blunder på blunder och dertill gör sig döf och blind för en anfallen persons appell till blott en *rättvis kritik*, måste ett sådant förfarande från en höglärds sida hafva haft någon utomordentlig anledning. Om denna berusning omstörtat hela hans orientaliska lärdomsbyggnad, då, säga vi med öfvertygelsens värme, att prof. Lindgren varit otillräknelig och mera värd deltagande än klander. Men, invänder kanske någon: denna parallel haltar, ty Crusenstolpes koran-öfversättning utkom 1843 och öfverflyttandet från ebreiskan af Lindgrens "Jungfrun från Salem eller Höga Visan", först 1875. Än sedan? Använde icke Salomo *tretton* år på uppbyggandet af sin herrlighets tempel, ett konstverk, som väckt både samtids och efterverlds beundran — hvarför skulle icke professor Lindgren behöft öfver *trettio* till förherrligande af sitt opus, dock tyvärr utan samma lysande resultat, som fallet var med templet — ett förhållande hvilket nogsamnt framgår af nedanstående anmärkningar*.

* I Svensk tidskrift för litteratur (sista häftet 1875) heter det nämligen, bland andra liknande artigheter, att prof. Lindgren, såsom

Hvarför Crusenstolpe nekades att få infördt sitt för-svar i tidskriften Frey är en ordenshemlighet emellan professorerna Tornberg och Lindgren, hvilken hvarken varit eller blifvit utredd. Ännu finnes i behåll såväl i uppsats

öfversättare af Höga Visan "gått till sitt värf med en öfverlägsenhet. i jemförelse med hvilken alla, som före honom tolkat densamma, äfven de mest förtjenstfulle bland dem, få finna sig i att taga sig ut rätt och slätt såsom stympare. Detta — fortsätter granskaren — säga vi på den bästa auktoritet, en sådan för hvilken vi våga tro att öfvers. sjelf måste böja sig. Det är nämligen ingen mer och ingen mindre än han sjelf. Hvarför skulle vi icke hålla honom räkning för hans öppenhet! Man döme sjelf! Under det att en Delitzsch begynner sin kommentar (Leipzig 1875) med följande bekännelse: "Das Hohelied ist das allerschwierigste Buch des A. T."; under det att en Rénan i företalet till sin *Etude sur le Cantique des Cantiques* (Paris 1860), angående det sätt hvarpå han trott sig böra tolka mer än ett ställe i originalet, utbrister: "J'ai donné l'explication qui m'a paru la plus vraisemblable; mais on serait présomptueux à parler de certitude quand il s'agit de morceaux aussi obscurs", angifver vår öfversättare på följande karakteristiska sätt sin ställning till den uppgift, som förelåg honom: "den största, ja! jag ville säga enda svårigheten i diktens öfversättande och förklarande ligger i dialogens rätta fördelning och de olika scenernas rätta anordning."

"Förmodligen — tillägger granskaren — är det denna känsla af egen öfverlägsenhet man har att tacka för, att öfversättaren vid behandlingen af sitt original tillät sig en mängd friheter, som hos hvar och en annan skulle hafva ansetts i hög grad komprometterande. Man vet icke -- och detta så mycket mindre som öfversättaren i sitt företal uttryckligen omnämner det "mångåriga begrundande", som föregått utgifvandet af hans arbete, och som annars förlåtligt nog lätt kunnat undgå läsarens uppmärksamhet — man vet icke, om man skall töras tro sina egna ögon, då man t. ex. på ett par ställen i öfversättningen finner hela versled af originalet utan vidare förbigångna." — I allmänhet tillämpar granskaren på Lindgrens tolkning, hvad Delitzsch säger om den judiske teologen Grätz' försök i samma väg: "Dieses Hohelied ist freilich nicht von Salomo, aber auch nicht in der syrisch-macedonischen Zeit, sondern im 19 Jahrh. der gewöhnlichen Zeitrechnung in Breslau gedichtet."

Lindgren svarade i tidskriftens följande årgång, men mycket matt, skjutande skulden på *sättaren* och för öfrigt föresläende sin kritiker enskild korrespondens i ämnet!

som breffform C:s begäran till Tornberg i fråga om upprättelse i nämnda tidskrift. Men utan gehör från trettio-mannarådet*, professor Tornberg deri inbegripen, vägrades *en* man mot så många allt sjelfförsvar.**

Indignerad öfver det "kältringssystem", som i Sverige i många afseenden gjort sig gällande i så väl literära som politiska frågor, var det både första och sista gången C.

* Tidskriften Freys namngifna redaktion utgiordes af ett trettio-tal författare.

** Omkring trettio år senare drabbades emellertid prof. Tornberg af en mycket känbar Nemesis, i det Upsala universitets årskrift för 1876 innehöll en af J. T. Nordling författad recension öfver Tornbergs då utkomna Koran-öfversättning. I denna granskning läser man bland annat följande rader:

"När en professor i österländska språk vid en berömd högskola och dertill en, som redan hunnit egna ett långt lif åt arbete i sin vetenskaps tjänst och särskildt åt sysselsättningen med det arabiska tungomålet, såsom fallet är med professor Tornberg i Lund, slutligen framträder med en öfversättning af det ojemförligt viktigaste af alla de språkliga minnesmärken, hvarpå detta arabiska språk har att bjuda, eger man visserligen rätt att göra sig stora förväntningar och att förutsätta ett verkligen godt arbete. — Så mycket mera obehagligt öfverraskad måste man då känna sig, om man, der man väntat sig endast gediget guld, vid närmare undersökning finner en stor del slagg och, hvad än värre är, mycken falsk metall. Och att detta, dess värre, är förhållandet med prof. Tornbergs verk, är en sorglig sanning, hvarom läsaren af efterföljande granskande uppsats efter dess genomgående icke lär vidare kunna hysa några tvifvel."

Lustigt nog har vedergällningen drabbat äfven i detaljer. Beskyldde Upsalarecensionen Crusenstolpe för att alltför mycket hafva trädt engelska Koran-öfversättare i spåren, så heter det nu om Tornberg, att man nödgas förklara hans arbete vara till en god del något annat, än hvad det på titelbladet uppgifves vara, nämligen "öfversatt från arabiskan". Af professor Sprenger i Bern eger man ett i sitt slag förträffligt verk, utkommet i tre dryga band under titel: "Das Leben und die Lehre des Mohammed." Det befinnes nu i sjelfva verket vara ifrån dessa af Sprenger till tyskan öfversatta koran-utdrag, som professor T. i sin tur öfversätter, och detta med en trohet mot det tyska originalet, hvilken lemna troheten mot den arabiska texten på de ställen, som icke finnas af Sprenger öfversatta, långt bakom sig."

uppträdde med något större literärt verk. Hans literära verksamhet hade också icke varit så lång att erfarenheten lärt honom bjuda ett bepansradt bröst mot förgiftade pilar, och hans ytterst sangviniska temperament i förening med hans redbara karakter kunde hvarken lida eller förstå de krumsprång, finter och slöjor hvare man på kritikens område oftast inhöljer en orättvisa. *Denne C.* hade icke sin broders, författarens kallblodighet i *dylika* fall. På sina enskilda beskärnelser i denna fråga, bemöttes han ock af assessorn med ett ironiskt lugn — ett lugn likt det, hvarmed en fältherre öfverräknar sitt manskap, innan han uttågar för att pröfva egna krafter mot den fiendtliga styrkan.

Gälde det deremot någon för fosterlandet vigtig lifsfråga, hände icke sällan att Fr. Crusenstolpe hitsände artiklar, afsedda till införande i tidningarna. Såsom ett vackert vitnesbörd om den patriotism, hvilken alltjemt lågade i Crusenstolpes hjerta, fastän han under så många årtionden varit fjerran från fosterlandet, anföra vi hvad han i februari 1875 från Lissabon insände till Nya Dagligt Allehanda:

“Det är med beklämdt hjerta jag skrifver dessa rader i anledning af hvad jag läst i våra tidningar om det sätt, hvarpå man i Sverige anser och behandlar frågan om en ny armélag. Denna fråga borde väl af alla förnuftiga svenskar med patriotism betraktas såsom den förnämsta lifsfrågan öfver och oberoende af alla andra, ty på den grundar sig just allt annat, det vill säga vårt sjelfbestånd, förutan hvilket t. o. m. den stora saken, svenska folkets rätt att beskatta sig sjelf, försvinner till ett tomt ord. Man talar om en ofantlig kostnad, om folkets obenägenhet att åtaga sig en dylik börda, om oförmågan att bära den m. m. Detta vill säga, utan fraser och förblomring: man har hvarken vilja eller förmåga att utgöra en sjelfständig nation, ty vill man så vara, måste man underkasta sig de vilkor på hvilka det beror i närvarande tid. Dock tror jag, att om Sveriges allmoge och de som föra dess talan riktigt in-

såge detta förhållande, skulle de utan tvekan åtaga sig hvilka bördor som helst för att försvara fädernejorden. Och utan tvifvel vore detta äfven i ekonomiskt afseende den bästa hushållningen; ty huru stor kostnaden för försvaret än blefve, och huru motbjudande för landets söner att underkasta sig krigsdisciplinens tvång och besvär, skulle dock den förra blifva mindre känbar och de senares obehag lättare buret, än om landets inkomster skulle inkasseras i utländingens skattkammare och dess söner intvingas i ledet af hans härar. Och dertill går det, om vi icke utan tidspillan taga vårt förnuft till fånga. Med grämlse och ytterlig förvåning har jag sett den satsen drifvas, att tidpunkten ännu icke skulle vara inne för afgörandet af härfrågan, och att den beror på andra frågors lösning. Hvilken annan tidpunkt är väl den lämpligaste, och den enda lämpliga, än den då vi ännu (och huru länge?) åtnjuta fred och lugn, för att bereda medel att motstå den annalkande stormen? Eller är tidpunkten inne först då, när kanondundet ljuder och fiendens skaror sätta ståndrätt öfver och arkebusera hvarje "*man som går ur huse*"? Räkna man kanske på en ofelbar neutralitet? — Men förutom det, att detta i och för sig sjelf kan blifva en svår missräkning, är det ingenting som säkrare bidrager att göra den om intet, än vår försvarslöshet, och denna är tyvärr känd af hela Europa. Hvad en neutralitet betyder, som icke har tillräckligt försvar bakom sig, visade Venedig, som, oaktadt sin tusenåriga sjelfständiga tillvaro och förklarade neutralitet under franska revolutionskrigen i slutet på 18:de århundradet, kullkastades utan omsvep af Bonaparte och gjordes till en österrikisk provins. Eller tror man kanske på hjälp af andra i nödens stund? Men visst är, att ingen bundsförvandt sätter sig i sticket för ett land, som icke gör hvad det kan för att hjälpa sig sjelf.

I våra dagar visar oss Belgien ett efterföljansvärdt exempel. Dess neutralitet är genom högtidliga traktater garanterad af Europas stormakter, men icke desto mindre

underhåller detta land en stark och fullt utrustad armé, hvars nödvändighet visade sig under 1870 års krig.

Alla tecken visa, att stora tilldragelser stå för dörren i Europa. Dess makter, stora som små, rusta för att vara beredda, då utbrottet sker; blott Sverige gör ett undantag och står oberedt, följande exemplet af grekerna under le Bas Empire, eller liksom om det fått försynens löfte, att ingen skall störa vår fred, tills en gång i tidernas längd vi hunnit blifva färdiga. Gifve Gud, att en så bedräglig kortsynthet icke tager en ända med förskräckelse!“

Också åt utvandrare-frågan m. fl. af våra angelägenheter egnade Crusenstolpe äfven vid sin långt framskridna ålder ett lifligt intresse, ådagaläggande det, ännu så sent som 1880, genom hemsända maningar, afsedda att införas i pressen; särskildt ifrade han i detta afseende mot utvandrare-agenternas ofog, hvilket han önskade se stäfdadt genom lagstadganden. — Vi återgå emellertid nu till redogörelsen för hans befodringsbana.

Sedan Crusenstolpe 1847 blifvit nämnd till t. f. konsul i Algier, befordrades han 1858 till generalkonsul dersamma-städes. Politiken var det egentliga fält, der han med fördel opererade, och i hvilken taktik han genom ett beständigt vistande i olika länder haft tillfälle att grundligt studera och inhösta erfarenhet. Hans ressonnemanger i sådana frågor voro både skarpsinniga och klara, samt kunde äfven i många hänseenden blifvit af större nytta, i fall han varit i tillfälle att komma au courant med sådana affärer, som haft mera direkt inflytande på Sveriges intressen. Ekonomi och pekuniära saker lågo deremot alldeles icke för hans håg, och ehuru han i en så beskaffad befattning hvarken i sin manna-ålders kraft eller i höstskymningen af en lång lefnad försummade sin pligt, var hela hans rigtning, håg och mål det, att endast vara *diplomat pur*.

Sin tjenstebefattning i Algier innehade Crusenstolpe i tretton år. Efter februarirevolutionen 1848 erhöll marskalk

Randon ledningen af de algieriska angelägenheterna i krigsministeriet. Och efter statskuppen 1851 utnämndes han till generalguvernör öfver Algeriet. I följd af denna senare egenkap uppstod emellan marskalken och C., såsom varande svensk generalkonsul, många beröringar i frågor af vikt. Icke blott med hänsyn till viktiga handelsintressen med den sedan flere årtionden alltid af svenskarne vänskapligt ansedda franska nationen, var denna vänskaplighet nu ytterligare förstärkt genom dess öfverhufvuds befryndande med vårt konungahus.

Svensk till själ och hjerta, men till utseende, uttryck och åtbörder fullkomlig fransman, var Crusenstolpe bland diplomater, sändebud och representanter af olika nationer, icke blott i tjänsteåligganden, lätt att kommunicera sig med; hans angenäma och spirituella konversation gjorde honom eftersökt äfven för societetslifvet. En tillfällighet gjorde att en dam, för ett par årtionden sedan för sina talanger erkänd inom dåvarande diplomatiska corps i Stockholm, under ett uppehåll i Paris, sammanträffade med marskalkinnan Randon. Samtalet hvälfde sig deribland på de algieriska förhållandena, der den sednares man haft sin employ, och derefter på den svenske generalkonsuln derstädes hvarvid yttrades: "I måtten hafva godt om capacitéer der borta i Sverige, då I låten Crusenstolpe stanna på en så underordnad plats, som den han innehar i Algier." Med inseende af det riktiga i anmärkningen, förflyttades C. 1860 till Lissabon, nu såsom chargé d'affaires och generalkonsul derstädes. Dessutom hade han innan afresan från Algier samma år af franska regeringen blifvit utnämnd till Office-rare af Franska hederslegionen, hvarom yttras följande, hemtadt ur en fransk tidning:

"Par décret imperial du 8 Septembre 1860, daté d'Avignon et rendu sur la proposition du ministre secrétaire d'Etat au département des affaires étrangères M. de Crusenstolpe (Jean Frédéric), chargé d'affaires de Suède et de Norvège à Lisbonne a été nommé

officier de l'ordre imperial de la Legion-d'Honneur. M. de Crusenstolpe a été longtems consul-général de Suède et de Norvége a Algier. Il y a laissé les plus honorables souvenirs et les plus vives sympathies, et chacun applaudira avec nous à la flatteuse distinction dont il a été l'objet de la part du gouvernement français*."

Han erhöill äfven samma år i Maj af Karl XV Nordstjerneordens riddartecken, likasom det af Ryska S:t Stanislousorden föregående året. Efter att hafva fungerat som chargé d'affaires till 1866, blef C. detta år utnämnd till ministerresident i Lissabon och dermed upphörde hans vidare avancemang i befordringsväg, hvilken plats alltså blef för honom att betrakta som hans marskalkstaf.

Utan att på minsta vis tillhöra ordensvurmarnes kategori, böra vi nämna, att med dessa Cs utmärkelser är ett skämtsamt yttrande förknippadt af hans broder, författaren, hvilket här icke bör sakna plats. I anledning af en dylik utnämning blef dennes reflexion följande: "min broder är mycket dekorerad, men jag har icke lyckats erhålla någon annan dekoration än S:t Knutsgillet och Amaranterordens insignier." Och ändå hade vid samma tillfälle icke hela sjustjerner hunnit utveckla alla sina strålar på den svenske generalkonsuln och ministerresidentens uniform: han innehade nämligen till antalet sju ordnar, ty storkorset af portugisiska Christiorden, och kommendörstecknet af portugisiska orden da Conceição, äfvensom kommendörstecknet af Wasa orden, detta sednare 1869, kommo honom icke till utmärkelse förrän efter hans broders död, hvilken, som bekant, inträffade 1865. Att C. såsom varande svensk-norsk general-

* Genom kejsarligt beslut af 8 sept. 1860, dateradt Avignon och utfärdadt efter framställning af sekreteraren i utrikesdepartementet, har hr Johan Fredrik Crusenstolpe, svensk-norsk chargé d'affaires i Lissabon, blifvit utnämnd till officer af kejsarliga hederslegionen. Hr Crusenstolpe har en längre tid varit svensk-norsk generalkonsul i Algier. Han har der lemnat efter sig den mest hedrande hågkomst och de lifligaste sympatier, hvarför alla skola med oss instämma i lyckönskningar öfver den smickrande utmärkelse, som kommit honom till godo af franska regeringen.

konsul icke hugnats med något vedermäle från denna nations stjernhimmel, har gifvit anledning till funderingar. Att C. såsom äfven representant för Norges intressen icke heller dervid försummade sina åligganden, veta vi med visshet; men deremot är intet tvifvel underkastadt, att hans sympatier för norska folkets utpräglade "norskhet" mot svenskarne, och för det invecklade maskineri, på hvilket deras förening baserats, voro ej af någon öfverdrifven värme. I det norska folkets lifsfråga, hvilken som bäst pågår i närvarande tid, med fart framslungad genom tidströmmens mäktiga öfversvämningar som trotsa alla motsvarande fördämningar — i denna fråga öfverensstämde de begge bröderna Crusenstolpe fullkomligt. Icke så, att de underskattade ett sjelfständigt folks energiska sträfvan till samhällsutveckling i alla riktningar för dess *egen* del, utan tvärtom erkände hvad man var skyldig sådana benödanden. Men det var från *svensk* synpunkt de skärskådade sådana motsträfviga förhållanden, hvilka skulle intringas i samma klafve, och haltande åt begge sidor fortsätta sin tillvaro. Senare tiders händelser hafva bevisat riktigheten af dessa åsigter. Utan att vilja uppehålla oss onödigtvis vid ultraskandinavernas rop på 1840- och 50-talet, om enhetsprincipens genomförande bland alla tre Skandinavien folk, och hvarmed verkliga brottsjöar af smålek öfveröstes förf. af "Ställningar och förhållanden" såsom *ensam* förfäktare af motsatt åsigt, erinna vi huruledes Aftonbladets utgifvare, Aug. Sohlman, malicöst påstod, att förf. satt ensam i sin julle, vinddrifven, utan förmåga att komma iland. Vi vilja endast uppmärksamma, att detta lika djupsinniga som om skarp politisk blick vittnande omdöme dock icke hindrade förhållandenas förf., att utan läcka med densamma fälla ankar vid evighetens strand, lemnande i testamente sina med kraft och sakkännedom förfäktade åsigter, till heders komma i närvarande tid, och i öfverensstämmelse med *verkliga* politicis; hvaremot Sohlmans egna åsigter

redan för flera år sedan kantrat på de skandinaviska blindskären.*

* * *

Vi öfvergå nu till en märklig händelse under Crusenstolpes lefnadsaflon.

Den utomordentliga tilldragelse, som gjort epok i så väl världshändelserna som i deras literaturs historia, *svenska nordostpassagens expedition*, med Nordenskiöld och Palander i spetsen, hade efter en färd höljd af ära och lagrar på återresan till Europa beslutat äfven kasta ankar vid Tajo-flodens hamn, der portugisiska hufvudstaden Lissabon är

* Att Crusenstolpes politiska uppfattning i ämnet var den enda praktiskt riktiga, har just i dessa dagar blifvit bestyrkt genom ett uttalande af ingen mindre auktoritet än *Bismarck*. Enligt den nyss utkomna tredje delen af Poschingers "Preussen im Bundestag 1851—1859" skref nämligen Bismarck, efter ett samtal med kejsar Napoleon, från Paris i maj 1857 en depesch till preussiske minister-presidenten Manteuffel, deri det bland annat heter: "Mina åsigtter i afseende på den skandinaviska unionen uttalade jag på kejsarens begäran. Jag sade, att en sådan union, oaktadt all förmåga af maritim utveckling, dock icke syntes mig nog stark för att genom egen kraft bibehålla den ställning, hvori den genom sitt geografiska läge skulle bringas till de större makterna, att den därför vore anvisad på allianser och att den, sedan dess förhållanden blifvit mera konsoliderade, kanske skulle komma att söka en sådan allians snarare hos det genom protestantismen, rasslägtskapen och gemensamma andliga och materiela intressen närastående Nordtyskland än annorstädes; jag såge därför i ett skandinaviskt rike en för Preussen mindre betänklig eventualitet än i någon stormakts mer eller mindre fullständiga herravälde öfver Öresund. Huru svårt det emellertid vore att göra sig säkra föreställningar om den sannolika politiska verkan af en skandinavisk union, bevisade bäst den omständigheten, att så väl England som Ryssland, såsom det tycktes af motsatta skäl, vore ogynnsamt stämda mot denna idé. Säkerligen skulle ett sådant nyskapadt rike äfven behöfva minst en menniskoålder af oroligheter och kanske inbördes krig för att konsolidera sig och skulle kanske alls icke vara i stånd att hindra förlusten af Jutland." — Jemför Aftonbladet för 17 okt. 1882, der ett utförligare referat af ifrågavarande depesch förekommer.

belägen. Att så skett, blef för svenske ministern derstädes en verklig öfverraskning. Ty till svar på en förfrågan per telegraf till vår minister i Neapel, huruvida Vega skulle anlöpa Lissabon, fick han ett bestämdt nekande svar. Men den underrättelse, han erhöll om, att fartyget verkligen kastat ankar, lät han icke gifva sig tvänne gånger. Efter att hafva i största hast fullbordat sin toalett och tillsagt om vagn för den då 79-årige mannen med ungdomlig raskhet ner till kajen, der i största hast en båt med besättning iordningställdes, på hvilken han lät ro sig ut, i afsigt att gå ombord på Vega. Hunnen nära fartyget, möttes han af en till land roende båt, hvori befann sig prof. Nordenskiöld sjelf. Crusenstolpe lät då sin lägga till vid sidan af den frejdstore mannens, utbedjande sig, att denne ville stiga ned i hans farkost och tillåta C. föra honom i land, hvilket ock skedde. Under de trenne dagar expeditionen uppehöll sig i Lissabon, blef det Crusenstolpe förbehållet att i egenskap af svensk minister derstädes föranstalta om audienser för sina illustre landsmän, hos både regerande konungen i Portugal Louis I, äfvensom hos dennes fader kung Ferdinand, stor beskyddare och idkare af vetenskaper. Under detta korta uppehåll blef det äfven förunnadt Crusenstolpe att i sitt lilla ministerresidens göra les honneurs åt de svenske stormän, hvilka för evärdeliga tider inristat sina namn i vetenskapens annaler. Att C. såväl i egenskap af *svensk* representant, som med hänsyn till hans starka fosterländska sympatier, skulle vid samma tillfälle anse både för pligt, utmärkelse och personlig tillfredsställelse att emottaga dem i sitt hus, var i öfverensstämmelse med förhållandet. Af sådan anledning och vid den middag och soirée till de frejdade landsmännens ära han gaf, sökte han dervid också sammanföra de personer, som kunde vara dem angenämt att formera bekantskap med. Vi förbigå dervid autalet af de inbjudne, hela corps diplomatique, ja till och med påfvens nuntius etc. etc. och fästa oss endast vid, att äfven bland de inbjudne befunnos trenne namnkunniga vetenskapsmän, portugisare till börden, hvilka

nyligen då återkommit från en upptäcktsresa i det inre af Afrika. Af sådan anledning tillställes af deras landsmän först en sammankomst af geografiska societeten, som bevistades af hela kungafamiljen och allt hvad Lissabon hade förnämt, och derefter en bankett. Till nämnda geografiska societets sammankomst voro såväl Nordenskiöld som Palander inbjudna, men i anseende till att deras afresa från Lissabon inträffade på eftermiddagen och sammankomsten först sent på aftonen samma dag, kunde de frejdade svenskarne hvarken bevista denna, ej heller den bankett, som derefter följde, ett förhållande, som blifvit något oriktigt framställt i våra svenska tidningar. Med de celebre svenskarnes ankomst och afresa från Lissabon afslutades äfven för C. de märkligaste händelser, han under en följd af minnesrika skiften upplefvat — så när som på den ödesdigra, hvilken väntade honom sjelf inom en kortare tidrymd. Rojalist af grundsats, ansåg C. i vår öfverhet såväl den konstitutionella principen betryggad, som vårt lands kultur, handels och industriela utveckling derigenom bestående. Oaktadt den vördnad han hyste, på goda grunder, för alla de regenter under hvilkas regering han haft äran tjena fosterlandet, var denna hyllning dock så nära förbunden med den, han i och med det samma egnade *Sveriges* statschef, att man svårligen derifrån kunde särskilja uttrycket af den personliga tillgifvenheten. Att han af sådan anledning aldrig glömde sitt modersmål är lätt begripligt. Han verkligen misstuckte, då någon ens kunde sätta sådant i fråga, och oaktadt han i femtiotje år varit bosatt utomlands, skref och talade han det svenska språket obehindradt. Han hade icke heller under sin tjänstetid försummat att efter erhållen permission ofta göra om och kortare besök i fäderneslandet, för att med egna ögon se och inhemta affärernas gång, och för att tillika besöka sina derstädes bosatta släktingar. De begge bröderna Crusenstolpe hyste stor tillgifvenhet för hvarandra och ehuru många meningsskiljaktigheter förefunnos dem emellan, störde dessa aldrig det inbördes broderliga förhållandet. I anseende till

författaren C:s stora literära verksamhet kunde dennes hårdt anlidade tid icke medgifva en så flitig brevexling, hans bror F. C. önskat. Det blef därför uppdraget åt den förres dotter att utarbete de upplysningar, uppsatta i form af promemoria, förf. på papperet utkastat, som kunde vara både af intresse och nytta för den å utrikes ort vistande farbrodern att inhemta, och hvilken korrespondens alltid fördes på svenska språket. För denna handsekreterare, hans brorsdotter, hade Fredrik Crusenstolpe redan från första stunden af deras bekantskap fattat varm tillgifvenhet och när så med året 1865 hans broder förf. och jemväl dennes ädla maka med döden afgått, öfverflyttade han tillika på henne den, han förut hyst för sin djupt saknade broder. Emellan de begge enda, af familjen qvarlevande anförvandterna uppstod härigenom ett närmande från hans sida i egenskap både af fader, och af vän, sedan C. undanbedt sig alla cirklade, respektuösa, uppstyltade ordställningar, som kunde anses behöfligt iakttaga gent emot en farbroder, med 25 års försprång i lefnadsålder. I hela hans personlighet låg dessutom ingenting af urmodiga onkelmanér, ty han var äfven i dem elegant. Och alla de attributer, hvarmed mången i liknande fall paraderar, med moraler slösande, med vördnadsbetygelser nogräknad, förkastade han såsom ett väsendtligt hinder för en mera ledig och otvungen brefstil. Och att han häri dömt riktigt, hafva vi haft tillfälle att öfvertyga oss genom uppgiften om en sjuttonårig korrespondens förd på svenska språket, till ömsesidig nytta, för C. till underhållande af modersmålets kunskap och för f. d. handsekreteraren till själsutveckling, genom utbyte i tankar och idéer med en man af mångsidig bildning.

Men — den långa lefnadsdagen började lida mot af-tonen. Vi hafva redan omförmålt att Crusenstolpe plägade emellanåt besöka fosterlandet, men med det sjuttionde lefnadsårets ingång blefvo dessa resor för honom svårare att uthärda, i och för sig ytterst ansträngande och dertill i betraktande af tilltagande ålder mera sällsynta. Besöket som

föregick hans allra sista, näst förflutna sommaren, räknade ett uppehåll af åtta år, alltså 1874. Med förlidet år, det åttionde årets ingång var, det trodde man åtminstone, ingen resa mer för honom att ens tänka på. Ännu hägrade dock Mälarens förtjusande stränder för hans inre syn, och genom en omstörtad lefnadsplan antog staden derinvid mera bestämda och tydliga konturer. Att uppnå denna stad, blef nu hans bestämda mål. Efter att hafva tagit farväl af den portugisiska kungafamiljen, af denna också städse med godhet omfattad, liksom af kolleger, vänner och tjenare, anträdde nu den åldrige mannen, redan sjuk, ensam, d. v. s. utan betjening, den långa färden från Portugals hamn till den svenska i Juli månad detta år. Hvad medförde väl det fartyg som långsamt och ljudlöst ingled och förtöjdes vid Skeppsbrons kaj i den dystra töckniga regndigra Juliqvällen — var der kanske redan döden ombord? Icke alldeles, men väl medföljde der en man som med bräckta kroppskrafter, om ock ännu med oomtöcknad intelligens, gjort den mödosamma resan för att ännu en gång återse ett oförgätligt fosterland i förhoppning att der vid sidan af sin enda anförvandt framleva några lugna dagar, innan skilsmessans timme för alltid slagit — en så beskaffad form hade hans önskan antagit. Den blef dock annorlunda tillämpad.

Redan i Lübeck hade ett svårare sjukdomsfall drabbat Crusenstolpe, — ty att det var *han*, känna vi af det föregående — hvilket endast genom ett under kunde göra en fortsatt resa till Stockholm möjlig. Så inträffade likväl men med den sorgliga påföljd, att han icke väl hunnit landstiga och komma till sitt logis förrän läkarehjelp fick tillkallas och sjuklägret intagas. Det var endast hans ännu energiska vilja, ovanliga vigör och längtan till Sverige som uppehållit hans sjunkande kraft. Dagen efter ankomsten hit beherskade han ännu en gång sitt lidande och aflade besök såväl hos chef, kolleger som hos sin brorsdotter. Dessa besök blefvo både de första och sista, hvaremot den audiens hos konungen, han vid besöket hos utrikesministern utbedt

sig, måste inställas till följd af förvärradt sjukdomstillstånd. Derefter måste han för beständigt intaga plågolägrat omkring 15 dygn, tills den sista färden anträddes — den från hvilken man aldrig återvänder. Och innan det rappelbref hunnit torka som entledigade Crusenstolpe från den befattning han med utmärkelse innehafte i 22 år såsom svensk ministerresident i Portugal, hade alla konungars konung beslutat hans förflyttning till en högre plats. Ty oaktadt den utmärktaste läkarvård, det ömmaste deltagande, de varmaste andaktssuckar af den vid hans hufvudgärd vakande brorsdottern, flämtade den svaga lifslågan allt mattare och mattare tills den mot gryningen af den 23 Juli innevarande år för alltid utslocknade.

Och den sol, som nekat att med en enda glimt belysa en långväga resenärs ankomst från ett fjerran land till hans eget, strålade med oförminskad glans den dag, då stoftet af den *siste* på svärdsidan af familjen *Crusenstolpe* och af Nestorn bland de förenade rikenas diplomater nedsänktes i sin grift, på hvilken denna enkla minnesruna inristats.

Något om den politiska stämningen i Norge.

Studie af C. L.

Svenskar och norrmän känna icke hvarandra. Studentmöten, sammankomster af vetenskapsmän och dylika sammanträffanden mellan vissa delar af de bildade klasserna äro icke tillräckliga för annat än en ytlig bekantskap. Man kommer icke långt dermed, att man i feststämningens yra håller tal om broderskap, dricker skålar för enhet och sjunger om ett gemensamt mål. Det gemensamma "målet" förblandas allt för ofta med den gemensamma "sexan", broderskapet blir icke annat än en vacker fras och enheten skingras på samma gång som deltagarne i fester. I lyckligaste fall skrifver man ett par, tre bref till hvarandra under den närmaste tiden efter mötet, men så är det slut med äfven den förbindelsen, och minnet af de festliga dagarne blandas bort mellan så många andra minnen af lika festliga, lika "utmärkt lyckade" tillställningar. Den verkliga bekantskapen mellan "bröderne" återstår ännu att göra, och beklagligt är, att det går så långsamt att på fullt allvar lära känna hvarandra.

Om den bekantskapen vore gjord, skulle det icke mera kunde hända, att man i Sverige förestälde sig, att norrmännen äro ett så styfnackadt folk, att de aldrig vilja taga emot den hand, som räcker dem i vänskaplig afsigt, och lika litet vore det möjligt, att en lärd man, en framstående historiker, och dertill en ärlig och sam-

vetsgrann person, som Ernst Sars, kunde hafva yttrat* att, för ett par årtionden sedan, "et meget stærkt og meget utbredt had" skulle hafva funnits" "hos det svenske folk mod Norge" samt att han till och med tyckes icke vara fullt öfvertygad, att detta "had" ännu lagt sig. Om bekantskapen vore gjord, skulle man icke fästa afseende vid det lilla, men farliga fåtalet, som antingen af okunnighet, af missförstådd fosterlandskänsla eller rent af i egennyttiga afsigter söker inbilla svenskarne, att de äro afskydda i Norge, och norrmännen, att svenskarne med motvilja se norska folkets sträfvan att rätt värna sin grundlag.

Tidningspressen gör, ty värr, icke mycket för att i hvardera landet sprida kännedom om åsikter och förhållanden i det andra. Högerns tidningar framhålla egna åsikter som de öfvervägande och de af dessa skapade förhållanden som de enda, hvilka hafva sin rot i folkmedvetandet samt hvilkas framtid är den enda betryggande. Vensterbladen äro ej heller alltid uppriktiga och tveka icke att ofta gifva kraftig färgläggning åt förhållanden som i sjelfva verket äro ganska färglösa.

De få tidningar, som vilja stå öfver eller åtminstone utom partierna och verkligen söka sanningen, låta dock allt för ofta förleda sig, endast af sin obekantskap med ställningen i det andra landet, att framhålla sakerna i en annan dager än den rätta. De som hafva mycket på sitt samvete i det fallet äro tidningarnas brefskrifvare, hvilka med en ofta oblyg partiskhet skildra tillståndet bland det folk som de tillhöra och ingifva de blad till hvilka de skriva den föreställningen, att det verkligen förhåller sig så som brefskrifvarne uppgifva. Bladens egna redaktioner veta sjelfva stundom intet om det som meddelas af dessa brefskrifvare, ty de känna icke det land hvarifrån brefven komma.

* *Nyt Tidsskrift*, udgivet af J. E. Sars og Olaf Skavlan; första årgång, tredje häft., sid. 251.

Jag talar nu icke om sådana meddelare, som det förtyskade danska kammarrådet Emil Jonas, hvilken lyckligtvis ej uppvaktar andra än *tyska* tidningar och som icke ens bor i det land, öfver hvars förhållanden han yttrar sig, utan om i de respektiva landen bofaste och infödde män, hvilka bidraga icke till att klargöra föreställningarna om sitt eget land, utan att fördunkla dem och leda dem på afvägar. Om de icke göra det med beräddt mod, hvilket dock i många fall torde vara händelsen, äro de så närsynta, att de icke kunna se längre än inom den trånga krets der de sjelfva vistas och så lomhörda genom småpratet omkring sig, att de icke förmå uppfatta de betydelsefulla ljud som komma från andra kretsar än deras egna, i bägge fallen således odugliga till att utbreda kännedom om andra förhållanden än dem som finnas inom deras närmaste omgifning.

Det är så väl för norrmannen som för svensken nödvändigt att söka *sjelf* taga reda på, huru det står till i brödralandet, att noga soffra de uppgifter som bjudas och, om möjligt, med egna ögon och öron granska förhållandena. Det enda fullt verksamma medlet för detta ändamål är naturligtvis att besöka hvarandra, icke på korta festbesök, utan under åtminstone någorlunda tillräcklig tid för att kunna iakttaga hvarandras dagliga förhållanden. Det är visserligen icke allom gifvet att göra långa resor och under veckor eller månader vistas fjärran från eget hem, men det är otvifvelaktigt många flere som *kunde* göra det än de som nu begagna sig deraf. Så väl norrmannen som svensken är höjd för långresor, ett gammalt vikingadrag, men båda ställa färden vanligtvis söder ut eller åt vestern i Europa, så vida det ej till och med bär af öfver Atlanten. Då sommaren kommer, drager den reslystne nordbon till Paris eller till Tysklands brunnar och bad, äfven om han icke behöfver de senare, och har han tillfälle att vara borta från hemmet längre tid, utsträckes resan ofta till Schweiz och Italien, kanske till Alger och Egypten. Detta

är nu godt och väl och kan i åtskilliga afseenden förklaras, men det ledsamma är, att dessa långresor hindra den skandinaviska halföns två folk att göra bekantskap med hvarandra. Nog kunde en eller annan af de många parisfärderna inställas, och tiden i stället användas till ett någorlunda långvarigt besök i brödrariket. Huru skulle detta icke underlätta bekantskapen mellan de två folken och dermed undanrödja många villfarelser och missuppfattningar samt af dem följande fördomar!

Om Sverige också icke kan erbjuda samma naturskönheter som Norge och i det afseendet ej vara så lockande för norrmannen, så torde han dock i vårt land finna ett och annat iakttagelsevärdt och vackert äfven i naturen samt ganska visst mången värderik erfarenhet, om han ville studera det svenska folklynnet. En resa i Sverige torde löna sig för norrmannen, men då ej blott till vår hufvudstad, der han skall finna en tydligare storstadsprägel än hvad Kristiania har, utan äfven och i synnerhet till våra sköna landskap, t. ex. Wermland, Dalarne och hela Dalefsområdet, till det täcka Södermanland och till de genom sin bördighet fagra, för honom sannolikt ovanliga slättmarkerna i sydligaste Sverige.

Vill han göra bekantskap med dessa tracters invånare, skall han finna, att hos dem icke bor någon afvoghet, mycket mindre något hat mot Norge. Han skall lära känna en annan natur än sin egen, men snart komma under fund med, att fastän Norge och Sverige äro två stater, hvar och en fri för sig, så är dock grundväsendet hos folket nästan det samma. Förvärfvandet af en sådan kännedom torde väl uppväga fördelarne af en resa till Paris, till och med till Schweiz och Italien.

Efter en sådan färd skall norrmannen otvifvelaktigt inse och erkänna, att *svenska folket* ingalunda vill lägga sig i Norges inre angelägenheter eller på något sätt motverka det norska folkets berättigade önsknings för bevarandet af grundlagens helgd. Han skall hafva funnit, att

vi vilja bibehålla föreningen, emedan hon är oss kär och emedan vi anse henne nödvändig för den skandinaviska halföns oafhængighet, men ingalunda för att vi derigenom skulle vilja göra Norge på något sätt beroende af Sverige.

Detta är, vågar jag tro, hvad en *norrman* skulle vinna på att resa i *Sverige*. Hvad en *svensk* vinner genom att i *Norge* göra bekantskap med norrmännen är icke mindre viktigt. Svenskens vinst är kanske så mycket större, som Norges natur är så mycket mera storartad. Han har visserligen redan i skolan läst om de norska fjällen, till och med om "Kölen eller Seveberget", och sedermera ofta hört talas om den norska naturens storartade skönhet; men han har kanske icke vidare tänkt på de der fjällen och bekymrat sig om att göra personlig bekantskap med den storartade skönheten. Det har icke fallit sig så. Hans väg har legat åt helt andra håll. Han har farit vida omkring, på nära håll beundrat Die Jungfrau och Schreckhorn och S:t Gothard, men vet knapt något om Galdhøpiggen, Romsdalshorn eller Gausta. Han har år efter år trampat asfalten på Boulevard des Italiens, men aldrig satt sin fot på en norsk bergsstig. Fiskarkojorna vid normandiska kusten äro för honom kanske ej obekanta, men ett norskt fiskläge har han aldrig skådat och om en säter har han en högst ofullständig föreställning. Huru är det då möjligt, att han skall känna Norge och bilda sig rätt föreställning om norska förhållanden?

Någon gång händer det dock, att svensken får lust att göra en liten tripp till Norge. Han bör väl åtminstone se Kristiania, tycker han, och fara upp till Frognersæteren. Det är kanske bara turistlynnen som drifver honom dit, lusten att få se något nytt. Men när han kommit till Kristiania, finner han, att det är en stad som måste litet närmare studeras och han anser sig böra stanna der någon tid, kortare eller längre, allt efter omständigheterna. Han far upp till Frognersæteren och tager naturligtvis Tryvandshöjden med, men hvad han derifrån skådar lockar honom

att icke vända tillbaka till Sverige förr än han sett litet mera på närmare håll af Norges sköna land, och så gör han en liten sväng ut i Ringerike.

Hvad det smakar!

“Men det här är bara lågland“, säga hans norska vänner. Han har redan hunnit få sådana. “Ni måste göra en tur till hög fjällen.“

Det är just hvad han sjelf tänker. Han far hem igen, men året derpå är han åter i Norge. Han har riktigt längtat dit. På Paris har han icke en enda tanke. Han kunde icke förr tro det vara så vackert i Norge, så friskt, så tilltalande både i naturen och hos folket. Han måste dit igen, och han kommer dit. Han sträfvat genom hela Telemarken, gör bekantskaper till höger och venster, med fjäll, sjöar och forsar och med norrmän först och främst, norske män och norska qvinnor.

“De äro så styfva, de der norrmännen“, har han hört en och annan svensk säga, många kanske, men sådana svenskar som aldrig rest i Norge. “De äro så norsk-norska.“

Det är så man talar, då man sjelf icke ransakat förhållandena. Det är så man målar, då man icke studerat naturen. Det är så den blinde dömer om färgen.

Om man sjelf undersöker, ärligt studerar och låter verkligheten öppna ögonen på sig, kommer man till helt annan åsigt.

Den svensk som med öppna ögon reser i Norge, finner norrmännen helt annorlunda än de utmålats för honom.

Han finner dem fosterlandskära, fosterlandsstolta till och med, men det är en loflig kärlek och en berättigad stolthet, hvilka icke stå i vägen för det vänliga umgänget med svensken och icke hindra erkännandet, att föreningen med Sverige är en välsignad sak, lika kär för Norge som för vårt land.

Matlusten kommer under det man äter, säger ett franskt ordspråk i svensk öfversättning; ju mer man lär känna af Norge, dess mera vill man ytterligare lära känna.

Man helsar först och främst på i närmaste fjälltrakter, ser sig sedan om i Hadeland och Land, gör bekantskap med Thoten, området mellan Randsfjorden och Mjösen, gör ångbåtsfärder på dessa sjöar, af hvilka i synnerhet den senare är så olik fjällsjöarne vester ut och med sina stora, präktiga ångbåtar, fyllda af hundratals passagerare, erinrar om reselifvet på Rhein eller på några af de andra stora vattenvägarne i Europas och kanske äfven Amerikas mest befolkade trakter. Men dermed är den resande svensken som en gång fått smak för Norge icke ännu tillfredsstäld. Ett följande år vill han se sig omkring i Gudbrandsdalen och Valdres, önskar skåda Jotunfjellen, fara på Sognefjorden och lära sig vägen till Bergen, och sedan har han ju hela det nordliga Norge qvar, äfven det sydligaste, Sætersdalen och Jæderen. Det räcker nog till för sommarfärderna.

Öfver allt kommer man till samman med mycket folk, ty så ödsliga somliga af de norska landskapen än må vara under den oblida årstiden, äro de dock på den öfriga delen af året högst lifliga. Många af dem som då färdas der äro visserligen främlingar, synnerligen engelsmän och tyskar, men flertalet finner man vara norrmän, och dettas antal ökas för hvarje år, mest hvad fotvandrare vidkommer. Mycket dertill har den 1868 stiftade och för hvarje år tillväxande *norske turistforening* bidragit.

Denna högst lifaktiga och välsignelserika förening har med stor framgång bemödat sig om att underlätta resor, i synnerhet fotresor i Norge, i det hon onmlägger och förbättrar vägar, ofta i de högsta och förut mest ofarbara, men för stor naturskönhet utmärkta fjälltrakter, bygger broar öfver elfvar och bråddjup, anskaffar och underhåller båtar samt upprättar gästgifverier i nejder der inga sådana funnits. Föreningen räknar f. n. 1,700 medlemmar, af hvilka öfver 1,400 äro i Norge bosatta norska män och kvinnor. I det landet tveka fruntimren icke att gifva sig ut på långa fotvandringar.

Det är ett godt tidens tecken, att af de 1,700 sistlidet år voro 78 svenskar eller åtminstone i Sverige boende personer, visserligen icke mycket, men kanske dock en god början, och bland dessa 78 räknades 14 fruntimmer. Mätte deras antal snart tiodubblas! Bättre användas sällan fyra kronor om året; högre äro icke afgifterna.

Alla dessa medlemmar af turistföreningen gå väl icke till fots, men ett mycket stort antal gör det, och det är i synnerhet detta sätt att färdas i Norge som må i främsta rummet anbefallas våra egna landsmän, dels för det förråd af helsa som under sådana vandringar i fjälltrakter inlägges i människokroppen och som kan komma väl till pass under följande vinter, i synnerhet om det är en vinter med storstadslif, med nattvak under arbete eller nöjen, och sannolikt uppväger all sjukgymnastik, vare sig manuel eller mediko-mekanisk; dels för det oskattbara nöje som sjelfva vistandet i fjällen, bland alla de olika personer man der träffar, förskaffar "turisten"; dels och allrämest för allt hvad han eller hon under umgänget med de norska reskamraterna måste lära sig om landets egna förhållanden. Man må veta, att dessa kamrater tillhöra många yrken, naturligtvis dock mest af de bildade klasserna: studenter, professorer, statens tjenstemän, konstnärer, köpmän, slöjdidkare m. fl., från *alla* trakter af landet.

Det är visserligen ungdomen som i främsta rummet gör dessa sommarfärder, men äfven personer af ganska framskriden ålder deltaga ofta i långa fotresor. Uppe i Telemarken träffade jag förliden sommar ett fotvandringssällskap, hvars äldsta medlem var nära 70 år, under det att den yngste väl icke hunnit mycket öfver 20, och efter tre veckors, ej sällan ganska mödosam vandring gick den gamle lika rak med sin rensel på ryggen, stämde lika kraftigt in i den sång, som de yngre togo upp, och hans steg voro lika raska och lätta, när sällskapet en vacker dag kommit ned från Bolkesjö och vandrade in i Kongsberg, der det upplöste sig. Fruntimmer funnos äfven i den norska

truppen, unga skollärarinnor, som ett par dagar derefter åter sutto i undervisningssalarne för att med stärkta krafter och lifvade sinnen egna sig åt fortsättningen af sitt ansvarfulla yrke. Detta är mycket vanligt öfver hela Norge.

Att sådana vandringar och i allmänhet det sommarlif som föres i Norge, då ett så stort antal af de bildade klasserna, synnerligen af städernas invånare, kommer i beröring med folket på landet, skall något bidra till utjemnande af olikheterna mellan samhällsklasserna, kan man lätt förstå. Äfven i det afseendet är det norska turistlifvet af icke ringa betydelse. Man må visserligen icke tro, att utjemnandet ännu hunnit synnerligen långt, men i Norge är man dock på god väg. Och träffades norrmän och svenskar på sådana färder oftare än hvad nu sker, skulle utjemnandet mellan dessa folks olikheter snart också vara gjord.

Den norske stadsbon är, tycker man sig finna, uppriktigare och friare, då han kommer upp på fjällen eller då han i den öppna dalen slår sig ned vid elfkanten och språkar med främlingen. än då han i de "urbana" sällskapskretsarne sammanträffar med en person som ej tillhör hans land. I senare fall är han artig, äfven gästfri, men lägger sig kanske mera vinn om att visa, det äfven i Norge finnas verldsvana och fin salongsbildning. Så förekommer det åtminstone ofta främlingen. I skötet af den fria, stolta, på skönheter rika norska naturen är norrmannen af hvilken samhällsklass som helst öppen hjertig, vänlig och okonstlad. Det är der som man företrädesvis bör söka honom och och njuta af hans sällskap. Der finner svensken i honom sin verkliga broder.

Stannar man i städerna, kommer man kanske till den åsigt, att högerpartiet är det rådande i Norge, en mycket villfarande åsigt, och i Kristiania förledes man naturligtvis allra mest att fastna i den villfarelsen; men ute i bygden eller uppå på fjället tyckas äfven högermannens ultra-konservativa meningar undergå en icke obetydlig jemkning,

och det kan hända, hvilket i Norge, der partierna stå så skarpt mot hvarandra, måste under andra förhållanden vara bra sällsynt, att högerman och vensterman vandra helt fredligt vid hvarandras sida under gemensam njutning af turistlivets behag, och detta utan att det just är venstermannen som låter pruta med sina åsigter.

Men det tyckes vara blott under inflytande af fjälluften som höger och venster kunna nalkas hvarandra. För öfrigt äro de oförenlige, och det är i synnerhet stad och land som stå mot hvarandra — alldeles som hos oss.

Det stora flertalet af Norges folk utgöres af allmogen, den kanske icke så snabbtänkande, men ganska djupt och säkert reflekterande jordbrukarklassen, som visst icke saknar skolbildning och är van att i allt sitt görande gå grundligt till väga. Denna jordbrukarklass — jag talar nu om gårdsegarne, de sjelfständige norske landbrukarne — är egentligen ganska aristokratisk och har kanske varit konungsk, men ständigt och framför allt sjelfständig och tål icke det ringaste intrång i sina rättigheter. Det är denna, om sin sjelfständighet ytterst aktsamma klass som tillsätter valmännen, hvilka utse just de stortingsmän som nu utgöra flertalet af Norges riksdag, och som äro både för sjelfrådiga och för upplysta för att låta förleda sig af "agitatorer" med egennyttiga afsigter. Om det finnes någon som ännu envisas att hålla fast vid den föreställningen, att beslutet af den 9 juni 1880 skulle vara en följd af "agitation" från några ärelystne folkförledare, så borde han, så vida han verkligen vill lära känna sanningen, icke underlåta att helsa på här och der i de norska bondgårdarne samt att för öfrigt söka komma i tal med så många personer af allmogen som möjligt.

Om det också skulle vara af endast bondaristokratisk styfsinhet, som det stora flertalet i Norge håller fast vid stortingsbeslutet, så borde detta dock ingifva regeringen tanken på att ej spänna bågen för högt; men det torde nog ligga en bättre bevekelsegrund under den "kompakta

opinion“ som bildat sig i afseende på statsrådets deltagande i stortingets förhandlingar, nämligen att den ministeriella ansvarigheten bör varda till en sanning, hvilken klargör förhållandet mellan nationen och den konstitutionele regenten. Visst är äfven, att icke blott partiet inom stortinget, bönder och icke-bönder, utan, efter hvad som synes, då man på nära håll skärskådar förhållandena, hela det stora flertalet af Norges folk står fast vid sin åsigt, att konungen icke enligt grundlagen har rätt att vidare lägga hinder i vägen för hvad representationen tvenne gånger beslutit. Mot den åsigten hjelpta inga hårklyfvande fakultets-utlåtanden.

Att konungen med sitt trontal tagit ett mycket oklokt steg, det tyckes erkännas öfver hela Norge, och det finnes nog mer än *en* norrman af sjelfva högerpartiet, hvilken, om han ej tillhör den lilla Morgenbladsflocken, åtminstone i enskildt sällskap erkänner, att det var något "rent galt" i det der talet. Venstern har redan för länge sedan uttalat sin enhälliga, högst kraftiga förkastelsedom, och *den* har icke kunnat döljas för svenskarne, äfven om den af högern försetts med en hel mängd utläggningar, som skulle förringa dess verkliga värde.

"Man må icke glömma", sade till mig mer än en gammal vensterman som jag träffade långt inne i bergstrakterna, "att det ej är *vi* som äro revolutionärer, utan att vi stå på grundlagens mark. Det är *den* vi försvara. Revolutionen försvaras af våra motståndare".

Sådana yttranden kan man få höra på många ställen. Det är den allmänna åsigten, kan man finna. Under slika förhållanden inse äfven de något hofsamma bland högern, att det är ett farligt spel som spelas af den n. v. norska ministären. Längre har norska folket velat, såsom tillbörligt är i en konstitutionell stat, hålla konungens person fri från de politiska striderna, och motståndet har riktat sig mot statsråden, de som skulle bära ansvaret. "Ansvarligheden påligger hans råd", står det i grundlagen; men då dessa statsråd nu undandraga sig att komma i

någon beröring med folkombuden, råda konungen att säga nej till stortingets önskan om statsrådets deltagande i tingets förhandlingar och, hvilket ökar det farliga i ställningen, låta konungen personligen uppträda för att yttra skarpa ord mot lagstiftarne, så kan folket icke inse på hvad sätt rådet är ansvarigt, och missnöjet vänder sig mot konungen sjelf. Hvad skall folket tro? Ministären sitter kvar, fastän den icke eger stortingets förtroende, såsom vore denna ministär endast konungens tjenare och ej en verklig konstitutionel, med riksdagens åsichter öfverensstämmande regering. Folket kan ej tro annat, än att det är konungens personliga önskan att göra motstånd mot hvad hela nationen fordrar, och den tron är sannerligen icke gagnande för den kungliga myndigheten. Striden, som dittills fördes mellan stortinget och ministären, hotar nu att öfvergå eller har redan öfvergått till en folkets försvarsstrid mot konungamakten.

Det norska folket, det vill säga nästan det samma som det norska bondeståndet eller som de i allmänhet hvilka lefva såsom gårdegare på landet, har varit konungskt, påstås det, men den konungskheten tyckes nu i det allra närmaste vara försvunnen. Aristokrat är den norske bonden fortfarande, men det är icke den aristokrati som tränges omkring tronen, utan den som håller sig hemma på gården och der är sin egen herre, sjelfrådig, stolt och misstänksam mot hvar och en som visar någon åstundan att, om äfven aldrig så litet, inkräkta på hans fria område. Det är icke rådligt för *någon*, således icke ens för konungen sjelf, att såra denne stolte aristokrat i hans sjelfständighetskänsla; men ett sådant sår har tillfogats honom genom den missaktning som regeringen visat stortinget, det af honom, den norske jordegaren tillsatta stortinget, och allra värst kanske genom konungens trontal. Han anser, att regeringens ihärdiga motstånd är en förolämpning mot honom och genom honom mot hela Norge. Till den åsigten har han kommit genom att noga läsa och begrunda Norges grundlag

och ingalunda genom några "agitatorer", på hvilka högern kastar skulden.

Denne stolte, sjelfrådige gårdsegare röres icke af alla de kanonskott, fyrverkeristycken och allt annat högtidligt sprakande, hvarmed konungen vid sina besök mottages i Norge. Han vet, att det är stadsborne som ställa till allt detta, och vid dessas handlingar fäster han icke något afseende, ty han känner nog, att det afgörande ordet tillhör honom, bonden ← Norges folk. Stadsbefolkningens, i synnerhet hufvudstadens, underdånighetsbetygelser och högertidningarnas festhymner kunna taga sig bra ut i konungens närmaste omgifning samt till och med för utlandet framhålla ett sken af "lojala känslor", men för det norska folket på landet betyda de rakt intet. De blott bidraga att stärka dess ovilja mot stadsborne.

Denna ovilja går otvifvelaktigt mycket för långt och är ofta oförtjent, ty om äfven Kristianias konungskhet tyckes kasta utmaningshandsken åt de åsigter som äro rådande hos det stora flertalet af folket, så finnes äfven bland städernes invånare ett ingalunda ringa ständigt växande antal som tänker lika med jordegarklassen och står på samma sida som denna, när det gäller att värna Norges grundlag. Dessa venstermän tillhöra i synnerhet de s. k. "studerade" klasserna, såsom universitets- och skollärare, skriftställare, konstnärer o. s. v., men om dessa genom sin större bildning varda mera bemärkta, kan dock icke med skäl sägas, att de gå i spetsen; det är snarare de som följa den stora rörelsen på landsbygden och göra gemensam sak med denna, emedan de finna henne lika rättskaffens som oundviklig.

Skulle möjligtvis bland dessa venstermän af annan klass än jordegarnes finnas någon som slutit sig till folkåsigten i afsigt att derigenom främja egna intressen, så inträffar ju sådant i alla partier, och icke minst bland högermännen, af hvilka väl icke alla kunna fritagas från att smickra konungadömet och konungen eller åtminstone dennes råd för att skaffa sig sjelfva fördelar. De norska

högertidningarna hafva för öfrigt allt för hetsigt utkastat sina beskyllningar mot venstermännens maktlystnad för att icke hvar och en som i lugn och orörd af alla partimeningar betraktar förhållandena skulle finna, att hetsigheten har bra stort tycke af att vara en följd af djupt känd förargelse öfver att de som hittills ensamt innehafvt makten nu måste maka åt sig och låta äfven andra få vara med om att göra sina åsigter gällande.

Att den rörelse som nu genomgår Norge aldeles icke är af någon synnerligt radikal art, utan endast framkallats af regeringens motsträfvighet att foga sig efter nationens genom stortinget uttalade önsknningar, derom kan man lättast öfvertyga sig genom att umgås med norrmän af olika partier, och det vore för ett rätt bedömande hos oss af förhållandena i Norge af vigt att ett sådant umgänge icke försummades så som hittills skett. Det skulle först och främst öfvertyga oss svenskar, att i fråga varande rörelse ingalunda är *framkallad* af någon unionsfiendtlig tanke, men ganska lätt *kan leda* till ett för unionen olyckligt slut. Skulle ett sådant inträffa, är det *verkligt* konstitutionela partiet (icke det som så låter kalla sig) i Norge, d. v. s. så der omkring *sju åttondelar* af norska folket, ingalunda dertill skyldigt, utan måste detta tillskrifvas dem som vilseledt Norges konung om rätta tillståndet i landet och derigenom förledt honom att sätta sin personliga "orubbliga öfvertygelse" mot hela Norges, man kan säga, enhälliga åsigt.

Den norske bonden är, som sagdt, en aristokrat på sitt sätt och ingalunda anfäktad af någon radikalism, men det kan mycket lätt inträffa, att han ledsnar vid ett konungadöme som missaktar honom. Detta *kommer* sannolikt också att inträffa — det må ingalunda döljas — om den norska regeringen fortfar att spänna bågen för högt. Den som säger annat känner icke till förhållandena i Norge eller också talar han mot bättre vetande.

Att skylla på "agitation" är en klen nödfallsutväg för den n. v. norska ministèrens vänner och gode tjenare.

Om Björnstjerne Björnson, hvilken ju framställes som den förnämste och farligaste agitatorn, lefver hemma i Norge eller icke, skall detta ej inverka det allra ringaste på den stora frågans lösning. Om Sverdrup aldrig funnits, men norska regeringen handlat som hon nu handlar, hade motståndet hos nationen varit alldeles detsamma som nu.

Valen till det nya stortinget skola otvifvelaktigt bekräfta hvad väl redan förut borde hafva visats, att det storting som senast afgått handlat helt och hållet i öfverensstämmelse med nationens önskningsar. Skulle, det hvarje vän af föreningen måste önska afvärjdt, den n. v. norska ministären likväl sitta kvar och trotsa ännu en ny bekräftelse af folkviljan, så är det sannolikt icke så långt till republiken i Norge. Om den saken kan man ganska lätt på ort och ställe öfvertyga sig, och det vore väl mycket orätt, om den som förvärfvat sig den öfvertygelsen skulle underlåta att uttala den.

Oss svenskar tillkommer det alldeles icke att lägga oss i en strid, som föres *endast* mellan *Norges* riksdag och *Norges* regering, men hvar och en, som älskar föreningen och anser denna behöflig för de två skandinaviska rikenas skydd mot yttre faror, måste djupt beklaga, om bandet mellan dessa riken skulle slitas. Men hvems är felet? Ingalunda beror detta på någon ovilja mot svenskarne, lika litet som de senare borde därför hafva någon anledning att känna sig mindre vänskapligt stämnda mot norrmännen.

Det ofantligt öfvervägande flertalet i Norge, hvilket är så talrikt, att man, utan att begå någon orättvisa mot det högst obetydliga mindretalet, kan kalla det för *norska nationen*, står, förlitande sig på sin grundlagsenliga rätt, orubbligt mot rereringen och kommer aldrig att gifva vika. Om det absoluta veto skall påtrugas norska nationen, så går det ganska visst med, såsom en talare sistlidet år uttryckte sig, stormmarsch mot republiken. Ett folk lefver icke, sade Björnson på mötet i Lillestrømmen sommaren 1881, för att vara konungarrike eller republik;

utan ett folk lefver för att utveckla sig, och för det ändamålet använder det konungariket, eller republiken, allt efter som behovet kräfver. Om den norska nationen nu skulle, i enlighet med Björnsons yttrande, anse behovet kräfva republik, d. v. s. om den nuvarande regeringen fortfar att trotsa ett helt folks åsigter, så stanna samnerligen icke många norrmän på högra sidan, och då införes republiken otvifvelaktigt. Svenska folket kan icke göra något åt den saken, *vill* ganska visst ej heller, men beklagar djupt att föreningen derigenom upplöses.

Den danska politiken.

Af A. Cantor.

(Öfvers. från förf:s handskrift.)

Mitt senaste bref till "Dagens Krönika" afslöts med en anmärkning derom, att när det blef läst, visste läsarne, om vi här nere i Danmark kommit in i lugna förhållanden eller vore kastade in i en ny politisk strid.

På visst sätt kommo vi i lugn: vi undgingo provisoriet, som stod hotande för dörren, men vi blefvo icke af med Estrup. Det senaste riksmötet slutade med en förlikning rörande finanslagen, för hvilken Holstein hade äran från venstern och Klein från högra sidan, och derigenom blefvo vi ändtligen af med de tre förtviflade punkterna: skeppet, universitetet och dyrtidstillägget, punkter hvilka trots sin obetydlighet hade gifvit stridsämnet år efter år, och på hvilka alla menniskor blefvo så trötta, att man både inom högern och venstern kallade dem de tre eländiga punkterna. Man blef ense om en uppgörelse, alldeles motsatt den som ministèren hade kämpat för, och denna uppgörelse gick nästan enhälligt igenom i folketinget och med stor majoritet i landstinget, men kabinettet stannade likväl kvar. Härtill fins väl knappast något motstycke.

Efter detta har man låtit hoppet fara, att blifva af med ministèren innan ministrarne hvar för sig efter hand utandas sin sista suck, och politikerna ha egnat sina funderingar åt att leda allt på bästa sätt, utan något slags hänsyn till ministèren, som dock lyckligtvis genom Estrup

har förklarar, att hvad folketing och landsting blefve ense om, det skulle man icke motsätta sig, och det är följaktligen möjligt, att vi kunna få åtskilliga saker genomdrifna utan den minsta medverkan från ministèrens sida. I andra land är det ministèren, som framför allt hjälper till, och som, när split råder mellan kamrarne, söker att dämpa det och mäkla. Här äro vi glada, om blott ministèren icke förhindrar något, utan tillåter att man arbetar den förutan. Och då vi nu ha fått veta, att till och med om det, hvarom tingen bli ense, står i rak strid med hvad kabinettet önskar, skall detta dock icke småaktigt betrakta ett sådant förhållande såsom något misstroende votum — så böra våra politiker tillse att få ett tillstånd infördt, under hvilket man hoppas öfver ministèren och låtsar som om man icke vet att den existerar. Vi ha nu här hemma hunnit till den utomordentliga anspråkslöshet, att vi anse det som en triumf, om blott icke våra ministrar göra skada.

Ju längre vi kommit i detta abderitiska tillstånd, desto mera har allt inom högern, hvilket eger en än så liten liberal anstrykning, vändt sig ifrån Estrup, och i sommar har den ena broschyren efter den andra blifvit utsänd af högermän, som sökt att bearbeta stämningen mot kabinettet, ja till och med vår högt ansedde vetenskapsman *Madvig*, hvilken för flere år sedan drog sig tillbaka från det politiska lifvet, har gjort en framställning, hvori han påpekat, att i de tre stridspunkterna är den konstitutionela rätten på vensterns sida, och hvori han otvetydigt tillkännagifvit att han önskar ministèren bort. Dennas fåtaliga anhängare hade hoppats att kunna drifva något igenom vid landstingsvalet i somras, men detta misslyckades helt och hållet. Af de 66 landstingsmännen äro de 12 kungavalda, resten väljes på åtta år i två afdelningar, sålunda att val eger rum till halfva antalet platser hvart fjerde år. Ena hälften skulle förnyas i sommar, och på grund af den otroliga massa inskränkingar med hänsyn till census m. m., som förefinnes vid dessa val, hade de ministeriela hoppats att här kunna i nå-

gon mån få sin vilja fram, men de vunno icke en enda plats. Ja, hvad mera är, här i Köpenhamn visade valen på det mest slående sätt, hvilket utomordentligt omslag Estrup framkallat i allmänna opinionen. Hittills har venstern i Köpenhamn alls icke deltagit i dessa val, därför att valsättet här absolut omöjliggjorde hvarje hopp för partiet. Men i år beslöt man sig för ett försök, alldeles icke därför att man väntade att segra: tvärtom, man visste särdeles väl, att detta är en omöjlighet, utan för att hålla revy med sina trupper. Venstern infann sig då vid valen af elektorerna, och resultatet var öfvervåldigande gynnsamt, långt öfver förväntan. Två femtedelar af rösterna föllo på venstermän, och i flera kretsar saknade venstern blott några få röster för att drifva sina kandidater igenom.

Men förutom allt detta har ännu en sak af den största vikt inträffat, sedan jag skref mitt sista bref, nämligen att *Monrad* har blifvit vald till medlem af folketinget, som sålunda åter har vår störste nu lefvande politiker midt ibland sig, efter att han sedan 17 år icke har varit aktiv deltagare i det politiska lifvet. Det är en stor ära för venstern, att den har genomdrifvit den gamle högermannens val. Det hade småningom gått så, att alla voro eniga i att förklara det för en skandal, att en man sådan som *Monrad* den ena gången efter den andra föll igenom, när han stälde sig som kandidat. För högern låg det naturligtvis närmast att skaffa honom plats i folketinget, men det är betecknande för vårt intelligensparti, att det icke ville uppfylla denna pligt, därför att man kände *Monrad* såsom en alltför själfständig natur för att obetingadt ställa sig under en partifana. Så begaf det sig, att en vensterns valkrets blef ledig på *Fyen*, och vensterns ledare i Köpenhamn beslöto då att gifva denna krets åt högermannen *Monrad*, därför att man icke fann att vi hade råd att umbära en så utmärkt kraft i folketinget. Naturligtvis kunde icke alla venstermännen i kretsen förstå, hvarför de skulle gifva sina röster till en högerman, men den mest framstående bonden på riksdagen, *Jens Busk*,

reste bort till valkretsen och inlade hela sin energi i att få sina ståndbröder till att rösta på Monrad, och då det ett ögonblick såg ut som om detta icke skulle hjälpa, begaf *Berg* sig sjelf till stridsplatsen. En noblare ståndpunkt har *Berg* aldrig intagit, än då han manade bönderna till att icke utesluta folkets bästa man, grundlagens fader, från den folkvalda kammaren. Så valdes då högerns mångårige genialiske ledare in i folketinget under egid af den framstående vensteranföraren; de möttes, trots meningsskilnaderna, i en sak: brinnande kärlek till fosterlandet och friheten, hvaråt de begge offrat sin bästa kraft.

Det var under allt detta lätt att förutse, att den session, som började i oktober, icke skulle bli behaglig för ministären. Den kom till att stå ansigte mot ansigte med Monrad, som i sina bref så ofta hade ironiserat öfver den estrupska konservativa trögheten, finare, qvickare och skarpare än någon annan, och den skulle försvara sin förtviflade politik i kreaturssaken.

Då denna sak ju väsentligen har utvecklats sig just i förhållande till Sverige, är säkert åtskilligt deraf redan bekant för mina läsare, men de kunna dock knappast veta, *i hvilken grad* vanvettig denna politik har varit. Jag skall helt kort förtälja sakens historia. På hösten 1880 trodde sig våra veterinärauktoriteter hafva funnit en elakartad lungsjuka hos några nötkreatur här på Seeland. Bland de sakkunnige har ständigt ett starkt tvifvel herskat derom, att den af våra veterinärauktoriteter uppställda diagnosen var riktig, och då våra vetenskapliga veterinärer i det hela intaga en allt annat än framstående ståndpunkt och stundom hafva gjort sig skyldiga till högst olyckliga betiser, är det allt skäl att tro, att deras uppfattning äfven i denna punkt varit felaktig. Härtill kommer, att man icke hade den aflägsnaste säkerhet för, att smittan kommit med de svenska kreatur som figurerade uti ifrågavarande berättelse. Om nu ministern likväl slagit sig på att hålla skarp utkik mot Sverige, ja då hade icke det minsta varit att säga derom, men

ministern gick vida längre; ehuru förbud mot kreatursinförsel i vår lagstiftning är beroende af att sjukdomen har *utbrutit* i det land, som förbudet gäller, utfärdade inrikesministern dock ett förbud mot införsel af kreatur från Sverige. Då Sverige icke rätt gerna kunde finna sig i att utestängas från Danmark genom ett förbud, som till på köpet måste göra dess kreatur misstänkta i England, lät svenska regeringen anställa en omfattande undersökning, och då genom denna utröntes att det icke fans elakartad lungsjuka i Sverige, meddelades detta på officiel väg till den danska regeringen. Likväl blef förbudet icke upphäfdt!

Det enda, den svenska regeringen vann, var att danska veterinärer sändes till Sverige för att i förening med svenska undersöka de trakter, hvarifrån vi hade fått de kreatur, som påstodos hafva blifvit sjuka i Danmark. Då den elakartade lungsjukan är ofantligt smittosam, måste vid denna tid, flera månader efteråt, sjukdomen hafva spridit sig vida omkring, men oaktadt man sökte och sökte, fann man icke ett enda sjukt kreatur, men hr Skeel fortfor att upprätthålla sitt förbud.

Så förtvifladt än detta uppträdande mot Sverige varit, är detta dock icke den mörkaste punkten i kreaturspolitikens historia. Samtidigt med att inrikesministern Skeel genom införselsförbudet förklarade som sin uppfattning, att sjukdomen var på Seeland, var det naturligtvis hans pligt i förhållande till andra land att förbjuda utförseln af seeländska kreatur, och det gjorde han också. Men då kort derefter några inflytelserika kreaturskommissionärer, som funno sig i pekuniärt afseende alltför mycket generade af detta tillstånd, bådo honom att meddela dispens derifrån, gjorde han det verkligen, i det han tillät utförsel från Seeland till Tyskland, men upprätthöll förbudet mot Sverige. Naturligtvis blef man i Tyskland mycket förbittrad öfver att erhålla kreatur från en dansk provins, hvilken den danske inrikesministern, genom sitt upprätthållande af förbudet mot Sverige, förklarade för lungsmittad. Tyskland svarade med

att stänga för hela Danmark genom ett allmänt införsel-förbud, som blef upphäfdt först efter att hafva vållat oss betydande ekonomiska förluster och efter att vi blifvit nödsakade att göra eftergifter åt Tyskland vid införandet af dess kreatur hit. Vi äro således inne i ett tillstånd, som i intet afseende har med sundt förnuft att göra, vi ha stängt för de svenska kreaturen, som England, det i detta afseende strängaste land i verlden, alltjemt mottager, men vi hafva icke stängt för Norge, öfver hvilket land många svenska kreatur alltjemt införas till oss. Vi påstå, att för åtta månader sedan var der elakartad lungsjuka, och oaktadt det är gifvet, att det är en sjukdom som smittar med rasande fart, och oaktadt under den mellanliggande tiden hvarken i Sverige eller Danmark ett enda sjukt kreatur blifvit påträffadt, förklarar ministern fortfarande, att det dock troligen råder lungsjuka i Sverige och att han därför icke kan upphäfva förbudet.

Detta har haft det synnerligen beklagliga resultatet, att köttpriserna stigit i en alldeles förtviflad grad och kunna antagas jemt skola vara i stigande, så länge förbudet räcker. För hr Skeel, som sjelf är oxegare i stor skala, är detta allt annat än generande, men för den stora delen af befolkningen är detta i hög grad tryckande.

Denna kreaturspolitik har blott funnit en enda försvarare, nämligen det officiella organet "Berlingske Tidende", som här väckt utomordentlig munterhet genom ett uttalande om, att det väl icke var konstaterad elakartad lungsjuka i Sverige, men att det föreföll som om svenska kreatur hade en stark benägenhet att få elakartad lungsjuka, när de kommo till vårt land.

Sådan var alltså den politik, ministären hade att försvara för det nu församlade folketinget. *Holstein-Ledreborg*, som öppnade finanslagsdebatten med ett ypperligt föredrag, gick löst på ministärens politik i det hela och uppvisade huruledes allt stagnerar under det estrupska kabinettet. Emellertid hade regeringen i fråga om honom den trösten,

att han var vensterman, men den trösten varade icke länge, ty inom kort kom en högerman som beredde kabinettet en ännu hårdare medfart. Det var hr *Christoffer Hage*, som är vald här i Köpenhamn af börspartiet. Hage uppträder med sällsynt utmärkta förutsättningar för att deltaga i en finanspolitisk debatt: han har aflagt statsvetenskaplig kandidatexamen, innehar universitetets guldmedalj för en social-ekonomisk afhandling och har fått anbud på en plats som docent i nationalekonomi vid universitetet. Han har nu öfvergifvit de vetenskapliga sysselsättningarna och är en af våra mest bekanta köpmän, medlem af grosshandlaresocietetens komité. Han angrep först och främst kreaturssaken och sände ett regn af sarkasmer ned öfver den olycklige inrikesministerns hufvud, derpå omtalade han "Berlingske Tidendes" uttalande om lungsjukan i Sverige och förklarade sig vilja kasta ljus öfver hela situationen, sådan den förelåg från officiel sida, genom en illustration, hvilken jag anser vara af intresse för svenska läsare och som jag därför återgifver här. Han yttrade: "Jag skall genom en bild visa er, huru ministern och hans blad stält sig till Sverige. Låt mig antaga, att jag har en husvän, som i många år dagligen har gått ut och in hos mig; låt oss kalla honom Mårtenson. En dag, då han som vanligt har ätit middag hos mig, får jag underrättelse att det saknas två silfverskedar. Så utbrister jag: "Två silfverskedar; dem har Mårtenson tagit, den tjufstryken." Det är tydligt nog, att denna beskyllning i hög grad besvärar min gamle vän, och han säger till mig: "Kom bort i mitt hus, ransaka det från källare till vindskontor och se till, om du kan finna silfverskedarne." Jag finner dem ej, men icke desto mindre fortfar jag i påståendet att han har tagit dem, att de *måste* finnas i hans hus. Det är ju tydligt, att detta äfven sedermera faller sig mycket obehagligt för honom, och våra gemensamma vänner och bekanta, som känt honom i många år och som påstå att han är lika så ärlig som jag — ja, somliga säga till och med, att han har renare bröd i påsen än jag —

göra mig förebråelser, därför att jag så hårdnackadt framkastar en dylik beskyllning. Då de nu fortfara att pressa mig starkt, och då jag icke under dessa omständigheter vill upprepa beskyllningen, väljer jag att uttala mig sålunda: "Jag erkänner, att skedarne icke äro *förefunna* i Mårtensons hus, men jag vill likväl anmärka, att detta egentligen icke är ett bevis för, att de icke *kunna* existera der. Hvad emellertid för mig är det bestämmande, det är den uppfattningen, att i det passerade synes ligga ett otvetydigt vitnesbörd derom, att mina silfverskedar — ovisst för öfrigt af hvilken grund — hafva en viss benägenhet att försvinna, när Mårtenson ätit middag hos mig."

Och hurudant var då det försvar, som ministern uppstälde? Ja, det var så beskaffadt, att hans motståndare vunno en alltför lätt seger. Hufvudpunkten i defensionen var följande: ministern förklarade, att han kunde verkligen icke gerna upphäfva förbudet, eftersom det fans flere, hvilka i förlitande på att det skulle fortfara hade köpt kreatur till höga priser, och nu kunde dessa icke nöja sig med att andra blefve i tillfälle att köpa billigare. — Då dessa ord blifvit sagda, satt tinget först några sekunder i stum häpnad, derpå utbröt på alla sidor ett löje så starkt, att man icke på länge hört maken dertill i folketinget. Att vi skulle fortfara att intaga en opassande hållning till ett annat land, att hela folket skulle lida under de höga köttpriserna, för att icke ett par oxhandlares spekulation skulle slå fel, detta var dock en alltför djerf tanke. Och om ministern ändå hade nöjt sig med att tänka det, men att säga det! I gudar, detta var för mycket. Under starka *hör!* förklarade Holstein-Ledreborg några ögonblick derefter, att inför ett sådant yttrande upphörde all diskussion.

Derpå beslöte samtliga vensterfraktionerna att i förning med Hage och Monrad framlägga ett förslag om att förbudets upprätthållande var olagligt. Det antogs med 74 röster mot 10; flere funnos icke, som vågade rösta med ministären. Hage var härvid den som förde ordet, och han

bragte ministern till den grad i raseri, att denne förklarade att Hage genom sitt uppträdande åsidosatte hänsynen mot sitt land. I en ovanligt qvick liten replik uttalade Hage, att ministern tog storligen miste, då han identifierade sig med landet; det föreföll talaren som om kreaturssaken vore rentaf symbolisk: ministèren önskade liksom lägga en kordong kring hela Danmark och betraktade allt hvad som kom utifrån såsom ett farligt smittämne.

Näst efter kreaturssaken har hufvudintresset varit knutet vid Monrads debut efter de många årens frånvaro. Den andra dagen af finanslagsbehandlingen fick man på morgonen veta af tidningarne, att Monrad skulle taga ordet. Åhörareplatserna voro öfverfulla. Hela det yngre släktet har aldrig hört denne man, och de som kände hans väl-talighet längtade efter att lyssna till hans ord. Efter det en hel del hade talat, blef ändtligen ordet gifvet åt honom. Både bland åhörarne och bland riksdagsmedlemmarne rådde en feberaktig stämning, då den gamle biskopen reste sig. Det var som om ett stycke Danmarks historia stod inför oss; herrliga ljusa och förtvifladt mörka minnen lägrade sig rundt omkring i salen. Det var klart, att Monrad kände, hvilken rörelse der herskade; det var tryckande för honom, han ville framför allt hafva den bort. Så öppnade han munnen och talade — om något gammalt jernvägsmateriel. Och medan han talade härom i nästan sökt trivialitet, fick han rörelsen att lägga sig. Och så snart han såg, att allt var lugnt, normalt, slog den gamle taktikern med en plötslig öfvergång in på parlamentarismen, som han hade älskat i sin ungdom och "icke funnit anledning till" att öfvergifva i sin ålderdom. Blott ett par ord, så satte han sig ned. Få ögonblick derefter var åhörareplatsen tom.

Men de, som gingo bort, de voro besvikna. Det var så litet han hade sagt, och hvad menade han med parlamentarism; det är så obestämdt hos oss, der man också talar om landstingsparlamentarism. Var Monrad i trots af sina mästerliga bref likväl icke längre en kraft, eller var

kanske det hela blott taktik; ville han spara sig till repliken, den hvori han alltid har haft sin bästa styrka?

Dagen derefter fick man veta, att det senare alternativet var det riktiga. Estrup, som efter hand fått en gränslös tillit till sig sjelf, och som hade fått mod efter Monrads första tal, inlät sig på dennes anmärkningar om parlamentarismen och försökte sig på qvickheter genom att säga, att då Monrad väl med parlamentarism blott menade, att regeringen hade anslutning i den ena kammaren, och då han hade det i landstinget, så kunde han förmodligen i denna punkt anse Monrad för en anhängare. Emellertid fick han icke rätt länge lof att förblifva i denna tro. Monrad tog ordet och förklarade att han naturligtvis ansåg det fördelaktigast, att regeringen hade anslutning i båda kamrarne, men då detta icke kunde låta sig göra, borde den utan tvifvel hafva anslutning i den mest betydande kammaren, folketinget. Och han tillade, att det var ju icke någonting som han stod och fann upp, utan det var i hela verlden erkända sanningar. Tyskland gjorde väl ett undantag, men Bismarcks särskilda ställning hade sin grund i dennes stora förtjenster om landet, men — tillade biskopen spetsigt under mycken munterhet — det är ju icke alla land, som på detta sätt egna sig för kanslerspolitik.

Härmed var Monrads ståndpunkt gifven. Klart och otvetydigt hade han ställt sig på vensterns sida i krafvet på folktingsparlamentarism, ja han har uttalat denna fordran vida skarpare än många i venstern skulle göra.

Det vore då synd att säga, att oppositionen hos oss saknar krafter; tvärtom, det mest framstående hos vårt folk sluter sig mer och mer till densamma. Men allt är förgäfvets, kabinettet stannar likväl kvar, fastän vårt land lider djupt derunder. Hage anmärkte, att en sådan städsevarande ministèr, det var egentligen intet kabinett, det var en "konstitutionel institution", ett uttalande som framkallade mycket löje, hvarefter han tillade att i det hela var allt som vidkom vårt statslif ju numera blott att uppfatta från en

humoristisk ståndpunkt, men huru bra det än var att menniskor hade något att gläda sig åt, stälde sig dock saken för den, som i en stilla timme tänkte öfver vårt lands framtid, såsom absolut sorglig. Den djupa tystnad och det allvar, hvarmed dessa ord afhöordes, visa bäst, huruledes de målade en stämning, som blott alltför ofta har gripit en dansk under den förtviflade stagnationsperiod, hvori vi för tillfället lefva.

Domen öfver ett land, sådant som vårt nu, är redan för 18 år sedan uttalad af Monrad. Det var den 7 januari 1864. Dagen förut hade man fått meddelande om Dannevirkes kapitulation, och den djupaste förtviflan lade sig öfver vårt land. I hufvudstaden började tumult mot det nya konungahuset. Monrad, konseljpresidenten, som hade varit på krigsskådeplatsen, hade hastigt rest till Köpenhamn för att lugna stämningen, och så blef riksdagen den 7 sammankallad till ett möte. Man sammanträdde — olyckliga, sorgsna. Monrad började att tala, men kunde nästan icke, hans blick var vänd nedåt, icke mot församlingen, hans röst darrade. Då ljud plötsligen under hans tal upp till honom ett gruffligt förnärmande, närgånget afbrott från Bille. I en blink var Monrad som en annan. Han lyfte blicken dristigt ut mot de närvarande, och med kraftigt patos sade han: *“Et land er ikke færdigt, fordi der brister et håb; kun det folk, der hensunken i indre splid opgiver sig selv, kun det er fortabt.”* Det var som om det ljusnade i salen vid dessa ord. Man sade till sig sjelf: deri har han rätt, och man lofvade att söka bevara tron och enigheten, som styrker. Men det har icke gått så. Vi ha sjunkit ned i en förtärande strid, och vi ledas af en regering, som icke har någon tro till folket, utan som omsorgsfullt vakar öfver, att dess önskingar icke respekteras.

Huru skola vi komma ur detta elände? Ja, Hage, som genom dessa senaste förhandlingar så att säga i ett slag har slagit sig fram att bli en af våra främsta politiker, ansåg att ett stort reformparti borde bildas, hvilket skulle

kasta bort allt hvad man kallat storpolitiken, men som han fann långt snarare borde döpas till "småpolitiken", och som skulle inlägga hela sin kraft i att utarbete och om möjligt genomföra många af de reformer, af hvilka vårt land har så starkt behof. Hans tanke var tydligt nog den, att det då först skulle visa sig, att vår reaktionära regering icke kunde taga emot ett enda liberalt lagförslag, och folket, som då ännu klarare komme att få för ögonen, i hvilken grad regeringen står som ett hinder för utvecklingen, skulle med en kraft, som icke läte sig tillbakahållas, och med en samstämmighet som icke vore att bortresonnera, begära att kabinettet gäfve vika för krafter som kunde uträtta något. Med andra ord: medan förhållandet nu är det, att regeringen framlägger det ena lagförslaget efter det andra, som folketinget på grund af förslagets illiberala tendens är nödsakadt att förkasta, ville han att folketinget skulle framlägga en serie goda, liberala, populära lagförslag, hvilka regeringen då helt säkert skulle neka att gå in på, men genom denna fördelning af rollerna skulle det för folket blifva dubbelt klart, att folketinget ingalunda tycker om att afslå lagar, utan blott gör det då situationen tvingar dertill, att tinget tvärtom önskar ett lagstiftningsarbete som frodas, och det skulle då ännu mer springa i ögonen, hvem det är, som håller tillhaka hvarje framskridande i vårt land.

Men skall det bli möjligt, att bilda ett sådant parti? Ja, jag antager icke att Hage, som sannerligen icke är fantast, utan framför allt realpolitiker, har uttalat ett sådant hopp, utan att han åtminstone hade någon grund till att tro, att det skulle gå i fullbordan. Få dagar efter det han sagt dessa ord, framlade han tillsammans med Monrad, ledarne af begge vensterfraktionerna och professor Falbe-Hansen, hvilken liksom Hage är medlem af högern, ett lagförslag om den personliga kommunalskatten, ett förhållande hvilket för ögonblicket är mycket illa ordnad. Kanske bör man hoppas att häri se ett varsel. Kunde det nya reformpartiet komma att bestå af alla nyanser hos venstern, af

Monrad, hvilken väl nu närmast må betraktas såsom stående utanför partierna, och af två så framstående högermän som Hage och Falbe-Hansen, så skulle det hafva förträffliga utsigter till att komma att spela en betydande roll.

Lyckligtvis finnas åtskilliga företeelser, som häntyda på att, äfven om dessa män icke vilja rentaf slå sig tillsammans till ett parti, hvilket väl knappast är meningen, så skola de dock ofta kunna arbeta hand i hand, och möjligen komma de då att arbeta sig mera och mera tillsammans. Det har blifvit sagdt, och jag har skäl att anse det riktigt, att Monrad har begagnat de fem månaderna, som förflöto efter hans val utan att riksdagen var samlad, till att utarbete en rad lagförslag, som skola innehålla programmet för hans återinträde i det offentliga lifvet. Lagförslaget om kommunalskatten vet man åtminstone säkert vara uppgjordt af honom, och liksom han kring detta har kunnat samla hela venstern och utmärkta elementer af höger — under det regeringen säkert skall vara emot det — så kan det möjligen väntas, att äfven andra af de lagförslag, hvilka han ligger inne med, skola kunna tjena till att samla omkring sig allt det i vårt land, som vill fram, och till att skapa en oemotståndlig offentlig mening mot det, som blott vill marschera på stället.

Odette.

En oppositionel teaterstudie.

Odette, en af dramatiska teaterns senaste nyheter, har bedömts ganska olika. Under det några ansett stycket, likasom utförandet, vara snart sagdt öfver allt beröm hafva andra tillåtit sig förmena, att det alldeles icke var något dramatiskt konstverk i högre mening, ja en och annan har till och med vågat sig fram med det påståendet att ej ens spelet var på långt när hvad det kunnat och bort vara. Möjligen, eller rättare sagdt helt visst, göra sig på båda sidor ensidighet och öfverdrift gällande, och jag vet väl, att äfven jag, då jag nu ämnar söka bjuda skäl för den senare af ofvan antydda ståndpunkter, skall beskyllas därför, kanske ej utan fog. Att jag löper den risken, och detta ehuru jag hyser ringa förhoppning att med mitt uttalande egentligen kunna inverka på annat än högst få, synes måhända ej synnerligen klokt. Emellertid är jag fullt och fast öfvertygad, att vår s. k. främsta scen är på afvägar med afseende på valet af repertoar, och tror att hvar och en som hyser något varmare intresse för dramatik, är fullt berättigad att försöka bevisa giltigheten af sin åsigt. Jag betviflar ej heller att de anmärkningar mot stycket som här komma att framställas, vida lättare blifva mig tillgifna, än hvad jag har att säga om utförandet. De sceniska artisterna äro ett ömtåligt slägte, och kritik måste ju alltid vara i viss mån motbjudande för den som är dess föremål. Dessutom frestas den sceniske konstnären gerna till den tankegång, att, då egentligen blott han och hans yrkesbröder känna den mängd af tekniska svårigheter hvilkas öfvervinnande bildar underlaget för hans framställning, de hvilka bedöma saken ej äro dertill kompetente. I viss mån är det resonnemanget riktigt, men man bör ihogkomma, att granskaren ej är skyldig att yttra sig om annat än resultatet, att åter deröfver fälla sitt omdöme kan väl ej förmenas honom. Om en granskare med skäl visar, att hr A. eller fröken B. i en viss roll icke varit tillfredsställande så har han fyllt sin pligt, om nämligen hans skäl äro giltiga. Det blir sedan den granskandes sak att ensam eller i samråd med

instruktör eller intendent, söka göra sig anmärkningen till godo. Om recensenten ytterligare påvisar djupare liggande grunder, hvarpå det oriktiga resultatet beror, så gör han mera, än hvad man af honom kunnat fordra, han gör hvad som borde eller rättare sagdt redan bort göras af instruktören.

Från de antydda allmänna synpunkterna ber jag att nu få öfvergå till mitt egentliga ämne. Det synes då lämpligast att först skärskåda stycket och sedan utförandet. Emellertid anser jag det obehöfligt, att här lemna en närmare redogörelse för innehållet, utan tillåter mig förutsätta det som för det stora flertalet läsare redan bekant.

Att "Odettes" motiv skulle vara äktenskapsbrott och äktenskapskilnad var något som man utan att ega någon större kännedom om den nuvarande franska dramatiken, likvisst med temlig visshet kunde förutse. Förut brukade i den franska dramen intrigen röra sig om, huruvida en hustru skulle blifva förförd eller icke; men denna fråga synes nu vara löst, man är temligen viss om att förföraren skal vinna framgång. Alltså tager man i stället äktenskapsbrottet (hustruns nämligen) till utgångspunkt, och lägger sedan an på att visa huruledes den bristfälliga lagstiftningen om äktenskapsskilnad verkar. På detta sätt har Sardou förfarit, och han har åstadkommit en produkt, som på den stora allmänheten tyckes verka mycket anslående. Men också är der inmängdt allt hvad publiken brnkar finna nöjsamt. Der finnas spännande scener, larmoyanta scener, stora kraftscener, qvicka scener, burleska scener, oanständiga scener. Den som ser "Odette" har på samma afton stökat undan tragedi, borgerligt skådespel, komedi och, jag vore frestad säga fars. Men det är ej nog med att man sålunda får till lifs allt hvad man kan önska att få se på scenen, dermed har författaren ej ansett tillräckliga garantier för åskådarens nöje vara för handen. Han har varit nog blygsam att frukta, att allmänheten skulle tröttna på att höra ett helt stycke ur hans egen fatabur, och har velat undvika detta genom åtskilliga små snatterier. Se t. ex. på tredje akten, mera slående analogier än dem mellan den och en akt (jag tror den andra) i "Falsa juveler" lär man väl få svårt att framleta. Och äfven ur andra stycken har Dumas fått släppa till både repliker och idéer. Jag har dessutom sett uppgifvas, att en annan författare, hvars namn jag ej erinrar mig, skall hafva stämt Sardou, på den grund att "Odette" vore en efterbildning af ett hans arbete. Emellertid kan man ju säga, att det gör mindre till saken om Sardou plöjt med andras kalf, endast det arbete han gifvit oss är ett godt arbete. Det är den frågan, som nu bör besvaras. Till en början vill jag betona, att denna fråga kan besvaras från tvänne olika synpunkter, i det att man kan se stycket

både från en hufvudsakligen estetisk och från en hufvudsakligen moralisk synpunkt.

För att till en början använda det förra af dessa betraktelsesätt blir spørsmålet: hvad slags rum intager Odette som drama? Härvid har man då att hålla sig till dels stycket, fattadt som ett helt, dels de särskilda karaktererna.

Stycket som helt fattadt lider till en början af den egenheten att der finnes en akt för mycket. Jag tviflar på att man skall kunna uppvisa ett enda modernt drama mera än Odette, der *hela första akten* skulle kunna helt enkelt utelemnas, och stycket i alla fall fullväl kunna spelas och förstås, utan att någonting i de senare akterna ändrades. Dermed vill jag visst icke säga, att man vid uppförandet borde utelemna denna första akt, ty deri finnas scener af stor effekt, jag vill blott betona att redan denna enda omständighet, en akt för mycket, är tillräcklig att fränkänna författaren hvarje slags anspråk att i och med detta stycke hafva skapat ett dramatiskt *mästerverk*.

Detta stora felet i Odette är dessutom långt ifrån det enda. Den massa af personer, som användes, är en svaghet. Första aktens exposé, hvartill erfordras tre betjenter och en kammarjungfru, förefaller snart sagdt barnslig, då den jemföres med de norske mästarnes metod. I hela andra akten står handlingen fullständigt stilla. Fjerde akten har ej heller synnerligen mycket af handling, den är egentligen en stor succès des larmes. Detta sista påstående blir jag, på tal om spelet, i tillfälle att utförligare belysa

Af hvad som nu blifvit antydt torde klarligen framgå, att enligt min mening det stycke, hvarom vi tala, i dramatiskt afseende åtminstone från en synpunkt står allt annat än högt. Emellertid skulle det ju kunna hända att karaktersteckningen vore något så framstående, att den kunde ställa stycket på en långt högre plats än hvad nu synes tillkomma det. Jag vill då öfvergå till ett litet skärskådande af dessa karakterer.

Odette, hufvudpersonen, är i första akten en verldsdam, som bedrager sin man. Af hvad skäl hon gör det lemnas af författaren osagdt, så vida man ej får anse det vara en uteslutande följd af ärfthetsprincipen, någon annan grund finnes ej antydd. Hennes sinnesstämning under det utsväfvande lif hon redan af omständigheterna nödgas föra synes ganska väl återgifven. Men under slutet af tredje och hela sista akten framstår hon synnerligen oklar, hvilket jag längre fram skall försöka att tydligen visa.

Grefven, den bedragne äkta mannen, skall väl vara typen för en rättskaffens och hederlig ädling. Men man kan med skäl fråga, skulle en sådan man behandla en brottslig maka så som han gör? Det hade varit mera menskligt, mera naturligt att döda. Icke heller får

man rätt klart för sig, om han bedragit Odette innan hon bedrog honom, åtminstone står han svarslös då hon mot honom utslungar den beskyllningen. I senare delen af stycket är greffvens offerande kärlek till sin dotter deremot både väl och anslående tecknad.

Béchamel, den "ädle rouén" är en bland de vämjeligaste figurer man torde kunna vänta att på scenen se framställd. Vi påminna om hans samtal med Philippe i första akten. Kanske att han är tagen ur verkligheten, men man vill nästan hellre hoppas motsatsen.

Philippe är ej af samma art som Béchamel, men nog ha de slägttycke. En man som småleende afhör huru en annan utvecklar sina planer på hans väns hustru, som bara skrattar åt sin egen unga maka, då hon vågar tro att det varit bättre, om hans ungdoms utsväfningar varit ogjorda är, om ej roué så dock något ditåt. Emellertid är Philippe utan tvivel mera natursant och konsekvent skapad än Béchamel.

Den unga hustrun, Juliette, är en nätt ingenue af i det närmaste samma art som de vanliga. Den unga flickan likaså, hon är utomordentligt söt och älskvärd och ren o. s. v. Emellertid synes Sardous ärftlighetsprincip här hafva gått ad undas, annars skulle väl äfven Bérangere hafva en god portion lättsinne.

Den unga mannen är ett praktexemplar af en sjäpig mammas gosse.

De öfriga staffagefigurerna torde saklöst kunna förbigås. Af det nu sagda torde vara klart, att jag för min del ej kan tillmäta dramen Odette förtjensten af någon djupare karaktersteckning. Om tid och utrymme sådant medgifvit skulle det ej varit svårt att i detalj framvisa riktigheten af ofvan fälda omdömen, men jag hoppas att läsaren genom att med stycket i minnet granska det sagda, åtminstone i hufvudsak skall erkänna att det i de flesta fall är befogadt. Under förutsättning att detta erkännes blir då frågan: huru kan man förklara att ett drama, som både i karaktersteckning och handling lemnar så mycket öfrigt att önska, ändock kan vinna sådant bifall? En härtill bidragande omständighet är naturligtvis den alldeles onaturligt qvicka dialogen. Må man ej missuppfatta uttrycket: jag vill alldeles icke säga det vara onaturligt att en författare kan skriva en så qvick dialog, visst icke. Men hvad som alldeles bestämdt icke är naturligt, det är att hvarenda person i stycket (med undantag för Odettes tvänne älskare) synas vara snart sagt specialist i att säga qvickheter. Emellertid reflekterar den stora publiken ej så noga härpå, den tar hvad den får, skrattar och applåderar. Vidare måste man tänka på de högsentimentala gråtscenerna. Det är något som kniper publiken, den får ju under en hel akt ordentligt frossa i känslor af medlidande. Och så hafva vi de fyn-

diga situationerna, mörkret i första akten, confettikastningen i den andra, spelsalongen i tredje, drunknandet i fjerde. När allt detta sammanlægges får man en ansenlig slutsumma af teatereffekt, och snart blir det endast en sådan slutsumma, som kan förmå publiken att offra sina medel på teaterbiljetter. Sådan måste utgången blifva om man successivt vänjer allmänheten vid den tron att pjesfabrikanternas arbete är bättre värdt än dramaturgernas. Och att Sardou *icke* är någon dramaturg, det lærer väl ändock knappast kunna annat än medgifvas; i stället erkännes villigt att han är en ytterst rutinerad pjesmakare.

Vända vi oss vidare till styckets moral, så är denna onekligen af skäligen märkvärdig beskaffenhet. I kort och enkel sammanfattning lærer den väl komma att lyda vidpass i denna väg: "Mannen är skapelsens herre och har rätt till ungefär hvad han behagar, vill han vara utsväfvande är det hans ensak, vill han förföra sina vännerns hustrur är det också hans rättighet. han måste blott vara beredd på, att i händelse af upptäckt gifva den kränkte maken upprättelse, hvilket sker genom det hasardspel, som kallas duell. Med qvinnan deremot är förhållandet ett annat. Männen hafva visserligen lof att göra allt för att förföra henne, men om det lyckas och upptäckes så beror hon af sin mans nåd, han kan döda henne — om han så vill, han kan äfven förskjuta henne och det på ett sätt som ohjelpigen tvingar henne att fortfara med ett lastbart lif, hans handlingssätt har i alla fall ingen någon rätt att klandra." Kanske att någon nu säger: denna framställning är öfverdrifven, osann, den framgår ej som konsekvens ur stycket. Jo, det är just hvad den gör. Béchamels vedervärdigt cyniska samtal med Philippe i första akten, der han berättar hur han egentligen tänkt vara Odettes förste älskare, men nu måste nöja sig med att blifva den andre i ordningen, och Philippes lugna åhörande af allt sammans bevisa icke så litet. Och kommer då härtill, att grefven, som naturligtvis måste känna till hvad för sorts karl denne Béchamel är, i andra akten sluter hans och Philippes händer i sina under det han med stor emfas utbrister: "Vi äro dock tre hederlige män" så torde man medgifva, att vi med fog gjort vår ofvannämde framställning, för så vidt den rör männens rättigheter. I fråga om qvinnans skyldigheter är bevisningen icke heller särdeles svårfunnen. Man kan t. ex. tänka på Philippes samtal med sin unga fru, der han finner det vara den mest enfaldiga och orimliga begäran att han skulle fört ett sedligare ungdomslif, men der han också berättar, hvartill en man är befogad mot en otrogen hustru, och förklarar att *han* skulle döda. Dessutom fins ju ej i hela pjesen någonting som antyder att grefven möjligtvis kunde haft orätt då han dref ut Odette, och ändå hade en sådan antydning

varit bra lätt att åstadkomma. Om man alltså måste erkänna, att Odettes moral är den nyss skizzerade, så kommer en annan fråga: kan den moralen gillas? Härför skall väl icke gerna någon vilja svara annat än nej! Ty först och främst lära väl de vara få som numera våga att offentligen proklamera det berättigade i kvinnans förtryckta ställning i den bjerta form vi nyss användt, en sådan olikhet i könens rättigheter skäms man numera för att öppet vidgå, om man också i sitt stilla sinne tycker att den ej är så oäfvnen. Och vidare, om det också erkännes (hvilket jag för min del är den förste att göra) att otrohet i äktenskapet är en fullgiltig grund för dess upplösande, så lär man dock böra medgifva, att det bortjagande, som i Odette tillämpas och försvaras, är en rå, hämdufull våldshandling, som ej tjenar den förorättade, men störtar den brottsliga allt djupare. Jag betonar ännu en gång, att greffen alldeles icke var förpligtad att fortsätta sitt äktenskap med Odette, men jag förnekar att det handlingssätt han valde var berättigadt.

Medan talet är om moralen i den Sardouska pjesen bör väl ock nämnas att dialogen, särskildt i tredje akten, vimlar af slippriga eller smutsiga repliker.

Nu frågar jag till sist, kan det vara lämpligt att stycken af sådan art som detta skola vara de allra mest omhuldade på den scen, hvilken berömmar sig af att vara vår främsta och hvars namn af kunglig man till och med ibland hör utbytas mot nationalteater? När de äkta dramatiska förtjensterna ej finnas i synnerligen hög grad, de moraliska bristerna deremot desto mera, hvad är det då som skaffar Odette och dess likar en sådan gunst hos teaterstyrelsen? Härför svarar man sannolikt att det är denna sorts pjäser som går, och att en teaterstyrelse måste fästa sig dervid. Men härtill genmäler jag, att förhållandena i detta afseende måste gestalta sig annorlunda på en teater med statsanslag. Eljes kunde ju den teaterdirektion, som skaffat sig en bedröflig ryktbarhet med "Sköna Helena" och "Riddar Blåskägg" också hafva svarat, att det var en genre som gick.

Slutligen skulle det gälla att se litet på det sätt hvar på de spelande fylde sina uppgifter. I detta afseende vill jag på förhand betona, att jag ämnar se mera på felen än förtjensterna, just emedan dessa senare redan i så rik måtto framhållits, att man deraf kanske redan fått mera än nog.

Om vi då begynna med Odette — fröken Björkegren, så kan man till en början säga, att detta är hennes bästa roll. Emellertid har hon här, som alltid, ett fel i mimiskt afseende, att nämligen åt vissa sinnesrörelser gifva allt för öfverdrifna och stereotypa uttryck. Detta beror uppenbarligen på ansträngningen att spela tydligt och kommer efter all sannolikhet att inom en ej aflägsen framtid för-

svinna, snart sagdt, af sig sjelft. Men det finnes anmärkningar, som träffa henne särskildt i denna svåra och tacksamma roll, hvilka jag icke vill tillbakahålla. Emellertid är det ett nöje att till en början kunna kalla hennes spel i första akten aldeles förträffligt. Men i tredje, hur är det då? Är verkligen skådespelerskan tillfredsställande, särskildt i slutet af denna akt, har hon hela den energi, som är nödvändig för att låta replikerna till mannen komma som dolkstygn, det ena på det andra? Jag tror det icke. Jag hyser den föreställningen, att denna stora dialog måste kunna göra ett större intryck, men detta är blott en förmodan, och icke något påstående.

Deremot vågar jag påstå, att fröken B. icke spelar sista akten tillfredsställande, och detta kan jag säga af en aldeles osviklig grund. Saken är nämligen, att hon sannerligen icke sjelf vet hur hon tänker spela, utan varierar grundtemat i olika tonarter på olika teateraftnar. På premieren gret hon utan hejd och mått, en annan gång kan det vara nästan tvärt om. Och derom äro väl de flesta ense, att konstnären bör spela samma roll på samma sätt. En annan fråga är, om denna akt är möjlig att spela fullt tillfredsställande, min enskilda mening är, att det knappast går för sig. ty antingen framställes grevinnan för upprörd. och då begriper man ej, att dottern intet misstänker, eller för kall, och då är hon sjelf osann. Men i en scen, der författaren sålunda ställt ett val mellan Scylla och Charybdis, är det obilligt begära, att skådespelerskan må kunna vara tillfredsställande, det är t. o. m. förklarligt om hon som fröken B. varierar sina metoder och spelar på olika sätt för att se hur de ta sig ut; men experimentet är riskabelt och bör användas sparsamt.

Att många förträffliga detaljer finnas i fröken B:s framställning af äfven de senare akterna, behöfver måhända ej särskildt nämnas.

Likaså med herr Elmlund, många detaljer äro anslående, men — men hvarför deklamera en sådan roll. Det är en olycka, att den skådespelare som har så många goda egenskaper, skall genom denna svaghet för deklamation förminska intrycket af sina prestationer. Dessutom tror jag lika litet på hans spel i tredje akten som på fröken B:s.

Herr Fredriksons Béchamel har mycket lofprisats. Jag sluter mig icke till de öfrige lofsångarne, utan tillåter mig säga att denna roll, åtminstone i andra akten, chargerats till den grad, att en nybörjare aldrig skulle våga något sådant. Men herr F. är nu en gång publikens gunstling, därför kan han riskera att då han skall gifva en verdensmans entré i en salong, komma in under krumsprång som ofrivilligt i minnet återkalla orden "Dansa nalle vig och ledig." Och det ginge väl an, om det vore en konsekvent genomförd upp-

fattning, men af ett eller annat skäl börjar han redan i tredje akten och fortsätter i den fjerde att gå som en vanlig människa. Dessutom, hr F:s mycket gouterade framställningar af blaserade rouéer tyckas mig lida af ett gemensamt fel, de spelas om jag så får säga allt för medvetet. Den slappe, utlevade mannen, han må nu heta Béchamel eller något annat, tyckes så ofta säga till de andra spelande: "se, se bara hvad jag är blaserad." Just i motsats härtill var herr Hillbergs återgifvande af de Septmonts i "Främlingen" öfverlägset, och ändå fick han uppbära förebråelser för öfverdrift. Hvarför skall herr Fredriksson när han chargerar långt mera ha beröm?!

Om herr Hartmans måttfulla, sant realistiska framställning af Philippe har jag ej ett ord annat än godt att säga, han tager bestämdt segerpriset bland alla de spelande.

Juliette deremot, den unga frun, har lemnats åt fröken Gurli Åberg. K. teaterdirektionen har antagligen gjort detta af något skäl, men hvilket detta kan vara har jag fåfängt sökt utgrunda. Fröken Åbergs sceniska uppenbarelse är bländande, hennes spel kan vara alldeles briljant (t. ex. [Onkel Sam] men ingenuerna borde hon, äfven om de någonsin hört till hennes egentliga område, hafva vuxit ifrån. Och i stället får hon den ena efter den andra! Går det på samma sätt denna vinter som den förra så kunde man tänka sig att den begåfvade skådespelerskan på allvar öfvergifver den scen, som alldeles ej vet värdera hennes talang, och hvarmed skulle man då qvarhålla henne?

Nej, fru Hartman skulle haft Juliettes roll. Jag har intet emot hennes Berangère, hon var der mycket älskvärd, men det hade bestämdt varit bättre om hon fått Juliette, i stället kunde fröken Flygare öfvertagit Berangère, hvarigenom man också sluppit se Carola representeras af denna skådespelerska, hvars yttre gör henne till den kanske mest olämpliga representant af en slik roll, som teatern kan åstadkomma. Och en annan Carola behöfde ej letas med ljus och lykta! T. o. m. fru Bosin kunde väl kommit i fråga i ett stycke der fru H. Kinmansson och herr Lagerqvist gå som statister.

Till det nu om uppsättning och spel yttrade har jag endast att foga dels ett erkännande åt de Morgans senaste representant för det rörande sätt hvarpå han stod der som den personifierade enfalden, dels en lätt förvåning öfver de onaturligt vidriga ansigten Odettes älskare äro nog uppoffrande att anlägga.

Jag vågar kanske anse mig hafva bevisat, att Odette alldeles icke spelades så mönstergillt som man velat påstå. Men om man tror att jag beklagar detta, måste jag på det bestämdaste reservera mig; afsigten med denna kritik har varit att framhålla öfverdriften

i en del af de loford som på denna pjäs blifvit slösade; för min del tror jag att den fick ett bättre utförande än den var värd.

Och detta leder mig till, hvad jag mest önskade att lägga dem, som haft tålamod att följa mig ända hit, på hjertat. Jag vill säga, det går icke an, att vår dramatiska teater eignar sina största omsorger åt den franska "cocotterepertoaren*." Jag är alldeles icke den, som vill lägga en konventionel morals tvångströja på konsten, men jag vill att den riktning som med afseende på ett af vår tids främsta problem, kvinnans ställning, intager en så föraktlig ståndpunkt som den dikten, hvilken slagit ut en praktblomma i Odette, icke må anses som det bästa af all dramatik. Jag vill, att man mindre ihärdigt från just detta håll skall hemta dramatiska teaterns "pièces de resistance."

Man svarar möjligen: "hvar skola vi ta' dem ifrån." Jag skall då be att i all korthet få antyda detta. Dramatiska teatern har många af Ibsens stycken ospelade. Jag förbigår "Gengangere", om också min enskilda tro derom är en helt annan än den här allmänna, men "Peer Gynt", "Kiærlighedens Komædie" o. s. v., när fingo vi se dem?

Intet af alla Björnsons senare stycken har stått på k. dram. teaterns spellista, skulle de ej numera, då teatern ej sorterar under hofförvaltningen, kunna få plats der?

Det enda erkännande samma teater visat Strindberg var att skämma bort "Gilletts hemlighet". Nya teatern spelar "Sveriges förste dramaturgs" arbeten.

I Danmark fins det en skola af yngre författare, som äfven egnat sig åt dramatisk produktion, och hvilkas uppfattning af kvinnofrågan är modern. Nå ja, "Lægemidler" har spelats, det är sant, men hur?

En ej okänd dansk författare, vid namn Holberg, intar en hedersplats på Köpenhamns nationalteater. När hans stycken någon gång spelas här (naturligtvis på Nya teatern och småscenerna) brukade gifva goda hus.

En spanior, Calderon de la Barca, anse många nationalscener sig skyldiga att ej förvisa från repertoaren.

Alfred de Mussets makalösa proverb skola visst aldrig förfela sitt intryck på den publik, som får se dem. Denna sanning har Nya teaterns styrelse visat sig inse.

Det vore ej synnerligen svårt att fortsätta denna uppräknings ännu längre, men det torde icke vara nödvändigt. Vi kunna ju

* Detta ord är långt ifrån exakt, men torde dock vara allför känt att kunna missförstås.

vara öfverens om, att dramatiska teaterns repertoar icke är sådan, som höfves en svensk nationalscen, kanske vi äfven böra anse, att om nationalteatern som sådan kommer att upphöra, den fallit, åtminstone till en viss grad, på sina gerningar. Men med frågan om teatern skall fortfara eller ej hafva vi för ögonblicket icke att befatta oss, nu gäller det endast att framhålla, att den icke är hvad den borde vara. Man har kallat svenskarne Nordens fransmän, men detta bon mot bör ej leda en nationalteaters val af repertoar, allra helst i en tid, då Nordens dramaturger frånryckt de franske segers pris.

P. Staaff.

Anekdoter och karaktersdrag.

1.

Huru polisen och magistraten i Malmö förhöll sig på 1760-talet.*

Exhib: på Malmös Rådhus d: 11 Octobr: 1762.

Ädla och Högaktade samt Widtlagfarna
Herrar Borgmästare och Råd!

Herr Stadsfiscalen Herbst hafver communicerat mig et Extractum Protocolli, hvaruti ädla Magistraten antyder honom hafva upsikt på mina söndagsresor, dem ädla Magistraten förspordt missnöje öfver.

Beware mig Gud ifrån att begå någon otillbörlighet mot vårt Kjära Fädernesland, eller annat ondt och bedrägeri, som straffverdigt vore. — Jag finge då strecket om halsen, hälst som jag af nyssbemelta protocoll finner att myggor silas och cameler sväljas, i det för ädla Magistraten löst tal öfver min person förebringas, att jag med skjäl kan säga:

Som hvete de mig sälla,
och akta mig att fälla;

Men Gud som allting ser och känner,
är mitt försvar emot ovänner. —

Här talas intet om andra, som om Söndagsmornar för ottesången i stora följen fara till Torups skog och Bökebergs slätt, samt flere ställen, endast på lustresor att hålla verldsligt nöje, sång och

* Hufvudpersonen i denna märkvärdiga tidsbild, hemtad ur k. bibliotekets handskriftsamlingar, var den ryktbare Haqvin Bager, om hvilken vi här böra särskildt påpeka att han var en from och oförvitlig man, lycklig i sina affärer, olycklig blott såsom poet; hans goda egenskaper hafva äfven gått i arf på ännu befintliga efterkommande i det sambälle, der han tillhörde de mest framstående medlemmarne. Att ett mål sådant som detta kunde förekomma, lär väl blott kunna förklaras sålunda, att fiskalen slagit allarm i förargelse öfver någon påräknad men uteblifven handtryckning.

spel etc. till hela 2ne helgedagars gudstjensts försummande på en gång, hvilket är snörrätt mot Kongl. förordningarna, som långt före ädla Magistratens kundgjörelse, till underdånig efterlefnad att Respectera, i nåder äro utgifna; hvilket dock i det sjelfsväldet under ädla Magistratens uppsikt icke med beifrande straff blifvit ansedt: men ingen kan någon lustresa bevisa mig, utan då jag först låtit mina drängar bevista ottesången, hafver jag allena 2:ne gånger i sommar rest nödvändiga resor, derfor att jag på ingen Söcknedag i det ärendet vist finner Folket hemma, hvarest jag i mitt för mig och det allmänna nödigt hafver att tillse. Jag ej heller för eldsvådas befarande dristar någon natt blifva från staden, och ädla Magistraten vet det jag sjelf måste alla veckodagar uppvaccka mina egendomar utom Staden på Stadens ägor belägna, såsom mina 2:ne väderqvarnar, plantager och åkerbruk jemte min Södra handelsgård i staden, medan min kiära hustru drifver handelen i den östra gården, så att jag icke hafver tid någonstädes längre bortresa på Söcknedagar och jag hvareken Söckne- eller helgedagar, ännu aldrig i min Borgerliga tid, bevistat någon lust- eller Collations-resa. — Men att jag efter högmässorna ofta utfarit att tillse huru mina hemmans åboar i Naffentorp en half mill ifrån Staden efter mina ordre bevakat och Cultiverat the mina jordägor, som jag i stora styckevis vretar eller lychor, ifrån allmänna vångarne på min bekostnad låtit intäppa; Förntan det jag sjelf derstäder hafver Tobakspantagier, som behöfva och tillsyn, samt att jag i vintertiden observerar om the samma åboarna genom ett acktsamt fodrande öka Boskapsantalet till jordens och hemmannens styreka, genom fodrets acktsamma utdelande, så att det icke efter skånska modet till större delen varder spilt och förderfvat.

Det lærer väl intet vara mot Guds eller människjors lag; Ty Kongl. förordningar säga att sedan man om Sön- och helgedagar gudstjensten bevistat, är lofgifvet resa, och på förenämde sätt har jag nyttjat till bemelte resor mina drängar 3:ne i sänder ty jag sjelf kan ingen allmän gudstjenst bevista, medelst jag der intet kan bruka de botemedel som tarivas, då mina hastigt påkommande svagheter mig angripa.

Som ädla Magistraten utan rätt kundskap skrifver och tillvitar mig i samma protocoll det jag intet för mig sjelf håller någon enskildt gudstjenst, på Sön- och helgedagar; Ty vill ädla Magistraten bättre blifva om min Religion och trosbekjännelse öfvertygad, så kan jag det Præstere i en af mig sjelf utarbetad förklaring eller predikan om tillkommande yttersta domen, hvarest intet slags be- drägeri eller list för gud kan bestå, och de som här på nåden syndatt, få i evighet det i helvetets plågor umgälla.

Öfrigt det jag redan här förut anmärkt, såsom att ädla Magistraten och denna stadens innevånare alla äro uppenbara stora missbruk med blotta lustresor, på Sön- och helgedagar innan någon gudstjenst begynts, hvarvid och någon af ädla Magistratens egna barn och anhöriga hafva varit följacktiga i ljufvaste sommartiden; hafver sig nog det bekant, ty beder jag såsom och påstår det ädla Magistraten härefter behagar lemna mig fri för så oanständiga tillvitelser i domboken intecknat, sig påminnande och hos sig öfvertygande, det jag är och i många år varit, denna stadens högsta skattdragande samt utom dess gjort vårt kjära Fädernesland större tjänster än någon annan af denna stadens Borgerskap, så att icke ädla Magistraten bör i domboken så illa för efterverlden Specialt anteckna mig, på endast sig förebringande löst tal och är nu andra gången som ädla Magistraten i protocollet, således mig ohördan, förevidat.

Detta anser jag icke såsom någon belöning för tro och redlighet, eller någon oppmuntran till det allmännas bästas bevakande, som jag menar eljest efter guds och Naturens, samt verldslig lag och Kongl. förordningar lärer åligga ädla Magistraten till att skydda och hedra en rättskaffens patriot; hvilket jag förmodar ädla Magistraten lärer hädanefter emot mig i akt taga.

Förbehållandes mig njuta lag och Kongl. förordningar till godo, utan att blifva tvungen eller kufvad af ädla Magistraten deremot.

Täcktes alltså ädla Magistraten gunstigt emot lösen lämna mig et utdrag genom Protocollet ord ifrån ord af denna min skrift, och som ädla Magistraten tvänne gånger i domboken, som sagdt och förberördt är, mig Noterat, ty påstår jag att till mitt försvar för nu och efterverlden, denna min skrift ord ifrån ord må blifva införd, hvarom jag och genom Extractum protocoll, beder få bevis på att så skjedd är, eller nödgas jag hos hans Kongl. Maj:t anhålla det ädla Magistraten, blifver i nåder beordrat, att låta i domboken denna min försvarsskrift införa.

Ty ädla Magistraten hafver den rätt för detta ofta mig förnekat.

Enär jag af ädla Magistratens tillbörliga förfarande efter lag och Kongl. förordningar, min tillkommande heder och frihet njuter är jag

Ädla Magistratens
ödmjuk- och hörsamma
tjenare

Haqvin Bager.

Utdrag af Malmö Råd-stufvu-Protocoll,
hållet th. 20 October 1762. —

Magistraten lätt uppläsa Stads-Fiscalens Wälbetrodde Johan Hinric Herbsts th. 16 i denna månaden afgifne embetspåminnelsen vid handelsmannens Haqvin Bagers skrift af th. 11 d:s ang. dess Söndags-resor, yttrandes sig Stads-Fiscalen, att han i den akt och mening, som Magistratens Protocoll af th. 2 hujus föranledar, kundgjordt handelsmannen Bager dess innehåll till efterlefnad och vill Fiscalen ej underlåta, att fullgjöra sin skyldighet, medelst söndags-resornas påtalande, så vähl mot handelsmannen Bager som flere, när han dem förmärker, eller bevis derom honom vid handen gifvas. — Och som Hr Bager uti förberörda sin utgifna skrift brukat ett vahnvördeligt skriftsätt Så förmåler Stads-Fiscalen, att det är något, som Magistraten sjelf efter R: Bs 14 Cap. 7 §, bör beifra.

Utslag.

Det är rätt besynnerligt, att handelsmannen Haqvin Bager aldrig kan tåhla någon påminnelse uti det som icke med dess tankar och gjöromåhl öfverensstämmer, och än sällsammare är det att han bemöter sådant med förklenliga, hårda och vanvördiga utlätelser. —

Uti Protocollet af th. 2 hujus, har magistraten gjordt Stads-Fiscalen föreställning, angående den allmenna förargelse, som deröfver i staden förspörjes att handelsmannen Haqvin Bager alla Söndagar företager sig resor på landet.

Handelsmannen Bager borde besinna att Magistratens anstalt i detta måhl ingalunda härrörer af någon enskilt afsigt, långt mindre af ovänskap till dess person, utan blott af nit för Guds ähra, och en skyldig åhåga för kongl. förordningarnes handhafvande —

Icke desto mindre har handelsmannen Bager, innan Stads-Fiscalen rördt sig mot honom. inkommit med förenembda skrift, därutinnan han säger sig hafva funnit af rådstufvu-Protocollet under th. 2 hujus, att myggor silas och Cameler svalgas, att sjelfsvåld under Magistratens uppsikt icke med beifrande straff blifvit ansedt, att Magistraten bör lemna honom fri för så oanständiga tillvitelser i douboken, som nu blifvit antecknade, med förbeholl att få njuta lag och Kongl. förordningar till godo, utan att blifva deremot tvungen eller kufvad af Magistraten, med mera som ofvan berörda skrift vidlyftigt innehåller. Dess ehuru vähl Magistraten alls intet behag har deruti, att sakfälla någon till böter; Likväl som handelsmannen Bagers skrifart är emot Magistraten och dess embete så vanvördelig och nedrig, och att Stads-Fiskalen Herbst gjordt uppmärksamhet och påminnelse därvid; Alltså pröfvar Magistraten skjäligt, det bör handelsmannen Haqvin Bager för slikt vahnvördigt

skrifvande i förmågo af Rätteg. Bs 14 Cap. 7 § böta fyratio dahl Smt, hvad i öfrigt angår handelsmannens Bagers enskilda Gudstjenst på Sön- och helgedagar, eller dess religion och tros bekjännelse, som han i skriften omtahlar, så emedan handelsmannen Bager till Magistratens närmare öfvertygelse sjelf erbjuder sig visa beskjed derom, genom en af honom utarbetad förklaring eller predikan om yttersta dommen, så skulle Magistraten gjerna se att ett exemplar af samma predikan måtte Magistraten tillställt varda.

Ut supra.

Ex Protocollo

Isac Malmborg.

Secret. Civit:

2.

Huru Lunds domkapitels ledamöter på 1830-talet värderades af David Munck af Rosenschöld.

Den originelle och qvicke prosten, professor David Munck af Rosenschöld, hade under många år tvister med Lunds domkapitel och en af dessa slutades så, att han dömdes "stå till rätta på kapitlet" och mottaga varning för sitt förfarande. — Ur hans svar härfpå meddelas följande:

"Mig har blifvit delgifvet högvördiga domkapitlets utslag deri jag förklaras skyldig att emottaga en varning. Härvid påminner jag mig hurusom en dylik varning bekom min afidne sväger, superintendenten Anders Fahnehjelm så väl, att han som var en sjuklig man, derefter under flere år kände sig fri från allahanda krämpor, och af denna anledning finner jag mig icke ohägad att varningen emottaga. Men i öfrigt kan den intet gagna. — Deremot skulle jag kunna anvisa högv. domkapitlet att med varningar uträtta något godt och för samhället helsosamt, om det på pastors angivelse ville inkalla samt allvarligen förmana och skrapa vissa uppstudsiga rust- och rothållare, de der med spotska ord och åthäfvor anfälla sina själasörjare och vill jag af denna anledning redan nu uppgifva rusthållaren Pål Svensson å N:o 1 Qvistofta och Sven Olsson å N:o 2 ibidem. — Ty jag må predika Guds ord huru väldigt som helst, och väldeliga predikar jag det söndagligen, så förmår jag icke att hos dylika ogudaktiga bönder injaga en sådan förskräckelse hvarken för Djefvulen, Belsebub eller sjelfva helvete, som de ända från barndomen hafva för Biskop, Domprost och Lunds "Svarta Konsistorium".

Högvördiga Domkapitlets utslag har kommit mig att reflektera äfven huru underliga försynens vägar äro i afseende på placandet af vissa personer på vissa platser. Ty om jag med afseende på begåfning och kunskaper icke passar till något mera än pastor i en landtförsamling, så passa jemförelsevis mina förmän och domare i Domkapitlet, med skyldigt undantag af Högvördigste Herr Biskopen, icke till något mera än klockare dersammastädes, dock utan förmåga att kunna sjunga för Guds församling.

3.

Huru arkiatern Afzelius för Karl XIV Johan förklarade vissa intressanta omständigheter.

Då sedermera konung Karl XV:s tillkomst till denna världen afvaktades, kallades professorn i Upsala, arkiatern Per von Afzelius att assistera. Karl XIV fordrade, att Afzelius hvarje dag skulle infinna sig hos honom för att afgifva rapport om sakens tillstånd. I hela åtta dagar kunde han ej säga annat än, att ännu var saken oklarerad. Detta förtröt kungen, så att han trodde sig böra sjelf taga reda på förhållandet, hvarför han begaf sig på väg till kronprinsessans rum. Der råkade han emellertid ingen annan som kunde gifva de upplysningar han önskade, än — just samme arkiater, hvilken han nu hett och häftigt tillfrågade om orsaken till dröjsmålet. Efter ett ögonblick, sedan gubben A. hunnit hemta sig, svarade han: "*Jo, si det är så, att stora herrar låta alltid vänta på sig.*"

Karl XIV, som förmodligen reflekterade på sin egen person, väl vetande att han icke alltid sjelf vore färdig på utsatt tid, gick nöjd med svaret, ehuru det dröjde ännu tre dagar innan prinsen såg dagen. Man tror ock, att konungen ansåg ordet "*herrar*" såsom ett godt omen, att dynastien skulle blifva upprätthållen.

